

**Vakufi u Bosni i Hercegovini
Zbornik radova
– Vakufi na području Maglaja –**

Vakufi u Bosni i Hercegovini

Zbornik radova

IZDAVAČI

Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini
Vakufska direkcija

Medžlis Islamske zajednice Maglaj

ZA IZADAVAČE

Senaid Zajimović
Nevres Hodžić

UREDNIK

Haris Dervišević

LEKTURA

Amila Šadić-Hajdarević

TEHNIČKI UREDNIK

Haris Dubravac

KOREKTURA

Amina Uzunalić-Kovo

DTP

IC *El-Kalem*

ŠTAMPA

Dobra knjiga, Sarajevo

TIRAŽ

700

Islamska zajednica u Bosni i Hercegovni
Vakufska direkcija
i
Medžlis Islamske zajednice Maglaj

Vakufi u Bosni i Hercegovini Zbornik radova

s okruglog stola “Historijat, trenutno stanje i perspektive vakufa na području Medžlisa Islamske zajednice Maglaj”, održanog 24. aprila 2024. godine u okviru Manifestacije “Dani vakufa”

Vakufi na području Maglaja

Sarajevo, 2024.

SADRŽAJ

PREDGOVOR IZDAVAČA	9
UVOD.....	13
Hafiz prof. dr. Mevludin-ef. Dizdarević HAJDAR BAJRAMBAŠIĆ ZVANI HADŽIJA MAZIĆ: VELIKI VAKIF ZENICE.....	17
Hafiz mr. Hamza Lavić UTJECAJ VAKUFA NA RAZVOJ GRADA MAGLAJA	37
Berin Čičkušić DŽAMIJA KURŠUMLIJA.....	47
Hafiz dr. Elvir-ef. Duranović NACIONALIZACIJA VAKUFSKE IMOVINE U VLASNIŠTVU ISLAMSKJE ZAJEDNICE U MAGLAJU.....	61
Huso Salihović PRAVNA BORBA ZA POVRAT VAKUFA “VRHPOLJE” I “PODBORIK”: I DIO.....	79
Eldin Bašić PRAVNA BORBA ZA POVRAT VAKUFA “VRHPOLJE” I “PODBORIK”: II DIO.....	87
Mr. Nevres-ef. Hodžić TRENUTNO STANJE VAKUFSKE IMOVINE NA PODRUČJU MEDŽLISA ISLAMSKJE ZAJEDNICE MAGLAJ.....	95
Reuf Husejnović PERSPEKTIVE VAKUFA U MEDŽLISU ISLAMSKJE ZAJEDNICE MAGLAJ: RAZVOJNE MOGUĆNOSTI ZA BUDUĆNOST	111
Prof. dr. Ismet Bušatlić POVIJEST VAKUFA NA PODRUČJU MEDŽLISA ISLAMSKJE ZAJEDNICE MAGLAJ.....	119

DOC. DR. SENAID ZAJIMOVIĆ

PREDGOVOR IZDAVAČA

PREDGOVOR IZDAVAČA

S velikim zadovoljstvom predstavljamo ovaj važan rad koji se bavi pitanjima nacionalizacije vakufske imovine i pravne borbe za njen povrat u Maglaju. Ovaj zbornik, koji je rezultat predanog istraživanja i analize, donosi nam uvid u složenu sudbinu vakufa kroz različite historijske i pravne okvire.

Na početku želimo istaknuti doprinos muftije hfz. dr. Mevludin-ef. Dizdarevića, čiji stručni uvid i vizija značajno obogaćuju ovu temu. Također, autoritativni glasovi naših uglednih autora hfz. dr. Elvir-ef. Duranovića, hfz. mr. Hamze Lavića, Huse Salihovića, Eldina Bašića, mr. Nevres-ef. Hodžića, prof. dr. Ismeta Bušatlića, Berina Čičkušića i Reufa Husejnovića doprinose sveobuhvatnom razumijevanju problema koji se razmatra.

Vakufska direkcija Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini prepoznaje važnost naučnih istraživanja i akademskih rasprava o vakufskoj problematici. Kao izdavač, Direkcija redovno publicira zbornike radova s naučnih skupova posvećenih vakufskim pitanjima, doprinoseći očuvanju i razumijevanju vakufske baštine. Nastavit ćemo s objavljivanjem, jer smatramo da je prenošenje znanja o vakufu ključni korak ka boljem razumijevanju njegovog značaja u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti našeg društva.

Kroz devet poglavlja prikazani su ključni aspekti vakufske imovine u Bosni i Hercegovini, posebno u kontekstu nacionalizacije 1958. godine, kada su mnogi vakufi oduzeti, ostavljajući Islamsku zajednicu bez

sredstava za održavanje svojih vjerskih i kulturnih objekata. Ovaj proces nije bio samo pravna borba nego i borba za očuvanje identiteta, tradicije i Zajednice koja se oslanja na ove vrijednosti.

U radu se analizira kako su zakonske odredbe utjecale na sudbinu vakufske imovine, ali i na način na koji se lokalna zajednica suočila s tim izazovima. Autorima je cilj osvijetliti ne samo pravne aspekte, već i emocionalnu težinu ove borbe, koja se provlači kroz generacije.

Također, rad sadrži preporuke za buduće pravne akcije i perspektive razvoja vakufa u savremenim okolnostima. Ističe se važnost odgovornog upravljanja vakufskom imovinom i potreba za angažiranjem Zajednice u očuvanju i obnovi ovih dragocjenih resursa. Ovi projekti imaju potencijal za očuvanje kulturne baštine i poticanje ekonomske aktivnosti, kao i pružanje raznovrsnih usluga lokalnom stanovništvu.

Nadamo se da će ovaj zbornik pružiti uvid u važnost vakufa za lokalnu zajednicu i potaknuti je na aktivno sudjelovanje u očuvanju ovog dragocjenog naslijeđa. U vremenu kada se suočavamo s brojnim izazovima, važno je prepoznati snagu zajedništva i tradicije koja nas povezuje.

PROF. DR. HARIS DIZDAREVIĆ

UVOD

UVOD

Pred vama je *Zbornik radova* koji je rezultat okruglog stola “Historijat, trenutno stanje i perspektive vakufa na području Medžlisa Islamske zajednice Maglaj”, održanog 24. aprila 2024. godine u okviru Manifestacije “Dani vakufa”. Okrugli sto organizirala je Vakufska direkcija Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini u saradnji s Medžlisom Islamske zajednice Maglaj, a cilj mu je bio istražiti i sagledati historijski značaj, trenutne izazove i buduće potencijale vakufske imovine na ovom području.

Kroz devet tekstova *Zbornik* obuhvata različite aspekte vakufske tradicije i njenog razvoja, s posebnim osvrtom na pravnu borbu za povratak vakufske imovine. Slijedeći hronološki poredak izlaganja, autori radova usmjereni su na historijske i savremene kontekste, donoseći nova saznanja i analize koje upotpunjuju našu spoznaju o značaju vakufa za zajednicu.

Prvi tekst, autora hafiza prof. dr. Mevludin-ef. Dizdarevića, bavi se historijskom ličnošću Hajdara Bajrambašića, zvanog hadžija Mazić, te njegovim značajnim doprinosom u Zenici i okolini. Autor donosi nova otkrića o ovoj ličnosti, smještajući je u širi društveni i politički kontekst. Drugi rad, hafiza mr. Hamze Lavića, razmatra utjecaj vakufa na razvoj Maglaja, s posebnim osvrtom na vakufe od 16. do 19. stoljeća, te detaljno analizira njihove funkcije u urbanističkom i društvenom razvoju grada.

Slijedi rad Berina Čičkušića, koji pruža iscrpan opis arhitektonske vrijednosti Kuršumlija-džamije, jedne od najznačajnijih građevina Maglaja, i njene historijske važnosti. Hafiz dr. Elvir-ef. Duranović u svom tekstu

obrađuje proces nacionalizacije vakufske imovine na području Medžlisa Islamske zajednice Maglaj, pokazujući konkretne primjere oduzimanja vakufa tokom perioda Jugoslavije i napore Islamske zajednice da zaštiti svoju imovinu.

Posebna pažnja posvećena je pravnoj borbi za povrat vakufa “Vrhpolje” i “Podbolik”, o čemu pišu Huso Salihović i Eldin Bašić. Njihovi radovi, iako različitog pristupa, zajednički ukazuju na važnost pravnih instrumenata u zaštiti vakufske imovine. Mr. Nevres-ef. Hodžić donosi pregled trenutnog stanja vakufa na području Maglaja, nudeći dragocjene podatke o zemljišnim parcelama i objektima u vakufskom vlasništvu, dok Reuf Husejnović u svom radu iznosi vizionarske planove za razvoj vakufa u budućnosti, posebno kroz projekte kao što su izgradnja solarne elektrane i izletišta.

Zbornik završava radom profesora Ismeta-ef. Bušatlića, koji daje sveobuhvatan pregled historije vakufa u Maglaju, oslanjajući se na mnoštvo primarnih i sekundarnih izvora, kao i na brojnu literaturu.

VAKUFI U MAGLAJU

Okrugli sto
Maglaj 24. april 2024. godine.

HAFIZ PROF. DR. MEVLUDIN-EF. DIZDAREVIĆ

**HAJDAR BAJRAMBAŠIĆ
ZVANI HADŽIJA MAZIĆ
VELIKI VAKIF ZENICE**

HAJDAR BAJRAMBAŠIĆ ZVANI HADŽIJA MAZIĆ VELIKI VAKIF ZENICE

UVOD

U društvenoj teoriji postoji jedna teza koja ima aksiomatsku težinu, a ona glasi da narodi koji nisu opisani doživljavaju stradanje. Ovu tezu, tako često ponavljaju, potvrđuju stajališta velikih mislilaca koji su govorili da historija jeste *magistra vitae* ili učiteljica života, kako su tvrdili mudri Latini, mada su neki dodavali da je to najgora moguća učiteljica, jer nikad nikoga i ničemu nije naučila. Ovaj iskaz koji ne treba posebno dokazivati pokušava utvrditi da je učenje iz prošlosti jedini mogući put za neponavljanje grešaka koje su neminovne u historijskom hodu. Dakle, narodi i zajednice koji ne opisuju svoju prošlost i konsekvantno ne uče iz nje osuđeni su na njeno ponavljanje.

Međutim, ovaj iskaz ima i nastavak, svojevrsnu tautološku tezu koja veli da narodi koji doživljavaju stradanja ne mogu biti opisani. Smatram da je ovaj stav i važniji jer posvješćuje činjenicu da narodi koji žive u bremenitim historijskim okolnostima teško mogu dosegnuti razinu opisanosti, tj. da njihova historija i kultura budu dovedeni do razine teorijske reflektivnosti. Nije potrebno dokazivati da za ozbiljnu i odgovornu teorijsku misao nije dovoljno imati samo volju, potrebno je i mnogo drugih uvjeta da bi se ovaj rezultat ostvario. Jedan od važnih preduvjeta je dugogodišnji mir, što je pretpostavka stvaranja adekvatne materijalne baze, a što je opet preduvjet formiranja kulturnih institucija, a koje su opet

neophodne za adekvatnu brigu o kulturnom identitetu zajednice koja rezultira odgovornom teorijskom mišlju. Dakle, bez dugogodišnjeg mira nema adekvatne materijalne baze i institucija koje dovedu do toga da jedan narod može biti adekvatno teorijski istražen i predstavljen.

Ako pogledamo rečeno, bit će jasno da Bošnjaci nisu imali elementarne društveno-historijske pretpostavke za kvalitetnu teorijsku praksu o sebi, što je rezultiralo oskudnom literaturom o mnogim značajnim događajima i osobama iz naše intelektualne i kulturne historije. Niti smo u svojoj historiji imali duge periode mira niti dionice ekonomskog blagostanja, ali ni uspostavljene institucije kao preduvjete očuvanja kolektivnog identiteta pa su samim tim mnoga važna pitanja ostala u mraku historije, zaboravljena i ignorirana. Ovaj zaključak je posebno uvjerljiv ako zavirimo u manja mjesta, skrajnuta s glavnih historijskih tokova i velikih ličnosti o kojima ipak nešto znamo. Ovo je dovelo do toga da su mnoga važna imena koja su bila kameni međaši u našim mjestima, stari hrastovi na koji se oslanjala lokalna društvena zajednica, ostajala prilično nepoznata. Istraživanja ovog tipa spadaju u red mikrohistorije, koja su iznimno zahtjevna zbog hroničnog odsustva dokumenata i drugih relevantnih izvora. Također, burna historijska gibanja nisu ni dozvoljavala očuvanje historijske građe uz našu poslovičnu nebrigu o ovom važnom segmentu identiteta. Stoga, često o mnogim važnim temama znamo vrlo malo, ili je naše znanje o njima na razini komunitarog pamćenja, dakle, obično sjećanje bez relevantnih dokumenata i historijskih izvora.

Jedna od takvih ličnosti je Hajdar Bajrambašić, veliki vakif Zenice, poznatiji kao hadžija Mazić koji je igrao važnu ulogu u historiji Zenice prve polovine 20. stoljeća i vakif Hadži Mazića kuće, gdje se danas nalazi sjedište Muftijstva zeničkog. Zbog nepostojanja dokumentiranih istraživanja njegovog života, Hajdar Bajrambašić je manje realna osoba koja je živjela i djelovala u jednom vremenu, a više mitska ličnost čije se dogodovštine prenose s koljena na koljeno. Radi se o uspješnom čovjeku koji se svojim umijećem i radom visoko vinuo u Zenici i okolini. Iz bijede i siromaštva svojim znanjem postigao je mnogo, a trajni spomen o sebi ostavio je uvakufljenjem velikog vakufa u Zenici za potrebe Sultan-Ahmedove medrese.

U našem radu ćemo nastojati istražiti i prezentirati u skladu s relevantnim metodološkim obrascima sve ono što je zabilježeno o ovom velikom čovjeku i do čega smo uspjeli doći kako bismo bolje razumjeli njegov život i, u konačnici, njegovo

djelo. U radu ćemo se fokusirati na dostupne dokumente, novinske izvještaje, porodične arhive i sjećanje, ali i na priče i legende koje su također dio historijskog tkanja oko ove osobe. Cilj nam je ostaviti zabilježeni trag o ovom velikom čovjeku i vratiti barem dio duga njegovoj veličini i hizmetu zajednici koji je učinio. Kroz ovo istraživanje dospjet ćemo i do boljeg razumijevanja jednog vremena, društveno-političkih i kulturno-historijskih procesa koji su ga određivali.

BIOGRAFSKA SKICA

Hajdar Bajrambašić rođen je u siromašnoj porodici, vrlo rano je ostao bez roditelja, ali se svojom mudrošću i znanjem uspio probiti i postati jedan od bogatijih ljudi u Zenici i osobom o kojoj je zajednica isplela krajnje zanimljive priče i legende. Teško je naći osobu u okolini Zenice o kojoj ima više legendi i priča nego o Hajdaru Bajrambašiću, što je sama po sebi zanimljiva činjenica. O njemu imamo nekoliko objavljenih crtica s malo konkretnih podataka i uglavnom malo dokumentarne podloge, pa je u nekim publikacijama slika Hajdarovog sina Jusufa zamijenjena Hajdarovom fotografijom.¹ Uvažavajući činjenicu, tj. da je hadžija Mazić kao veliki vakif Zenice iz historije kao faktografije pobjegao u mit i legendu, procijenili smo da je važno istražiti i sakupiti sve ono što dokumentarno možemo potvrditi o hadžiji Hajdaru Bajrambašiću. Usmena predaja i lokalne legende mogu biti od koristi za razumijevanje neke historijske ličnosti, osobito za društvenu percepciju određene osobe, ali su izložene greškama, namjernim i nenamjernim, pa nije dobro da se na njih u cijelosti oslanjamo. Da bismo došli do tog cilja, potrebno je istražiti popise stanovnika, arhivske dokumente, nadgrobne spomenike, novinske zapise i izvještaje, kao i iskaze svjedoka koji nam mogu nešto više ponuditi o ovom velikanu.² Naročito su nam važna porodična predanja s obzirom na to da postoje potomci koji čuvaju i prenose sjećanja o ovom velikanu.

Prema podacima koje nalazimo u *Domovnici*, koja se nalazi u Biblioteci “Muhammed Seid Serdarević” u Zenici, vidimo da je Hajdar Bajrambašić rođen 1860. godine u Seocima, tačnije u selu Jurjevićima na br. 12. Selo Jurjevići nalazi se na padinama planinskog visja Čolan i pripada slivu rijeke Babine. Otac mu se zvao Mustafa, a

¹ Mirsad Đulbić, *Zenički leksikon*, Zenica, autor, 2020, 79.

² Vrijedne informacije o Hajdaru Bajrambašiću sakupio je hafiz Fahir Arnaut, na čemu mu se srdačno zahvaljujemo.

zvali su ga Mazija, jer je bio jak i vrijedan pa je taj nadimak prenijet i na njegovog sina. Otac i mati su mu rano umrli, a svoje zemlje nije imao pa je radio kao najamni radnik u Trišnjevoj Glavi kod Mulahasana Mahmutovića, veleposjednika i muhtara tog sela. Za Mulahasana kažu da je imao 4000 dunuma šume, a zemlju po mnogim gradovima.³ Kad je Hajdar napunio osamnaest godina, odlučio je napustiti najam i vratiti se u svoje selo kako bi se posvetio biznisu i ostvarenju vlastitih ambicija.⁴ Budući da je u vrijeme Austro-Ugarske Monarhije bila velika potreba za tzv. brdima, koji su bili vitalni dio potreban za tkanje, on je krenuo s prodajom brda koja su se proizvodila u brnjičkom kraju. Salih Jalimam bilježi da je u širem zeničkom kraju bilo identificirano oko 70 zanatskih radionica različite namjene, među kojima ima i takvih, koje su se bavile rijetkim i dragocjenim zanatskim djelatnostima. “Treba imati na umu i to da je Zenica i njena okolina postala poznata po određenim zanatskim djelatnostima i njihovim proizvodima koje su se usavršavale do te mjere da su i neka sela bila poznata po tim zanatskim proizvodima, kao npr. selo Brnjic po izradi brda za tkanje.”⁵ Kako je svaka pristojna kuća imala stan za tkanje, tako je i potreba za ovim proizvodom bila velika. Brda su rađena najviše u Brnjicu, današnja općina Kakanj, a prodavao ih je širom Bosne i Hercegovine, pa i južne Srbije. Pored brda, prodavao je i češljeve od kosti, bronzne za stoku i druge potrepštine.

U početku je to radio sam, a kasnije je otkupljivao sva brda koja se proizvedu u Brnjicu i okolini i angažirao bi ljude koji bi prodavali za njega. S obzirom na to da je bio uspješan trgovac, formirao je i preduzeće za njihovu prodaju.⁶ Firma je osnovana u martu 1895. godine, a *Sarajevski list* je donio obavijest o otvaranju ove firme.⁷ Već 1904. godine firma je zatvorena, ali to ne znači da se Hajdar prestao baviti ovim poslom.⁸ Prije zatvaranja firme Hajdar je otišao na hadž u

³ Zahvaljujem se Ismet-ef. Bašiću, koji je jedan od Mulahasanovih potomaka, na ovim vrijednim informacijama.

⁴ “Hajdar je pitao Mulahasana da se razračunaju, a ovaj mu je rekao da je on dužan Mulahasanu nešto novaca. Kako nije imao, skinuo je čakšire i ostao u bijelim dugim gaćama, samo da ne bi bio dužan.” Intervju s Hakijom Bajrambašićem, unukom Hajdarovim, 18.7.2024. Hakija Bajrambašić je rođen 1941. godine i najstariji je živi potomak ove porodice. Rođen je poslije Hajdarove smrti, ali je znanje o svojoj porodici uzimao od svoje majke.

⁵ Salih Jalimam, *Prošlost Zenice do 1941. godine*, Zenica, Muzej grada Zenice, 1996, 54.

⁶ On bi petkom najavio da dolazi na džumu u selo, svijet bi se sakupio i on bi pregledao i otkupio odgovarajuća brda. Hakija Bajrambašić, intervju.

⁷ *Sarajevski list*, 1. maja 1895, 61.

⁸ Daje se na sveopće znanje da je na molbu Hajdara Bajrambašića brisana iz ovosudskog trgovačkog registra inokosna tvrtka “Hajdar Bajrambašić”, trgovina na brdima (Webekamme) u Seocu, kojoj je bio

svojoj četrdeset trećoj godini života.⁹ Odlazak na hadž je uvijek predstavljao dokaz snažnog vjerskog identiteta, ali i značajnog imetka. Pored trgovine, Hajdar se bavio i kupovinom obveznica, što je samo po sebi zanimljiva činjenica. Naime, rijedak je slučaj da čovjek sa sela koji je bio uz to i nepismen dospije do ideje da kupuje državne obveznice Austro-Ugarske Monarhije.¹⁰ I danas su rijetki primjeri osoba koje znaju nešto o državnim obveznicama i kupuju ih, a kamoli tada. U to doba putovanje do Sarajeva bilo je dugo i teško, pogotovo put do znanja i informacija o ekonomskim kretanjima velike carevine jer je štampa bila rijetka i daleka. Sve to nije spriječilo Hajdara da ulaže u biznis i razvija svoj kapital. Pored toga, bavio se kupovinom zemlje i nekretnina. Poznato je da je vršio i socijalnu ulogu na način preuzimanja odgovornosti za brigu o starijim ljudima koji bi mu zauzvrat prepisali svoju zemlju nakon smrti. Imao je veliku zemlju pa je proizvodio značajne količine žita koje je prodavao na žitarnicama u Zenici i okolini kada bi cijena bila dobra. Kupovao je i velike količine stoke koju su najamni radnici čuvali širom centralne Bosne. Većinu imetka koji je tako stekao ulagao je u nekretnine, državne obveznice ili u zlato. Poznato je da je već 1899. bio u posjedu najvećeg dijela Hadži Mazića kuće, a da bi i posljednju četvrtinu otkupio 1910. godine, što kazuje da je vrlo rano počeo ulagati i u nekretnine. U kasnijoj fazi života, od ranih dvadesetih do ranih tridesetih godina, bavio se jednom vrstom bankarskih usluga na način da je posuđivao novac ljudima širom zeničke okoline pa i dalje, a oni bi to vraćali u skladu s dogovorom.¹¹

Prema *Domovnici*, dva puta se ženio. Prvi put s Fatimom Mandžukom koja je umrla rano, a nakon toga s Malkom koja mu je izrodila djecu. Najstariji sin bio je Mustafa (r. 1888), Jusuf (r. 1889), Omer (r. 1895), Sulejman (r. 1905) i Ibrahim koji je poginuo tokom Prvog svjetskog rata na Budimu. U ratu su na strani Austro-Ugarske Monarhije bili mobilizirani Omer i Mustafa. Jusuf nije bio mobiliziran jer je

---

vlasnik Hajdar Bajrambašić, upisana u ovosudskom trgovačkom registru pod st. 353. Pošto je trgovinu napustio. Okružni sud. Travnik, 26. novembra 1904.

⁹ "Ove godine od naših zemljaka otišlo je na hadž 85 hadžija, a među njima su i tri žene. Iz Zenice su na hadž otišli Muhamed Kattan, Hašim Mujagić, Ejub Uzunović, Šejh Osman Kattan, Hajdar Bajrambašić iz Seoca i Avdo Cogo iz Gračanice." *Bošnjak*, 21. januara 1904, br. 3, 3.

¹⁰ Neke obveznice iz tog perioda se još nalaze u porodičnom arhivu porodice Hakije Bajrambašića.

¹¹ Knjiga dužnika koja se nalazi u posjedu Hakije Bajrambašića evidentira podatke o zaduženju i načinu vraćanja duga. Vidljivo je da se radi o značajnim iznosima. S obzirom na to da je Hajdar bio nepismen, knjige je vodio njegov sin Jusuf, koji je završio Sultan-Ahmedovu medresu i bio imam u Babinskom slivu. Intervju, Hakija Bajrambašić.

bio u imamskoj službi, a sin Sulejman jer je bio premlad. Imao je i tri kćerke Hatu, Curu i Habibu, a živjeli su u zajedničkom domaćinstvu u Jurjevićima.¹² Nakon što se vratio s hadža, napravio je i drugu kuću čardakliju odmah pored starije kuće i tu je rasporedio svoju mnogobrojnu porodicu.¹³

Već smo rekli da je bio stub babinskog sliva, ali je bio aktivan sudionik društvenih procesa i u gradu Zenici. Hajdara Bajrambašića nalazimo i u aktivnostima oko obnove Sultan-Ahmedove medrese kao člana Odbora za gradnju. Zgrada Sultan-Ahmedove medrese, koja je osnovana u razdoblju 1705–1720. godine već prije 1914. godine bila je dotrajala i opasna za boravak, ali su se tek poslije Prvog svjetskog rata stekli uvjeti za njenu obnovu, ustvari za izgradnju nove zgrade medrese. Na insistiranje posljednjeg zeničkog muderisa Abdulah-ef. i nekoliko uglednih zeničkih prvaka podignuta je na istom mjestu nova zgrada koja je imala ambiciju zadovoljiti potrebe Zeničana za naredno doba. Na sjednici Kotarskog vakufsko-mearifskog povjerenstva i Odbora za gradnju, održanoj 6. aprila 1923. godine, saznajemo da je u Odbor izabran Hajdaraga (sic!) Bajrambašić na mjesto umrlog Tahir-ef. Podojka.¹⁴ Nova zgrada medrese uz velike napore završena je i svečano otvorena 23. septembra 1927. godine, što je za razvoj medrese i mnoge reforme koje su u kasnijem razdoblju bile provedene imalo presudan značaj.¹⁵

Hajdar Bajrambašić je bio u jednom periodu i politički aktivan. U listu *Pravda*, glasilu Jugoslavenske muslimanske organizacije od 11. januara 1927. godine, objavljen je proglas u kojem se veli: “Daje se do znanja da će svi članovi JMO koji

¹² Za svaki obrok steralo su se tri sofe. Za odrasle, za žene i za djecu. Intervju, Hakija Bajrambašić.

¹³ Pored ubijenog sina u Prvom svjetskom ratu, porodica Hajdara Bajrambašića doživjela je veliku tragediju i u Drugom svjetskom ratu. Naime, u pljačkaškom pohodu četnici iz Bijelih voda upali su u babinski kraj gdje su klali, ubijali i pljačkali stanovništvo tokom februara 1943. godine. Posebno su bile na meti bogate kuće, pa su četiri četnika upala nakon jacije u njihovu kuću u potrazi za plijenom. Tom prilikom ubijena su dva Hajdarova sina, Jusuf i Omer, kao i dva unuka, Jusufov sin Salih i Ibrahimov Mustafa. Ostali ukućani, žene i djeca, pobjegli su kod komšija, a četnici su odnijeli sve što su mogli, pa i posteljenu za spavanje. Jasmina Imamović, “Kazivanje o potomcima hadži Mazića”, *Preporod*, br. 11, 1. juni 1998, 35.

¹⁴ Pored Hajdara Bajrambašića, u odboru su bili imenovani i sljedeći uglednici: Ali-ef. Haramandić, Dervišaga Akaskalić, Osman-ef. Mutapčić, Ahmed-ef. Islambegović, Avdaga Harmandić, Ahmedaga Uzunović, Salihaga Šestić, Mujaga Čolaković, Alijaga Kundalić, Mehaga Durmo, Osman-ef. Spahić, Hamid Kruško, Salih-ef. Kobilica, H. Hajdar Bajrambašić, Ismet-ef. Ajanović, Rašid-ef. Imamović i Hilmi-ef. Čaršimamović, vidi: Ibrahim Babić, *Zaboravljeni zenički Al-Azhar: Sultan-Ahmedova medresa*, Zenica, Medžlis Islamske zajednice; Biblioteka M. S. Serdarević, 2004, 17.

¹⁵ O Medresi iz tog razdoblja i reformskim procesima koji su bili realizirani vidjeti u: Mevludin Dizdarević, “Reformski i prosvjetiteljski zanos Abdulah-ef. Serdarevića”, u: *Ulema na Balkanu između dva svjetska rata*, Sarajevo, Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka; Udruženje ilmije Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, 2023, 29–45.

budu glasali, agitirali i na koji drugim načinom se zalagali za protivničku ili tzv. disidentsku listu protiv službeno oglašanih kandidatskih listi JMO za oblasne izbore biti isključeni iz organizacije. U Zenici su bile dvije takve liste Mustafa Šišić za grad Zenicu i hadži Hajdar Bajrambašić za srez Zenicu.”¹⁶ Očigledno se radilo o unutarstranačkim previranjima kojih je bilo u svim strankama pa i u JMO-i. O drugim vidovima političkog angažiranja Hajdara Bajrambašića ne nalazimo informacije.

Prema *Domovnici*, koja se nalazi u Biblioteci “Muhamed Seid Serdarević” u Zenici, Hajdar Bajrambašić je preselio 19. marta 1940. godine, mada se ovaj dokument ne može u potpunosti uzeti kao pouzdan. No, isti podatak potvrđuje i Knjiga umrlih koja bilježi da je H. Hajdar Bajrambašić, težak iz Šiblića na br. 103. Brnjic, Zenica, selo Seoci, umro 19. marta 1940.¹⁷ godine pa je razumno zaključiti da je to uistinu tačan datum njegove smrti. Važni izvori za izučavanje prošlosti jesu epitafi koji uopće nisu korišteni u pisanju o hadžiji Maziću. Štaviše, malo se znalo o tome gdje je živio i gdje je ukopan. Budući da porodica i potomci hadžije Mazića žive u selu Jurjevići, džemat Seoci u babinskom kraju, njegov mezar potražili smo na lokalnom greblju i ustanovili da je mezar propao u zemlju, da je epitaf pisan na arapskom jeziku i da je teško čitljiv. Stoga je Muftijstvo zeničko angažiralo hafiza Hasu Poparu, dugogodišnjeg uposlenika Gazi Husrev-begove biblioteke, kako bismo ustanovili šta piše na nadgrobnom spomeniku hadžije Mazića. Ono što nas je prenerazilo o bilo je to da natpis ne odgovara stvarnoj osobi koja tu leži. Prema prijevodu hafiza Popare, ovdje je zapisano: “Ovo je mezar merhuma (umrlog) Alić Ali(je) Davuda sina Mustafina. Za njegovu dušu prouči Fatihu. Hidžr. 1359.” Datum smrti odgovara razdoblju između 10. februara i 31. januara 1941. godine, te prema tome hafiz Popara zaključuje: “Budući da se ime Mazićeva oca i godina smrti poklapaju s do sada poznatim podacima iz narodnog pamćenja, bit će da je ipak, riječ o njegovom nišanu.”¹⁸

Zaključak dodatno potvrđuju porodično predanje i kvalitet nadgrobnog spomenika, koji je izrađen s većom pažnjom i vještinom u odnosu na druge nišane.

¹⁶ *Pravda*, Glasilo Jugoslavenske muslimanske organizacije, 11. januar 1927; Ovaj podatak navodi i Salih Jalimam, vidi: Jalimam, *Prošlost Zenice do 1941. godine*, 113.

¹⁷ Matična knjiga umrlih, br. 11, dostupna u Biblioteci “Muhamed Seid Serdarević”, Medžlis Islamske zajednice Zenica.

¹⁸ Haso Popara, *Prijevod i zaključak natpisa s mezara Hajdara Bajrambašića*. Zaključak hafiza Hase Popare nalazi se u arhivu Muftijstva zeničkog.

Također, u selu Jurjevići ne postoji prezime Alić, što je još jedan dokaz prethodnoj tvrdnji. Pored prijevoda natpisa s mezara, Muftijstvo zeničko je angažiralo kame-norezačku firmu "Porča", koja je realizirala projekt čišćenja i obnove mezara ovog velikog vakifa.¹⁹ Mada je njegov ovosvjetski život završio, Hajdar Bajrambašić nastavio je "postojati" kroz vakuf koji je ostavio i koji se i danas koristi za potrebe zeničkih muslimana i Islamske zajednice.

VAKUF HAJDARA BAJRAMBAŠIĆA - HADŽI MAZIĆA KUĆA

Ono po čemu je Hajdar Bajrambašić ostao upamćen i zbog čega je njegovo postojanje isprepletano mrežom legendi i narodnih priča jest činjenica da je za potrebe Sultan- Ahmedove medrese uvakufio, za to doba i za zeničke okvire, veliku stambeno-poslovnu kuću u samom središtu grada, koja će vremenom u narodu biti poznata kao Hadži Mazića kuća. O ovom događaju, za onovremenu Zenicu jako značajnom, pisala je i štampa koja s pohvalom ističe ovaj čin.

U današnje vrijeme rijetko se događa da ljudi daju svoja dobra drugima, pa su time značajniji slučajevi kad se poneki pojedinac sjeti ustanova, koje imaju opće humani i prosvjetni karakter. Tako je ugledni seoski domaćin Hadži Hajdar Bajrambašić iz sela Seoca kod Zenice pozvao ovdašnjeg šerijatsko sudiju g. Mujića pred kojim je darovao, uvakufio, svoju kuću u Zenici, vakufu Sultan-Ahmedove medrese. Darovana nekretnina predstavlja vrijednost od preko 200 000 dinara. Ovaj gest g. Bajrambašića je za svaku pohvalu i cjelokupno muslimansko stanovništvo bit će mu zahvalno.²⁰

Hajdar je ovu kuću kupovao u etapama i koristio ju je za iznajmljivanje i ubiranje kirije. Ponekad bi u njoj stanovao i Hajdar kada bi se liječio, s obzirom da je bolovao od raka prostate, od čega je na kraju i preselio. Pred smrt je odlučio uvakufiti ovo dobro kako bi učinio hajrat za svoju dušu. Vjerovatno je to uradio i kako bi prevenirao potencijalne svađe među svojom djecom pri raspodjeli golemog imetka, o čemu su ispredane mnoge priče.²¹

¹⁹ *Obnovljeni nišani i mezar Hajdara Bajrambašića – Hadži Mazića*, 6.9.2021, <https://muftijstvo.ba/obnovljeni-nisani-i-mezar-hajdara-bajrampasica-hadzi-mazica> (pristupljeno 21. aprila 2024).

²⁰ "Lijep i pohvalan gest", *Jugoslavenski list*, 14. mart 1940, 4.

²¹ Hakija Bajrambašić, intervju.

Vakufnama o uvakufljenju potpisana je u Sreskom šerijatskom sudu u Zenici 13. februara 1940. godine. Nakon uobičajene zahvale Allahu na neizmjernim blagodatima i salavatom na Muhammeda, a.s., dalje se veli:

Sreski šerijatski sud u Zenici u predmetu niže navedenog uvakufljenja ustanovljenog na temelju zapisnika od 6. februara 1940. godine pred ovim sudom primljenog očitovanja vakifa Bajrambašića Hadži Hajdara umrlog Mustafe iz Seoca sreza zeničkog i za čin postavljenog mutevelije Vakufa Sultan-Ahmedove medrese u Zenici Bajrambašić Jusufa-ef. sina h. Hajdarova, predsjednika džematskog medžlisa džemata Babino, a nakon provedenog propisnog šerijatskog postupka, ovim utvrđuje i proglašava da k.č. br. 3/45 kućište s dvorištem i kućom od 317 m², k.č. br. 3/368 – gradilište s dućanom od 48 m² i k.č. br. 3/369 gradilište s dva i po dućana od 45 m². Sve mulk naravi upisane u eka. Knj.ul.br. 15. K.c. Zenica dosadašnje vlaništvo vakifa Hajdarbašića um. Mustafe iz Seoca, ovim činom postaje pravno valjanim vakufom i vlasništvo Vakufa Sultan-Ahmedove medrese u Zenici.²²

Vakufnamom je utvrđeno da “ovim vakufom upravlja i vrši mutevelijsku dužnost ono lice ili organ Isl.v.z. koji upravlja i drugim vakufima u gradu Zenici i da se uvakufljena nekretnina nakon njegove smrti imaju izdavati pod najam uobičajenim načinom i iz prihoda, nakon podmirenja državnih poreza i drugih javnih daća skopčanih s uvakufljenom nekretninom svake godine u džamiji uz ramazan za dušu vakifovu imade proučiti hatma – Kur’an, a ostatak prihoda trošiti za potrebe Sultan-Ahmedove medrese u Zenici.” Vakifova želja je bila da se “ove uvakufljene nekretnine ne smiju otuđivati, zamjenjivati niti opterećavati bez naročite dozvole šerijatskog suda”.²³

Vakfija je potpisana u Zenici, 13. februara 1940. godine, a potpisao ju je vjerovatno njegov sin Jusuf za svog oca Hajdara. Kadija Hasib Mujić pred kojim je Hajdar Bajrambašić uvakufio ovo dobro također potječe iz babinskog sliva i igrao je značajnu ulogu u historiji Zenice. Razlozi zbog kojih je Hadži Mazića kuća uvakufljena na ime Sultan-Ahmedove medrese treba tražiti u značaju ove ustanove za grad Zenicu i okolinu. Također, njegov sin Jusuf bio je učenik ove medrese, kao i unuk Zulfo koji je u ovu medresu upisan 1928/29. godine. Hadžija Mazić je bio u odboru za gradnju medrese, što je, također, razlog više za ovo uvakufljenje.

²² *Vakfija*, Sreski šerijatski sud u Zenici, br. R.32/940. Original u posjedu Hakije Bajrambašića.

²³ *Ibid.*

HISTORIJA HADŽI MAZIĆA KUĆE

Hadži Mazića kuća u Zenici ubraja se u objekte stambene kulture i jedna je od najstarijih i najpoznatijih kuća u gradu. Izgrađena je početkom 19. stoljeća, vjerovatno prije 1835. godine, a nalazi se u neposrednoj blizini Sultan-Ahmedove džamije, u srcu zeničke Stare čaršije. Pisanih izvora o prvotnome objektu kao i o njegovu graditelju nema. Ne postoji vakufnama ili tarih iz tog vremena koji bi svjedočio o nastanku građevine. Poznato je da se, prema konceptu gradnje urbanih jezgri Osmanske Carevine u samom centru i jezgri novog naselja, gradi džamija kao univerzalni simbol tevhida kao sržne jezgre islamske ideologije. Pored džamije gradi se mekteb i medresa kao kulturno-obrazovne ustanove i mediji za diseminaciju vjerskog nauka kao društvenog svjetonazora i sistema vrednota zasnovanog na njemu. Odmah pored sakralnih objekata gradi se čaršija kao poslovni centar, gdje su se proizvodila i prodavala razna dobra, što je omogućavalo osiguranje ekonomske baze za funkcioniranje naselja. Vrlo često su i sami dućani bili dio vakufskih dobara kojim su se osiguravala sredstva za održavanje sakralnih objekata. U sljedećem urbanom prstenu nalazile su se mahale kao rezidencijalni prostori. Hadži Mazića kuća sagrađena je odmah preko puta Sultan-Ahmedove džamije i medrese i dio je zeničkog historijskog prostora osmanske epohe zajedno s austrougarskom česmom, koja je otvorena u vrijeme Austro-Ugarske Monarhije u čast dolaska cara Franje u Zenicu. U to doba tu se nalazio glavni trg koji se zvao Mejtaš, koji je dobio ime po kamenu mejtašu na kojem su Zeničani klanjali džeznaze i ispraćali umrle na vječni svijet, a koji se nalazio pored Hadži Mazića kuće. Danas se taj kamen nalazi u haremu Sultan-Ahmedove džamije, gdje je vraćen s Musale, gdje se godinama nalazio. Hadži Mazića kuća danas se nalazi u ulici Muhameda Seida Serdarevića broj 10, u centru grada Zenice – Stara čaršija. Obilježena je na parceli označenoj kao k.č. broj 820, vlasništvo Općine Zenica zk. uložak br. 4035 s pravom korištenja na ime Muzeja grada Zenice br. DN-51/72, k.o. Zenica II, Općina Zenica.

Navodno, tokom druge polovine 19. stoljeća Hadži Mazića kuća bila je han te sjedište zeničkog kajmekama, a tokom okupacionih procesa od strane Austro-Ugarske Monarhije 1878. godine, bila je i mjesto pregovora generala Josipa Filipovića s predstavnicima Sarajeva kojima se pokušavao zaustaviti ili odgoditi ulazak austrijskih vojnih jedinica u glavni grad Bosne i Hercegovine, za šta nemamo konkretne dokaze. Prvi pisani spomen objekta jeste prilikom upisa vlasništva

1891. godine u gruntovnu knjigu, gdje se navodi pet suvlasnika te kuće iz porodice Hercegovac.

Kupoprodajnim ugovorom od 27. marta 1899. godine, vlasnik $\frac{3}{4}$ objekta postaje hadži Hajdar Bajrambašić iz sela Seoci, a jedna četvrtina je bila u vlasništvu hadži Alije Ibrahimagića, zvanog Arnaut. Zanimljivo je da se u ugovorima ne pojavljuje bogati Jevrej kao vlasnik hadži Mazića kuće, što je dio popularne legende. Ugovorom od 27. aprila 1910. hadži Hajdar Bajrambašić postaje vlasnik 1/1 objekta.²⁴ Ugovorom od 6. februara 1940. vlasnik objekta Hajdar Bajrambašić prenosi kuću u vlasništvo Sultan-Ahmedove medrese i time postaje vakif. Međutim, ovom vakufu nije bilo suđeno da dugo služi potrebama Islamske zajednice, jer je već nakon Drugog svjetskog rata oduzeta faktički od njenog vlasnika, a rješenjima Skupštine Općine Zenica br. 122/59 i 2315/64 ovaj objekat i pravno postaje društvena svojina. Nakon Drugog svjetskog rata u kući su stanovale porodice koje su iz različitih razloga doseljavane u Zenicu u poratnom razdoblju. U to doba Zenica je bila prilično porušena usljed ratnih dejstava, pa je postojala velika potreba za stambenim prostorom. Tako su pojedine porodice useljene u Sultan-Ahmedovu medresu i u hadži Mazića kuću. Prema nekim svjedočenjima, tu su stanovale porodice Mutapčić i Džidić,²⁵ te neke druge sve do preuzimanja ove zgrade od strane Muzeja Zenica, kojem je Općina dodijelila Hadži Mazića kuću prema ZK listu 13. januara 1972. godine. Tada su stanari iseljeni, a u ovaj novoizgrađeni prostor smjestila se etnološka zbirka Muzeja.²⁶

Muzej je koristio ovaj prostor sve do 1993. godine kada se vraća na korištenje Islamskoj zajednici i u nju useljava novoosnovano Muftijstvo i prvi zenički muftija hafiz Halil-ef. Mehtić sa svojim kabinetom. Ova radnja izvršena je na temelju Zaključka Izvršnog odbora Općine Zenica od 10. novembra 1993. godine na svojoj 104. sjednici koji je donio Zaključak:

²⁴ Katastarska općina: Zenica II Zemljišnoknjižni izvadak br: 043-0-NAR-24-014 636.

²⁵ E. Dragunić, *Hadži Mazića kuća jedan je od najpoznatijih objekata u Zenici: Mjesto na kojem se 1878. pregovaralo o zaustavljanju okupacije Sarajeva*, 24.3.2018, <https://avaz.ba/kantoni/zenicko-dobojski-kanton/363961/hadzi-mazica-kuca-jedan-je-od-najpoznatijih-objekata-u-zenici-mjesto-na-kjem-se-1878-pregovaralo-o-zaustavljanju-okupacije-sarajeva?amp=1> (pristupljeno 21. aprila 2024).

²⁶ Tada su se u sastavu Muzeja Zenice, pored Hadži Mazića kuće, nalazile zgrade HKD "Napredak", Sinagoga, Sultan-Ahmedova medresa i Mekteb u Šerićima kao spomen-dom. Mevludin Dizdarević, "Značaj institucionalne brige za očuvanje kolektivnog identiteta s osvrtom na Muzej grada Zenice" *Novi muallim*, br. 31, Sarajevo, 2007, 65–72.

Islamskoj zajednici u Republici Bosni i Hercegovini – Zeničkom muftijstvu dodjeljuje se na privremeno korištenje dio prizemlja, sprat i potkrovlje Hadži Mazića kuće koje sada koristi Muzej grada Zenice, kao i dio zgrade u produžetku Hadži Mazića kuće u kome su u prizemlju muški i ženski frizer, a sprat koristi Muzej grada Zenice.²⁷

Istim zaključkom je definirano da se Muzej treba iseliti do 15. novembra 1993. godine te da će Općina Zenica snositi troškove adaptacije zgrade, rekonstrukcije krova i drugih dijelova kako bi bila pogodna za namjenu. Na taj je način barem dio nepravde prema Islamskoj zajednici bio ispravljen. U međuvremenu, Islamska zajednica ušla je u posjed i poslovnih prostora koji se nalaze u prizemlju Hadži Mazića kuće i na taj način je cio objekat prešao na korištenje Islamskoj zajednici.

Hajdar Bajrambašić jest ušao u legendu i narodno predanje, ali je potrebno koristiti i druge mehanizme kako bi se sačuvalo sjećanje o ovom velikanu i utkale vrijednosti koje je zastupao u samo tkivo zajednice. Stoga je Muftijstvo zeničko ustanovilo godišnju nagradu “Vakif godine” po 13. februaru, kada je Hajdar Bajrambašić uvakufio hadži Mazića kuću za potrebe Islamske zajednice. Cilj je čuvati sjećanje na ovog velikana, afirmirati vrijednosti darivanja koje su ga krasile i iskazati zahvalnost osobama koje baštine ove vrijednosti i svojim imetkom i životom čvrsto stoje uz Islamsku zajednicu.²⁸

HADŽIJA MAZIĆ U SJEĆANJU I POPULARNOJ IMAGINACIJI

Popularna imaginacija isplela je mnoštvo priča i legendi o Hadžiji Maziću, što na svoj način govori o njegovom golemom utjecaju koji je ostavio u zajednici. Hadžija Hajdar Bajrambašić nije samo historijska ličnost koja je obitavala u stvarnom životu grada i okoline. Pored toga, on je svojim radom i životom ostavio toliki utjecaj da je prešao u legendu koja je na svoj način čuvala sjećanje na ovog velikana, što je samo po sebi vrijedno pažnje. Teško je u zeničkoj okolini naći osobu o kojoj postoji toliko priča i legendi kao što je slučaj s hadžijom Mazićem, što nas opredjeljuje da ovom pitanju posvetimo malo više pažnje.

²⁷ Zaključak IO broj: 02-374-150/93 se nalazi u Arhivu muftijstva.

²⁸ Odluka o ustanovljavanju priznanja “Vakif godine” na području Muftiluka zeničkog br. 01-03-2-44/2022. Do sada su ovo časnno zvanje dobili Senad Kruško iz Zenice za 2021. godinu, Ahmet i Zahira Hujdur iz Tešnja za 2022, te Sulejman i Azra Hrvić za 2023. godinu.

Legende su specifična literarna forma koja podrazumijeva priče ili skupine priča o ljudima iz prošlosti. One mogu uključivati natprirodna bića ili neke elemente mitologije, ali općenito se pričaju o osobi ili mjestu kao historijskoj pojavi. Legende nemaju za ambiciju ispričati cijelu istinu već elemente istine povezane s narodnim vjerovanjem i iskustvom, željama i vrijednostima određene sredine. Legende predstavljaju spoj fikcije i faksije, stvarnosti i imaginacije. Slične su mitovima, s tim što su mitovi u cjelosti zasnovani na izmišljenim likovima dok legende posjeduju stanovitu historijsku osnovu. Legende se vremenom transformiraju i na neki način ukazuju na sistem vrijednosti koji baštini određena zajednica. Priče i legende o hadžiji Maziću mogu se grupisati u nekoliko vrsta. Prije svega, tu su: legende o imenu i porijeklu hadžije Mazića, legende o porijeklu njegovog bogatstva, legende o kupovini hadži Mazića kuće i legende koje ukazuju na njegove mudrosti.

LEGENDE O IMENU I PORIJEKLU HADŽIJE MAZIĆA

Iza prerano preminulog nadničara, pukog siromaha, ostade živjeti u trošnoj hudžeri, u prikrajku zaseoka Jurjevići, mlada udovica i skoro rođeni sin. Dok je nadničila kod imućnijih seljaka, majka je dijete ostavljala samo u bešici, a na zemljanom podu vodu mu i hranu. Iako premorena, dugo bi po povratku milovala, ljubila i grlila sinčića, mazeći ga. Tepajući mu, zvala ga je Mazo, a ženama je na mobama govorila: "Moja maza, moj mazo!"²⁹

Kao momčuljak od petnaest-šesnaest godina radio je po najmu, često na mobama koseći uporedo s najboljim koscima. Imao je slabu kosu, bez vodijera. Suhi patrljak odbačene belegije držao je zadjeven za ućkur od gaća. Kad bi kosci zastali i povadili iz vodijera belegije da naoštire kose, on bi po svojoj pljuvao i razmazivao je patrljkom belegije. Šaleći se, govorio bi zabezeknutim koscima: "Ide k'o mazija, blješti k'o mazija!" Kosci ga po toj šali i hvali nazvaše Mazija, a usud odredi da se pod tim imenom i izvedenicama iz njega Hajdar Bajrambašić za ovozemnog života proslavi, a po njegovom okončanju ostavi iza sebe prelijepu, prebogatu baštinu.

²⁹ Sve legende koje navodimo u radu, izuzev onih koje smo naznačili, preuzeli smo iz knjige Hajdar Hulusića, *Legende*, Društvo pisaca Bosne i Hercegovine, 1998, 46–51.

LEGENDE O BOGATSTVU HAJDARA BAJRAMBAŠIĆA

Sažalivši se nad većom sirotinjom od svoje, ustupi svoju skromnu užinu komšiji, a sam gladan požuri hudžerici prije mraka, želeći da što prije obari krompire i utoli glad. Tek kad sve pripremi, spazi da na ognjištu nema ni trijeske od drveta. Premoren i pregladnio odluči se da u blizini hudžerice posiječe već davno osušeno, natruhlo truplo graba. Poslije nekoliko vještih a snažnih udaraca sjekirom, grab se zanjihla i poleže, a iz duplje starog panja, pred zabezeknutog Mazu prosuše se dukati. Dugo je sirotan kao omađijan zurio u gomilu zlatnika, kojima su posljednji zraci zalazećeg sunca, po isteku ko zna koliko vremena, opet vraćali davno skrivenu boju i toplinu plamena.

Jedne proljetne noći umornom Mazi se prisni vila vitka stasa, očiju kao u košute, a plave bujne kose duge do nožnih članaka. Smiješeći se, reče mu: "Ti si puki siromah s velikim srcem i plemenitom dušom, a skromnim željama, pa ću te nagraditi. Ranom zorom otputuj u Sarajevo i odsjedi u Morića hanu. Čekaj dok ti ne priđe čovjek nepoznat, čudan a mudar. On će ti objasniti kako ćeš se obogatiti. Saslušaj ga i uradi onako kako ti bude savjetovao!" San se rasplinu, vile nestade, Mazo se probudi. Pritegnu opanke, put pod noge, pa u Sarajevo. Čubio u hanu jedan dan i jednu noć, drugi dan i drugu noć, treći dan i treću noć, a niko mu ne prilazi. Četvrti dan mu pride handžija i zapita po kojem je poslu tu, a Mazo mu ispriča ko je, kako je i odakle, te zašto je došao. Handžija klimnu glavom, zamisli se, pa reče: "Idi ti, prijane, natrag u Zenicu, u svoje Jurjeviće. U blizini hudžerice u kojoj bivakuješ, pronađi šuplje orahovo stablo. U njemu je skriveno hajdučko blago. Orah posijeci, blago pokupi, pa troši na hair-djela, pomažući svakom koga nevolje i bolesti snađu!" Naš se zemljak pokupi, pa nazad u Jurjeviće. Stojeći pred hudžericom sa sjekirom u ruci, podugo je kao obendijan zurio u mnoštvo orahovih stabala oko sebe. Konačno se odluči, pa priđe najstarijem gorostasu i zasiječe ga s nekoliko snažnih udaraca. Iz utrobe oraha, k'o iz carske bolhazne, prosuše se dukati zvečeći resko kao praporci na svadbenim konjima.

Proživjevši svoj neobični život, umrije hadži Mazija jedne vedre ramazanske noći 1938. godine u poodmakloj starosti. Iza njega ostade golemo bogatstvo, koje svu noć krišom, od jacije do sabaha, dijeliše nasljednici. Zna se da je žeženih dukata bilo preko sedam oka, a srebrene pare niko nije ni brojao. Poslije tog događaja, osta u Zenici izreka za nekoga ko se predugo zadržao radeći neki posao: "Zadržao se k'o Mazići kad su zlatnu babovinu svu noć dijelili."

LEGENDE O KUPOVINI HADŽI MAZIĆA KUĆE

Pronese se glas zeničkom čaršijom da bogati ugledni Jevrej Avram Ozmo prodaje najljepšu kuću u gradu. Telal razglasi da će to biti u petak poslije džume. Navedenog dana okupiše se čaršijski prvaci, trgovci i veleposjednici s namjerom da se nadmeću u trgovini. Nedaleko od njih, u besprijekorno sašivenom, novom bosanskom odijelu izvezenom svilenim gajtanom, seirio je Mazo. Jednom rukom držao je uzde osedlanog alata, a drugom nabrekle konjske bisage. U zakazano vrijeme izađe pred skupinu Avram i reče: “Ko kupi ovu kuću, kupiće dio Stambola da u njemu vijek vjekuje. Zato je i cijena kuće stambolska!” Kupci se začudiše, a kada vlasnik kaza cijenu, mrmoljeći odmahnuše rukama. Vodeći za uzde alata, zaprćen bisagama, priđe vlasniku Mazija i izjavi: “Kupujem kuću, a ti biraj čime ću te isplatiti? S brušenim ili nebrušenim dukatima? U jednom pregratku bisaga leže jedni, u drugom drugi!” Kuća u trenu promijeni gospodara, a zbunjena skupina zeničkih prvaka razide se u nedoumici, ko je i odakle je neobični došljak.

Kažu da je jevrejin Avram nadio veliku cijenu svojoj kući pa ju je dugo prodavao. Niti je on snižavao cijenu niti je ko nudio. Ugledni Zeničani su mu kazali da je ide ponuditi onom seljaku što sjedi u dnu kafane jer on ima dosta imetka. Došao je do njega i dogovorili su cijenu, a ovaj mu je rekao da mu mora dostaviti novac do večeri ili posao otpada. Hadži Mazić je uzjahao svog vranca i požurio u svoje Jurjeviće da donese ugovoreni novac. Kako je imao malo vremena, morao je tjerati vranca u galopu po ružnom putu pa je kasnije govorio: “Manje mi je žao zlata što sam za kuću dao koliko mi je žao vranca kojeg sam krvnički gonio.”³⁰

Kažu da se kuća hadžije Mazića prodavala na licitaciji gdje se okupila sva zenička viđenija čaršija kako bi kupila najveću i najljepšu kuću u gradu. Međutim, najviše je novca ponudio jedan seljak iz Jurjevića, što je bilo plaho krivo zeničkoj čaršiji. Pokušali su jevrejina Avrama nagovoriti da odustane od ovog posla, ali on je rekao da ne želi izgubiti obraz, pa su mu kazali da mu rekne da pare mora donijeti ne u krunama nego u zlatu jer su vjerovali da nema dovoljno novca u zlatu. Hadžija Mazić je rekao: “Toliko novca imam da dogovorenu cijenu mogu isplatiti u srebru, zlatu ili u krunama, pa biraj kako želiš da ti isplatim.” Jevrejin nije imao kud već mu je predao ključeve Kuće.³¹

³⁰ Ovu priču sam zabilježio od Hakije Bajrambašića.

³¹ Ovu priču sam čuo od Mustafe Spahića.

LEGENDE O MUDROSTI HADŽIJE MAZIĆA

Kratko vrijeme po preseljenju u Zenicu, Mazija posjeti sveta mjesta Meku i El-Kuds, odakle se vrati kao hadžija... Pomagao je razvoj trgovine i svih obrta u gradu, posebno izradu brdila, po čemu je u to vrijeme na čitavom Balkanu bila čuvena zenička okolina Briznik, Brnjic i druga babinjska sela. Davao je na zajam raznim obrtnicima bez kamata, s rokom otplate do završetka prve žetve. Ako dužnik iz opravdanih razloga nije smogao vratiti dug u utvrđenom vremenu, Hadži Mazo bi mu rok otplate produžavao, a prečesto, u nerodnim godinama i otpisivao. Saznavši za taj njegov plemeniti gest, jedna ovejana gradska lopuža naumi da od Hadži Mazije uzajmi deset dukata, koje nikada neće vratiti. Kad ispriča dobrotvoru zašto je došao, on mu donese dukate u kesi, a lopuža ih ni ne trepnuvši brže-bolje strpa u njedra. Hadžiji bi sumnjivo, pa zamoli varalicu da mu povrati kesu da vidi da se nije sefio pa mu manje odbrojao. Kad mu lakomac vrati kesu, Hadži Mazo je stavi u svoja njedra pa reče: "Ti, prijane, nisi ni pomišljao da ikada vratiš dug! Da jesi, prebrojao bi pažljivo ono što uzimaš, poštujući običaje koji vladaju u Bosni od davnina, kad se dva čestita čovjeka raskusuravaju."

Jednog dana posjeti Hadži Maziju čovjek poznat kao loš domaćin i veliki rasi-pnik. Hadžija ga po običaju pogosti kahvom, koju unese posluga na mangali prepunoj žeravice. Kad saviše cigare i eglen otpočeše, gost izvadi šibicu pa pripali i sebi i domaćinu. Pušeci i pijuci kahvu, nastaviše eglenisati. Došljak ispriča da je došao da od hadžije uzajmi pozamašnu svotu novaca, koju će veoma brzo, uz dobru kamatu, vratiti. Hadžija otpuhnu nekoliko dimova, srknu kahvu, zamisli se, pa reče: "Rado pozajmljujem novac onima koji ga zaista trebaju, a ti, brkane, imaš više od mene! Kad ti, kod ovolike žeravice na mangali cigare pripaljuješ šibicom, mora da si bogat, prebogat! Šegu i ahinjak zbijaš sa mnom, a novci ti očito ne trebaju."

Sve ove legende i priče ukazuju da je pojava hadžije Mazića izazvala veliki šok u gradu i otjelovljivala one vrijednosti koje zajednica poštuje. Prije svega, to je poštenje i čestit rad kako bi se stiglo do uspjeha. S obzirom na to da je od najamnog radnika postao velikoposjednik, razumljiva je ova percepcija. Također, priče kazuju da je bio pošten i darežljiv čovjek, što su u svim društvima osobine vrijedne poštovanja. Dalje, tu je mudrost i dovitljivost kao pretpostavka uspjeha. Istini za volju, legende ne objašnjavaju svu muku kroz koju je prošao Hajdar Bajrambašić kako bi zaimao svoj imetak, već to pripisuju pukom slučaju, sreći ili običnoj

dobroti. Zato i legende jesu priče o tome šta bi narod želio biti, a manje kako se stvari zaista dešavaju u stvarnom životu.

ZAKLJUČAK

Prošlost nekog mjesta i naroda teško ćemo razumjeti ukoliko pratimo samo krupne događaje i živote onih koji su bili glavešine zajednice. Potrebno je okrenuti se istraživanju i malih mjesta i onih osoba koje nisu toliko poznate, ali su svojim životom i radom predstavljale međaše svoga vremena. Jedan od njih je Hajdar Bajrambašić, zvani hadži Mazića, iz sela Jurjevići kod Zenice. Nije završio visoke škole niti je vodio velike ratove, ali je ostavio duboku brazdu u Zenici i okolini jer je svojim znanjem i radom ostvario snove mnogih. Od siročeta i najamnog radnika postao je jedan od najimućnijih ljudi Zenice. Bavio se raznim poslovima, ali je prve novce zaradio trgovinom brdima širom Bosne i Hercegovine i Srbije. Kasnije je ulagao u nekretnine, državne obveznice i druge profitabilne poslove, čime je zaimao značajan imetak. Islamsku zajednicu je zadužio uvakufljenjem svog najvećeg dobra Hadži Mazića kuću koja se nalazi u srcu zeničke čaršije za potrebe Sultan-Ahmedove medrese. Sve ovo je golicalo maštu naših sugrađana, što je rezultiralo mnogim pričama i legendama koje su okruživale njegovu ličnost. Čak bismo kazali da je hadžija Mazić više poznat kao osoba iz legende nego stvarna osoba koja je živjela i djelovala u našem dobu. Kako bismo ga povezali sa stvarnošću naših života i pretvorili ga u stvarnu historijsku ličnost, poduzeli smo istraživački napor i konsultirali mnogostruke izvore koji se referiraju na njegov život i miraz koji nam je ostavio u vidu vakufskih dobara, ali i vrijednosti darežljivosti, mudrosti i ustrajnosti koje prepoznajemo u legendama koje se s koljena na koljeno prenose o njemu.

BIBLIOGRAFIJA

- Babić, Ibrahim, *Zaboravljeni zenički Al-Azhar: Sultan-Ahmedova medresa*, Zenica, Medžlis Islamske zajednice; Biblioteka M. S. Serdarević, 2004.
- Bošnjak*, 21. januara 1904, br. 3, 3.
- Dizdarević, Mevludin, "Reformski i prosvjetiteljski zanos Abdulah-ef. Serdarevića", u: *Ulema na Balkanu između dva svjetska rata*, Sarajevo, Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka; Udruženje ilmije Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, 2023, 29–45.
- Dizdarević, Mevludin, "Značaj institucionalne brige za očuvanje kolektivnog identiteta s osvrtom na Muzej grada Zenice", *Novi muallim*, br. 31, Sarajevo, 2007, 65–72.

- Dragunić, E, *Hadži Mazića kuća jedan je od najpoznatijih objekata u Zenici: Mjesto na kojem se 1878. pregovaralo o zaustavljanju okupacije Sarajeva*, 24. 3. 2018, <https://avaz.ba/kantoni/zenicko-dobojski-kanton/363961/hadzi-mazica-kuca-jedan-je-od-najpoznatijih-objekata-u-zenici-mjesto-na-kojem-se-1878-pregovaralo-o-zaustavljanju-okupacije-sarajeva?amp=1> (pristupljeno 21. aprila 2024).
- Dulbić, Mirsad, *Zenički leksikon*, Zenica, autor, 2020.
- Hulusija, Hajdar, *Legende*, Društvo pisaca Bosne i Hercegovine, 1998.
- Imamović, Jasmina, "Kazivanje o potomcima hadži Mazića", *Preporod*, br. 11, 1. juni 1998, 35.
- Intervju s Hakijom Bajrambašićem, Hajdarovim unukom, vođen 18.7.2024.
- Jalimam, Salih, *Prošlost Zenice do 1941. godine*, Zenica, Muzej grada Zenice, 1996.
- Katastarska općina: Zenica II Zemljišnoknjižni izvadak br: 043-0-NAR-24-014 636
- "Lijep i pohvalan gest", *Jugoslavenski list*, 14. mart 1940, 4.
- Obnovljeni nišani i mezar Hajdara Bajrambašića – Hadži Mazića*, 6. 9. 2021, <https://muftijstvo.ba/obnovljeni-nisani-i-mezar-hajdara-bajrampasica-hadzi-mazica> (pristupljeno 21. aprila 2024).
- Odluka o ustanovljavanju priznanja "Vakif godine" na području Muftiluka zeničkog br. 01-03-2-44/2022.
- Popara, Haso. *Prijevod i zaključak natpisa s mezara Hajdara Bajrambašića*. (Zaključak hafiza Hase Popare nalazi se u arhivu Muftijstva zeničkog.)
- Sarajevski list*, 1. maja 1895, 61.
- Vakfija*, Sreski šerijatski sud u Zenici br. R.32/940. Original u posjedu Hakije B.
- Zaključak* IO broj: 02-374-150/93 (nalazi se u Arhivu muftijstva).

HAFIZ MR. HAMZA LAVIĆ

**UTJECAJ VAKUFA NA
RAZVOJ GRADA MAGLAJA**

UTJECAJ VAKUFA NA RAZVOJ GRADA MAGLAJA

UVOD

Poznato je da su vakufi kroz historiju odigrali značajnu, ako ne i presudnu ulogu u nastanku i razvoju urbanih naselja u Bosni. Njihova uloga u osmansko doba toliko je značajna da se razvitak gradova ne može ni izučavati odvojeno od uloge vakufa. Vakuf je bio generator razvitka gradova, bilo da su nastali na osnovama srednjovjekovnih arhitektonskih zdanja ili su građeni nanovo.

Istražujući vakufe Maglaja, susreli smo se s hroničnim nedostatkom sačuvane vakufske dokumentacije, kao što su: vakufname, vakufski hudžeti, te vakufski dokumenti u sidžilima šerijatskoga suda – sudskim protokolima. Za potrebe ovog rada, osim objavljenih izvora, konsultirali smo arhivsku građu, dokumente i sidžile na osmanskome jeziku, koji se nalaze u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu, elektronsku bazu podataka Odjela za dokumentaciju Generalne direkcije vakufa Republike Turske, elektronsku bazu podataka Osmanskoga Arhiva pri Predsjedništvu Republike Turske, kao i druge dostupne izvore.

PRVI VAKUFI MAGLAJA

Na osnovu izvora, pouzdano znamo da je 1485. godine na prostoru Maglaja postojala utvrda i manje naselje, iako nema sumnje da su oni postojali i ranije. Osmanlije su Maglaj i njegovo uže područje, kao pogranično mjesto zatekli u razorenom stanju. Uz nastojanje da se

zadrži lokalno stanovništvo, koje se tradicionalno bavilo agrarnom djelatnošću, davane su i različite ekonomske i političke povlastice, kao vid stimulacije odbjeglom stanovništvu na povratak. Nedostatak radne snage djelimično je ublažavan i naseljavanjem stanovništva iz udaljenijih krajeva Carstva.¹ Najstariji dostupan podatak o vakufu na području Maglaja potječe iz vakufname Gazi Husrev-bega iz 1531. godine. U njoj se navodi da se od prihoda “plaća pet drama dnevno džabiji, koji će ubirati prihode u Dnoluci i u maglajskoj nahiji”, iako se ne navodi konkretno o kojim nekretninama je riječ.²

Kada je riječ o džamijama, najstariji sačuvani spomen džamije na području Maglaja datira iz 1540. godine, kada se spominje “časna džamija”. Riječ je o džamiji koju je podigao Mustafa-paša, bosanski sandžak-beg, 1513/14. godine. Najvjerovatnije je riječ o Mustafa-begu, sinu Skender-paše, jer je u vrijeme namjesnikovanja drugog (Kara) Mustafa-paše 1554–55. godine ova džamija već postojala. Redovna praksa u procesu vakufljenja u tom periodu bila je i obezbjeđivanje dobara u vidu dućana, vakufskog zemljišta, novca ili drugih prihodovnih izvora vakufa za njegovo održavanje. Imajući ovo u vidu, vjerovatno su uz njegovu džamiju u Maglaju bili sagrađeni i drugi vakufski objekti. Tako se u vakufnami o gradnji njegove džamije u Sarajevu navodi: “Skender-paša je, na lijevoj obali Miljacke, podigao nakšibendijsku tekiju, kraj nje imaret (javnu kuhinju), doveo vodovod, a na drugoj obali veliki dvor, karavan-saraj s 11 dućana u prizemlju, te ćupriju koja je povezala njegove zadužbine na obje obale. Za održavanje zadužbina uvakufio je jedno zemljište kraj tekije i više mlinova.”³ Nema razloga da Maglaj bude izuzetak od ove prakse. U jednom od najstarijih sačuvanih dokumenata, u kome je spomenuta navedena džamija, datiranom 30. maja 1670. godine, naib maglajskog kadije, Mustafa-efendija, izdaje dozvolu za obavljanje poslova imama i hatiba u Mustafa-pašinoj džamiji u Maglaju, Jusufu sinu Abdulkерim-pira.⁴

Krajem 16. i početkom 17. stoljeća Maglaj se razvio do stepena po kojem se u Bosanskom sandžaku mogao svrstavati u red razvijenih gradova. Od 44 gradska naselja u Bosanskom sandžaku, po broju domaćinstava Maglaj je bio odmah iza Sarajeva, Banje Luke, Travnika, Novog Pazara, Zenice i Čelebi Pazara (Rogatica).

¹ Aladin Husić, “Maglaj u ranom osmanskom periodu (15. i 16. stoljeće)”, *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, 27–28 (2008), p. 115.

² *Vakufname iz Bosne i Hercegovine: (XV i XVI vijek)*, vol. 1. Sarajevo, Orijentalni institut, 1985, p. 57.

³ *Ibid.*, p. 35.

⁴ *Cumhurbaşkanlık Osmanlı Arşivi*, IE.EV.16.1897.

Gradsko naselje Maglaja je u tom periodu imalo tri mahale, koje su se formirale oko džamija: Mahala džamije hadži Memije, koja je imala 83 domaćinstva, Mahala džamije Mustafa-paše s 89 domaćinstava i Mahala nove časne džamije s 37 domaćinstava. Grad Maglaj, u koji je uključena varoš i pridruženi dijelovi imao je ukupno 307 domaćinstava.⁵

VAKUF KALAUN GAZI JUSUF-PAŠE

Izgradnja kompleksa Kalaun Gazi Jusuf-pašine džamije predstavljala je krunu i zaokruživanje urbanog razvoja Maglaja. Machiel Kiel je u svome radu rekapitulirao prethodna saznanja o datumu gradnje ove džamije,⁶ navodeći da je utvrđivanjem biografije Jusuf-paše, koji je, između ostalog, obavljao dužnost glavnog defterdara (finansijskog nadzornika) Osmanskog Carstva. Interesantno je da se vjerovatni datum gradnje njegove džamije poklapa s vremenom njegova imenovanja na poziciju bašdefterdara 1619. godine pa do njegove smrti 1623. godine. Osim hamama, pretpostavlja se da je dao sagraditi i mekteb, han, karavan-saraj i imaret.⁷

Vakufnama Kalaun Jusuf-pašine džamije nije sačuvana, ili još uvijek nije pronađena. Dosad nije pouzdano utvrđeno da li je i koliki vakuf ova džamija imala. Jedna od pretpostavki je da Jusuf-paša prije smrti nije stigao napisati vakufnamu za svoj vakuf ili se njegov vakuf nakon paljevine Maglaja od strane Eugena Savojskog 1697. godine nije uspio oporaviti i da je to razlog zbog kojeg je džamija obnovljena iz sredstava carske hazne. Činjenicu da ova džamija nije imala vlastiti vakuf potvrđuje veći broj arhivskih dokumenata koji se čuvaju u Osmanskom arhivu Predsjedništva Republike Turske u Istanbulu. U dokumentu datiranom 10. aprila 1709. godine navodi se da je vakuf Kalaun Jusuf-pašine džamije razoren tokom upada Savojskog, te da je džamija obnovljena iz sredstava carske hazne.⁸ U dokumentu, koji potječe nekih pedesetak godina kasnije, datiranom 28. februara 1763. godine, navedeno je da se plata imama i hatiba Jusuf-pašine džamije Sulejmana, sina Mahmud-halife, u iznosu od 10 akči za poslove imama i 10 za poslove

⁵ Adem Handžić, "O društvenoj strukturi stanovništva u Bosni početkom XVII stoljeća", *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 32–33 (1983), pp. 129–146.

⁶ Machiel Kiel, "The mosque of Kalaun Yusuf Pasha in Maglaj: Its date of construction and stylistic features", *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 57 (2008), pp. 205–214.

⁷ Ibid., p. 210.

⁸ Cumhurbaşkanlık Osmanlı Arşivi, C.EV.93.4616.

hatiba, što je ukupno 20 akči, isplaćuje iz mukate carine na duhan.⁹ U dokumentu datiranom 1. augusta 1866. godine decidno je navedeno da Jusuf-pašina džamija nema vlastitog vakufa, te ulema i prvaci Maglaja mole da se iz državne blagajne pokriju troškovi obnove kubeta džamije u iznosu od 18.450 groša. U odgovoru na arzuhal navedeno je da se spomenuto renoviranje može finansirati iz prihoda od carine duhana u godišnjem iznosu od 75 groša.¹⁰

VAKUFI DŽAMIJA, TEKIJIA, MEKTEBA

Početakom 17. stoljeća sve maglajske džamije radile su punim kapacitetom, jer su sve imale "hatibe". To znači da su, osim dnevnih namaza, u njima obavljane džume i bajrami. Na osnovu dostupnih podataka možemo pretpostaviti da se u džamiji hadži Memije, koja je nastala između 1550. i 1565. godine, do početka 17. stoljeća odvijao najintenzivniji vjerski život u Maglaju. Osim imama i hatiba Alije, navodi se da džamija ima i dva mujezina: Mustafu i Mehmeda. Uz spomenuta imena i službe, u toj mahali nalazimo još Mehmed-hodžu i Osman-halifu, vjerovatno u funkciji zamjenika hatiba, premda to nije izričito naglašeno.¹¹

Treba istaći i činjenicu da su i tekije značajno doprinijele urbanizaciji u vrijeme osmanske vladavine u Bosni. Naime, u ranim fazama uspostave osmanske vlasti derviši su imali važnu ulogu u stabilizaciji prilika i pomaganju izgradnje povoljnijeg ambijenta za dalju urbanizaciju određenog prostora. U tu svrhu su osnivali zavije, što je naročito vidljivo u drugoj polovini 15. stoljeća, a djelimično i kasnije. Tri stanovnika u novoformiranoj maglajskoj mahali imaju atribut "sufi". A deceniju kasnije pridružio im se još jedan. To ne znači da ih ranije nije bilo, ali ne nailazimo na njih u dostupnim izvorima. Nije poznato kojem sufijskom redu su pripadali. Očigledno je da je derviška komponenta ojačala, za šta su postojale i povoljnije okolnosti, jer u izvorima nailazimo i na šejha Mehmed-dede.¹² Osim njega, spominje se i Šejh Musa b. Sulejman-aga Maglajlija, koji je u Maglaju 1772. godine prepisao djelo *Zubda al-Wā'izīn* nepoznatog autora.¹³ Ovi podaci upućuju na postojanje

⁹ Ibid., C.EV.184.9181.

¹⁰ T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, I.MVL.557.25030.

¹¹ Husić, "Maglaj u ranom osmankom", p. 130.

¹² Ibid., str. 131.

¹³ *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, sv. XIV, obradio Osman Lavić, London, Al-Furqan, Fondacija za islamsko naslijeđe; Sarajevo, Rijaset islamske zajednice u BiH, Gazi Husrev-begova biblioteka, 2005, p. 388.

tekije u Maglaju, o kojoj inače nemamo drugih podataka. Mehmed Mujezinović spominje i jednostavno turbe od šepera s mušepcima na periferiji grada, za koje pretpostavlja da je novijeg datuma, u čijoj unutrašnjosti je u kamenu uklesano ime Abdulkерim-babe, šejha i evlije i njegova sina šejh Muslihudin-efendije.¹⁴

Što se tiče obrazovnih ustanova, u izvorima se spominje vakuf valije Bosne Muharem-paše, inače rodом s područja Maglaja, koji je u Novom Šeheru osim džamije dao sagraditi i mekteb. Navedeni mekteb je služio najmanje do polovine 18. stoljeća.¹⁵ Kada su posrijedi ostali vakufi, riječ je uglavnom o manjim vakufima, namijenjenim za održavanje prethodno uspostavljenih većih vakufa, jer opće ekonomsko stanje, posebno od polovine 17. stoljeća nije pogodovalo pojavi većih vakufskih kompleksa u Maglaju. Alija Bejtić navodi da je bio u posjedu vakufname iz Novog Šehera (Nova Palanka) iz 1755. godine, u kojoj se veći broj pojedinaca, odnosno njih 14 (10 muškaraca i 4 žene) udružuje i uvakufjuje ukupno 27.000 akči, što je za to doba predstavljalo pozamašan iznos, za potrebe muallima u mektebu i održavanje samog vakufa.¹⁶

Muhamed Ždralović navodi da je Sulejman b. Idris 1816. i 1822. godine prepisao dva djela u Maglajskoj medresi.¹⁷ Zna se da je početkom 20. stoljeća u Maglaju bila još uvijek aktivna jedna medresa, koja je prestala s radom oko 1930. godine. Muallim Hasan Ibraković, iz sela Ravne, završio je spomenutu medresu u Maglaju.¹⁸

OSTALI VAKUFI MAGLAJA

Od ostalih vakufskih objekata, Hamdija Kreševljaković i Mehmed Mujezinović spominju i maglajski hamam, iako, kako navode, o njemu nisu pronašli pisani trag.¹⁹ Tragovi navedenog hamama pojavili su se na temeljima stare kuće Terzimehića, nedaleko od Kuršumlije džamije, kuda prolazi i stari vodovod iz kojeg se

¹⁴ Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, Knj. 2, Sarajevo, Veselin Masleša, 1977, p. 244.

¹⁵ Osman Asaf Sokolović, *Tešanj prije tri stoljeća: (1639–1642)*, Sarajevo, Državna tiskara, 1942, p. 173.

¹⁶ Alija Bejtić, "Prosvjetne prilike u Novom Šeheru polovicom osamnaestog stoljeća", *El-Hidaje*, VII (1943–1944), pp. 132–135.

¹⁷ Muhamed Ždralović, *Bosansko-hercegovački prepisivači djela u arabičkim rukopisima*, vol. 1, Sarajevo, Svjetlost, 1988, p. 250.

¹⁸ Hajrudin Ćurić, *Muslimansko školstvo u Bosni i Hercegovini do 1918. godine*, Sarajevo, Veselin Masleša, 1983, p. 229.

¹⁹ Hamdija Kreševljaković, *Banje u Bosni i Hercegovini 1462–1916*, Sarajevo, Svjetlost, 1952, pp. 117–118; Mujezinović, *Islamska epigrafika*, Knj. 2, p. 242.

snabdijeva česma zvana Hadžijina voda. Iz navedenog možemo zaključiti da je navedeni hamam vjerovatno pripadao vakufu Kalaun Jusuf-paše. Uzgred ćemo spomenuti i maglajsku sahat-kulu, čija je gradnja završena 17. oktobra 1697. godine. Za njeno održavanje desetljećima su se brinuli članovi porodice Uzeirbegović, te nije isključeno da ju je neko od njih i sagradio. Posljednji član ove porodice, koji je ovu kulu popravio, bila je Vasvi-hanuma, supruga Mustaj-bega Uzeirbegovića. Po njenoj oporuci, njen muž Mustaj-beg i bratić Osman-beg Osmanbegović 1923. godine u Zagrebu na sajmu kupili su zvona za sahat-kule u Maglaju i Gradačcu.²⁰ Još jedan interesantan vakuf susrećemo u vidu uvakufljenog čamca za potrebe prevoza robe preko rijeke Bosne, što nam još jednom pokazuje koliko širok dijapazon društvenih aktivnosti se oslanjao na vakufska dobra.²¹

U Gazi Husrev-begovoj biblioteci sačuvano je ukupno 11 pojedinačnih vakufnema koje se odnose na Maglaj. Ukupno su dvije s kraja 19. stoljeća, te devet iz prve polovine 20. stoljeća. Najstarija potječe iz 1897. godine, a radi se o uvakufljenom novcu i nekretninama za obrazovanje djevojaka u mahali Sufije, te za potrebe Kuršumlije medrese.²² Novčani vakufi su još i vakuf Hadžialić šejha Sulejmana iz 1910.²³ i hadži Hanife Mulalić iz 1912. godine.²⁴ Ostale vakufname se odnose na uvakufljenje nekretnina.²⁵ Važno je napomenuti da su vakufi tokom trajanja osmanske uprave predstavljali i jedine kreditne ustanove. Zahvaljujući vakufima kao stalnim izvorima materijalnih sredstava, vjerske, kulturne, prosvjetne i humanitarne ustanove bile su u mogućnosti djelovati i obavljati svoju funkciju.

Maglajsku čaršiju su, osim brojnih požara, poplava i ratova, zadesila i dva snažna stradanja, i to 1697. godine prilikom provale princa Eugena Savojskog i 1789. godine, tokom Dubičkog rata. Pretpostavlja se da je i značajan dio arhivske dokumentacije stradao upravo tim povodima, kao što je bio slučaj i u drugim dijelovima Bosne.

²⁰ Hamdija Kreševljaković, "Sahat-kule u Bosni i Hercegovini", *Naše Starine*, Sarajevo, IV (1957), p. 31.

²¹ Cumhurbaşkanlık Osmanlı Arşivi, TS.MA.E.317.85.

²² Arhiv Gazi Husrev-begove biblioteke, S.V.1, br. 331, p. 17.

²³ Ibid., S.V.2, br. 541, p. 229.

²⁴ Ibid., S.V.2, br. 595, p. 284.

²⁵ Zejnil Fajić, "Popis vakufnema iz Bosne i Hercegovine koje se nalaze u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu", *Analiz Gazi Husrev-begove biblioteke*, 7–8 (1978), p. 245.

BIBLIOGRAFIJA

Izvori

Arhiv Predsjedništva Republike Turske,

Osmanski arhiv (Cumhurbaşkanlık Osmanlı Arşivi):

C.EV.184.9181.

C.EV.93.4616.

IE.EV.16.1897.

TS.MA.E.317.85.

Arhiv Generalne direkcije vakufa Republike Turske

(T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi):

I.MVL.557.25030.

Arhiv Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu:

S.V.1, br. 331, p. 17.

S.V.2, br. 541, p. 229.

S.V.2, br. 595, p. 284.

Literatura

Bejtić, Alija. "Prosvjetne prilike u Novom Šeheru polovicom osamnaestog stoljeća", *El-Hidaje*, 7 (1943–1944), pp. 132–135.

Ćurić, Hajrudin. *Muslimansko školstvo u Bosni i Hercegovini do 1918. godine*, Sarajevo, Veselin Masleša, 1983.

Fajić, Zejnil. "Popis vakufnama iz Bosne i Hercegovine koje se nalaze u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu", *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, 7–8 (1978), 245–302.

Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa, sv. XIV, obradio Osman Lavić, London, Al-Furqan, Fondacija za islamsko naslijeđe; Sarajevo, Rijaset islamske zajednice u BiH, Gazi Husrev-begova biblioteka, 2005.

Handžić, Adem. "O društvenoj strukturi stanovništva u Bosni početkom XVII stoljeća", *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 32–33 (1983), pp. 129–146.

Husić, Aladin. "Maglaj u ranom osmanskom periodu (15. i 16. stoljeće)", *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, 27–28 (2008), pp. 113–134.

Kiel, Machiel. "The mosque of Kalaun Yusuf Pasha in Maglaj: Its date of construction and stylistic features", *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 57 (2008), pp. 205–214.

Kreševljaković, Hamdija. *Banje u Bosni i Hercegovini 1462–1916*, Sarajevo, Svjetlost, 1952.

Kreševljaković, Hamdija. "Sahat-kule u Bosni i Hercegovini", *Naše Starine*, Sarajevo, 4 (1957), pp. 17–32.

Ljuca, Adin. *Maglaj: na tragovima prošlosti*, Prag, Općina grada Maglaja, 1999.

Mujezinović, Mehmed. *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, vol. 2, Sarajevo, Veselin Masleša, 1977.

Sokolović, Osman Asaf. *Tešanj prije tri stoljeća: (1639–1642)*, Sarajevo, Državna tiskara, 1942.

Vakufname iz Bosne i Hercegovine: (XV i XVI vijek), vol. 1. Sarajevo, Orijentalni institut, 1985.

Ždralović, Muhamed. *Bosansko-hercegovački prepisivači djela u arabičkim rukopisima*, vol. 1, Sarajevo, Svjetlost, 1988.

BERIN ČIČKUŠIĆ

DŽAMIJA KURŠUMLIJA

DŽAMIJA KURŠUMLIJA

UVOD

Pad srednjovjekovne bosanske države 1463. godine i dolazak nove osmanske civilizacije na naše prostore značio je promjenu političkih, ali i ekonomskih, društvenih i kulturnih prilika. Današnja Bosna i Hercegovina postala je dio moćnog Osmanskog Carstva i jednog novog kulturnog prostora. Povezana s istokom, Bosna i Hercegovina je došla pod snažan utjecaj nove kulture, orijentalno-islamske koja je u vrijeme osmanske vladavine nad ovim prostorima doživjela snažan razvoj. Umjesto Crkve bosanske, koja je imala važan segment u životu srednjovjekovnog bosanskog čovjeka, duhovne i kulturološke principe i način života, preuzeo je islam kao važna orijentacija do današnjih dana. Do promjene je došlo u svim sferama života, pa i u segmentu arhitekture, posebno izgradnji džamija, kojoj su Osmanlije pridavali krupan značaj.¹

Naselja sa većinskim muslimanskim stanovništvom na prostoru istočnog Balkana nastala su dijelom kolonizacijom Turaka i turkmen-skih plemena, a djelimično primanjem islama od strane domaćeg slavenskog, u prvom redu bugarskog, srpskog i makedonskog, kao i albanskog stanovništva. Za razliku od istočnog Balkana, zapadni dio, naročito prostor današnje Bosne i Hercegovine nije bio podložan kolonizaciji muslimanskog stanovništva turskog etničkog porijekla, jer za to nije bilo potrebe. Naime, domaće stanovništvo koje je zatečeno na prostoru koji

¹ Senaid Hadžić i Sead Selimović, *Kulturna historija Bosne i Hercegovine*, Tuzla, Off-set, 2009, 113.

je obuhvatao srednjovjekovnu bosansku državu postepeno je primalo islam. Zabilježena su i doseljavanja pripadnih pojedinih islamskih naroda, ali ona nisu bila masovna. Nije zabilježeno da se u Bosni većinski govorio turski jezik, za razliku od ostalih dijelova Balkana, gdje je dvojezičnost bila redovna pojava.

Fenomen da je masovnije primanje islama u Bosni bio glavni faktor zbog čega nije došlo do turske kolonizacije, posebno je uočio poznati turski historičar Omer Lufti Barkan, koji je napisao niz krucijalnih djela o osmanskome sistemu kolonizacije. On svoje zaključke temelji u prvom redu na velikom broju osmanskih katarskih deftera, koji daju mogućnost da se prati kretanje stanovništva u pojedinim krajevima Osmanskog Carstva u različitim periodima. Rezimirajući svoja istraživanja u pogledu Balkana, historičar Barkan navodi sljedeće:

Bez obzira na razlog i forme kako su izvršene, ove migracije, bilo da se radi o prisilnim ili dobrovoljnim, događale su se odmah iza osvajanja; stoji to da su se velike mase stanovništva iz turske Anadolije preselile u Rumeliju.² Ovi su imigranti činili značajnu većinu u velikom dijelu gradova i sela smještenih u istočnom dijelu Balkana, pa su tako stvorili od Rumelije po vanjskom izgledu i po načinu života jednu uistinu tursko-muslimansku zemlju. Turciziranje i islamiziranje³ Rumelije pod osmanskome vlašću nije dakle bilo, kao što se misli i često tvrdi, primjer prelaska na islam balkanskih naroda i promjene njihovih imena. Turcizirani i islamizirani krajevi Balkana pod osmanskome vlašću nastanjeni su i kolonizirani jakim kontingentom turskog stanovništva, koje je došlo iz Anadolije. To su bile kolonizirane teritorije, zadobivene izloženim metodama, koje su zadržale turski i muslimanski karakter sve do vremena otcjepljenja tih krajeva od Osmanskog Carstva. Što se održava ovakva geografska raspodjela Turaka, uprkos tolikim metežima i političkim poremećajima, koje je pokrenula historija ovih evropskih krajeva u posljednja dva stoljeća do naših dana, to je za to što je bila vrlo solidna demografska podloga. Balkansko stanovništvo, koje se obratilo i turciziralo pod utjecajem vladajuće religije i jezika, bilo je nastanjeno u mjestima bliže krajevima, gdje je bio turski i muslimanski element koncentriran i gdje je uhvatio korijen. Iznimku čini Bosna, koja se nalazila u specifičnim uvjetima.⁴

² *Rumelija* je osmanski termin za Balkan.

³ Termin *islamizacije* današnji historičari, poput Senaida Hadžića i Seada Selimovića, smatraju pogrešnim, jer asocira na prisilno prihvatanje islama, čega nije bilo.

⁴ Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini, *Islamska kultura u Bosni i Hercegovini – Materijali*, Sarajevo, 2006, 29–30.

DŽAMIJE KAO GLAVNI SEGMENT OSMANSKE SAKRALNE ARHITEKTURE

Mnoge džamije koje su tokom osmanske vladavine izgrađene na prostoru današnje Bosne i Hercegovine predstavljaju najljepše spomenike kulture. Podizane su kao vid privatne inicijative, kao amanet budućim generacijama. Prve su podignute polovinom 15. stoljeća, tačnije već po samom dolasku osmanske uprave. Nije poznato koja je najstarija. Prema narodnoj tradiciji, u pitanju je džamija u Ustikolini, izgrađena u periodu između 1448. i 1449. godine, dakle prije pada srednjovjekovne Bosne. Zadužbina je Turhan Emin-bega, vojskovođe osmanskog sultana Murata II. Za historiju umjetnosti od posebnog su značaja stilski dotjerane džamije pod kupolom, kojih ima tridesetak u našoj domovini. Najbrojnije su, pak, mahalske džamije s piramidalnim krovom i drvenom munarom koje su domaći majstori, daleko od utjecaja dominirajućeg stila, vrlo često originalno i slikovito oblikovali. Kada su u pitanju džamije pod kupolom, po svojoj unikatnosti ljepote posebno se ističu: Gazi Husrev-begova, Ali-pašina i Careva u Sarajevu, Ferhat-pašina u Banjoj Luci, Aladža u Foči, Karadžoz-begova u Mostaru, Šišman Ibrahim-pašina u Počitelju i Jusuf-pašina džamija, zvana Kuršumlija, u Maglaju.⁵

Stari turski neimari su u monumentalnoj arhitekturi još na tlu Male Azije, u tzv. Bejlučkom periodu (12–14 stoljeće), kada su institucionalizirano izučavali problem unutrašnjeg volumena džamije, usvajanjem elemenata seldžučko-perzijske i bizantijske kupolne građevine, kreirali novi tip džamije, tzv. kupolni tip. Kod njega se odražavao stereotomski tretiran prostorni omotač, s rješenjima koja su proizlazila iz prožimanja oblika geometrijskog porijekla – kocke i lopte – i kod kojih je i vanjska kontura ovu geometrijsku jasnoću isticala kontrastima masivnog kubusa molitvenog prostora, poluloptaste kupole i kopljastog minareta. Tako je u Anadoliji, pri građenju Davgandosove džamije u Karamanu, već krajem 13. stoljeća ostvarena težnja da se postigne jedinstven unutrašnji prostor, čitav pokriven jednom prostranom kupolom, i s nižim, otvorenim trijemom na ulaznoj strani. Ovakvo rješenje poslužilo je kao urnek kasnijeg podizanja brojnih džamija širom Male Azije.

Ovo rješenje prenet će se i na naše prostore dolaskom osmanske vlasti tokom 15. stoljeća i postat će toliko često da se, u odnosu na druge tipove, može

⁵ Hadžić i Selimović, *Kulturna historija Bosne i Hercegovine*, 121–122.

smatrati standardnim i uobičajenim rješenjem jednodostorne kupolne džamije na tlu današnje Bosne i Hercegovine tokom 16. stoljeća, kada je većina ovakvih džamija i izgrađena.⁶

MAGLAJ TOKOM 15. I 16. STOLJEĆA

Na osnovu istraženih fortifikacijskih karakteristika, grad Maglaj je mogao nastati najranije 90-ih godina 14. ili u prvim godinama 15. stoljeća. Na navedeni period aludiraju i ostali arhitektonski dijelovi grada, kao i mnogobrojna arheološka građa iz tog perioda. Zaključak u navedenim tezama svjedoči i turbulentna historijska dešavanja. To je vrijeme velikih smutnji i smrti ugarskog kralja Ludovika, koje su bile povod mnogobrojnim ratovima. Godine 1378. osnovan je i obližnji Dobor, koji svojim temeljnim oblikom pripada istom tipu grada.⁷

U povelji poznatoj kao "Sub castro nostro Maglay", što u prijevodu znači "Pod našom tvrđavom Maglaj", od 18. septembra 1408. godine, nesumnjivo je najstariji poznati pisani izvor u kojem se izravno spominje Maglaj. Događaj vezan za navedeni datum opisuje vojsku ugarskog vladara Sigismunda koja je u augustu 1408. godine provalila u Bosnu, po svemu sudeći na prostor Usore, gdje su se vodile teške borbe oko Srebrenika, grada Braniča, ali i kod drugih utvrda i gradova.⁸

U osmanskim izvorima grad Maglaj, odnosno nahija Maglaj, prvi put se spominje tek 1485. godine u osmanskom defteru pod nazivom "nahiye-i kale-i Maglay", što u prijevodu znači "Nahija grada (tvrđave) Maglaj". Tu se spominje i selo Maglaj, koje u tom periodu ima 32 porodice. Maglaj je tada bio naseljen uglavnom Vlasiima koji su došli iz drugih dijelova Osmanskog Carstva. Sve do 1512. godine nahija Maglaj protezala se i na osmanske posjede s lijeve obale rijeke Bosne, kao i na sve njihove posjede sjeverno od Maglaja. Središte nahije bilo je u Maglaju. Ona je ostala u sastavu Brodskog kadiluka sve do druge polovine 16. stoljeća. Prvi diplomatski dokument kojim se Maglaj priznaje Osmanlijama jeste ugovor o primirju između Osmanskog Carstva i Ugarske od 20. augusta 1503. godine.⁹

⁶ Andrej Andrejević, *Islamska monumentalna umetnost XVI veka u Jugoslaviji – kupolne džamije*, Beograd, 1984, 47.

⁷ Ivo Bojanovski, "Maglaj – srednjovjekovni grad", u: *Arheološki pregled 5*, Savez arheoloških društava Jugoslavije, Beograd, 1963, 138.

⁸ Adin Ljuca, *Maglaj na tragovima prošlosti*, Prag, Općina grada Maglaja, 1999, 43.

⁹ Hazim Šabanović, *Bosanski pašaluk: postanak i upravna podjela*, Sarajevo, Naučno društvo NR Bosne i Hercegovine, 1959, 150.

U drugoj polovini 16. stoljeća Maglaj ostaje u unutrašnjosti Osmanskog Carstva koje doživljava svoj vrhunac, posebno pod sultanom Sulejmanom Veličanstvenim, a svoj prosperitet doživljava i Maglaj. Kao dokaz ekonomskog, političkog i društvenog prosperiteta tog razdoblja treba navesti izgradnju gradskog naselja u Maglaju od tri mahale s tri džamije: Mahala džamije Hadži Memije, Mahala časne džamije umrlog Mustafa-paše, Mahala nove časne džamije u samom Maglaju. Ipak, o životu u Maglaju tokom 15. i 16. stoljeća nema mnogo podataka. Tek nam popis maglajske nahije iz 1604. godine pruža određen broj podataka o životu u Maglaju. Zanimljiv je podatak da je Maglaj u Bosanskom sandžaku s 44 naselja bio sedmi po veličini, a od njega su veći bili samo Sarajevo, Banja Luka, Travnik, Novi Pazar, Zenica i Čelebi Pazar.¹⁰

MAGLAJSKE DŽAMIJE

Prema predaji, Sukija je najstarija maglajska džamija. Nalazi se neposredno pod starim gradom. Nad ulazom je sačuvan natpis o njenoj obnovi,¹¹ koja je izvršena 1851. godine. To je veća džamija s molitvenim prostorom veličine 9,5 x 10,7 metara. Molitveni prostor ispred mihraba, veličine 5,5 x 7,7 metara, uokviren je prednjim mahfilom dubine 3 metra i bočnim širine 1,8 i 2,1 metar. Bočni mahfili pokrivaju trećinu širine džamije. Mahfil se oslanja na dva reda stupova. Prostor ispred mahfila odvojen je niskom ogradom između stupova, tako da stupovi mahfila i ograde u prizemlju potenciraju podjelu unutrašnjeg prostora. Uz džamiju nema nadgrobnih spomenika.¹²

Fazli-pašina džamija nalazi se uz rijeku Bosnu, u neposrednoj blizini Uzeir-begovog konaka. Ni za ovu džamiju nema pisanih tragova o izgradnji. U pitanju je jednostavna građevina, manjih dimenzija s drvenom munarom i malim dvorištem pored džamije. Iznad ulaza u džamiju nalazi se natpis na osmanskom turskom jeziku koji glasi: "Dobrotvor Hadži Mehmed. Godina 1166. (1752/53)". Natpis se ne odnosi na izgradnju džamije, nego na obnovu. Za razliku od Sukije, ova džamija posjeduje jedan nadgrobnik spomenik. Posvećen je Vasvija-hanumi,

¹⁰ Ljuca, *Maglaj na tragovima prošlosti*, 70.

¹¹ Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knjiga II, Sarajevo, 1977, 242.

¹² Medžida Bećirbegović, *Džamije s drvenom munarom u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, Sarajevo Publishing, 1999, 64.

kćerci Mahmud-bega Osmanbegovića iz Dervente, supruzi Mustafa-bega Uzeirbegovića, koja je preminula 1339. hidžretske godine (1920. godine).¹³

Osim spomenute tri, u Maglaju je postojala i četvrta džamija, poznata kao Zagrađe- džamija, koja je porušena odmah nakon Prvog svjetskog rata.¹⁴ Prema usmenim predajama predaka mještana maglajskog Starog grada, ova džamija nalazila se u Gornjoj mahali i stradala je u požaru.

Nišani, kao i ostali epigrafski spomenici Maglaja, pokazuju da su na ovom prostoru živjeli dobri kaligrafi i majstori u klesanju nišana. Međutim, kako su nišani maglajskog kraja rađeni od kamena pješčara, većina natpisa je oštećena. Pretpostavka je da zbog toga na prostoru Maglaja teško nalazimo nišane iz 15. i 16. stoljeća.

KALAVUN JUSUF-PAŠINA DŽAMIJA - KURŠUMLIJA

Za vrijeme najvećeg procvata osmanske civilizacije pod vladavinom sultana Sulejmana Veličanstvenog, znameniti Ali-paša Kalavun 1560. godine podiže monumentalnu džamiju s kupolom u kasabi Maglaj. Ovaj arhitektonski podvig obogatilo je kasabu, a uz džamiju je ostavio i vrijednu zadužbinu. Ali-paša Kalavun je dva puta služio kao namjesnik u Bosni, a iz osmanskog dvora je izašao s titulom beglerbega. Godine 1578. preuzima dužnost namjesnika Budimskog ejaleta, a šest godina kasnije postavljen je za namjesnika Bosanskog ejaleta.¹⁵ Potom je pozvan u Istanbul i imenovan vezirom, a oženio se Ismihan-sultanijom, udovicom Mehmed-paše Sokolovića. Nakon svoje uprave nad Bosnom ponovo je postavljen za namjesnika u Budimu, gdje je i preminuo 1586. godine. U njegovu čast, maglajska džamija postaje poznata kao Kalavun Jusuf-pašina džamija.¹⁶

Džamija je u narodu poznata pod imenom Kuršumlija, jer je pokrivena olovom. Nalazi se u središtu starog grada Maglaja, koji je do danas sačuvao svoje orijentalne karakteristike. Kakav je status i posebnost džamija imala svjedoče riječi

¹³ Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, II, 243.

¹⁴ Ljuca, *Maglaj na tragovima prošlosti*, 210.

¹⁵ Godine 1584. počinje uprava Ali-paše nad Bosnom. Zbog toga se u literaturi često susreće i netačan podatak o izgradnji Kuršumlije vezan za spomenutu godinu. Danas se sa sigurnošću zna da je džamija izgrađena 1560. godine.

¹⁶ Vedad Bišević, *Bosanski namjesnici osmanskog doba: (1463–1878)*, Sarajevo, Connectum, 2006, 136.

poznatog arheologa iz austrougarskog perioda uprave nad Bosnom i Hercegovinom Ćire Truhelke, koji je zapisao kako bi se “njome mogao ponositi svaki veliki grad”.¹⁷

Džamija ima kvadratni plan, pokrivena je visokim kubetom, a pred njom je prostran trijem s tankim kamenim stupovima, koji nose svodove arkada i manjih kupola, što pokrivaju trijem. Sazidana je od pomno tesanog kamena. U pogledu arhitekture, naročito zanimljiv dio džamije je munara s prekrasnim vijencem stalaktita koji nose šerefe. Krov munare pokriven je konusnim olovnim krovom. Proporcije munare tako su skladne i vitke, kako ih je rijetko naći u Bosni. Pišući o Aladža-džamiji u Foči, poznati bh. historičar Hamdija Kreševljaković, spomenuo je i maglajsku džamiju Kuršumliju: “To je najuspjeliji spomenik arhitekture u Bosni. S njim se mogu usporediti jedino Ali-pašina džamija u Sarajevu i Kuršumlija u Maglaju... Štaviše, neki tvrde da njena divna munara svojom elegancijom i skladnošću proporcija nadmašuje munaru Aladža-džamije. Nema sumnje da ornamentalni motivi stalaktita ispod šerefe predstavljaju vrhunac orijentalne skulpturne umjetnosti kod nas.”¹⁸

Svojim oblikom Kuršumlija džamija nalikuje Ali-pašinoj džamiji u Sarajevu, ali je od nje nešto većih dimenzija – unutrašnji prostor iznosi 12,55 x 12,55, a debljina zidova 1,15 metara, a od poda do tjemena kupole ima 22 metra.¹⁹ Po veličini je jedna od najvećih potkupolnih na prostoru Bosne i Hercegovine, a posmatrajući stil i način obrade kamena i zidanja spada među najvrednije. Zbog dobrog proporcioniranja, molitveni prostor izgleda mnogo prostranije nego što u stvarnosti jest. Po načinu konstruiranja lukova trijem sofe je jedinstven u Bosni i Hercegovini. Centralni lukovi su podignuti znatno iznad kapitela, što lukovima daje izrazitu dinamičnost. Od posebne vrijednosti jesu sofe jer predstavljaju najveću arhitektonsku vrijednost u odnosu na sofe drugih džamija na našem prostoru. Vrijeme nastanka sofe poklapa se s vremenom života i rada najpoznatijeg osmanskog arhitekta Mimara Sinana i njegovih učenika. Nema sumnje da je neko od njegovih učenika bio i neimar ove džamije.²⁰

¹⁷ Ćiro Truhelka, “Naši gradovi: Maglaj”, u: *Nada*, broj 17, 1903, 231.

¹⁸ Ljuca, *Maglaj na tragovima prošlosti*, 201.

¹⁹ Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, II, 236.

²⁰ Ferid Čičkušić, “Kuršumlija džamija u Maglaju”, u: *Preporod*, broj 43–44, Sarajevo, 1972, 16.

Ono što je karakteristično za ovu džamiju jeste podatak da je ozidana od tesanog kamena. Koliko je bio visok jedan kamen u jednom pasu ili sloju, toliko je bio visok svaki kamen u tom pasu. Građena je od četiri vrste kamena pješčara, koji se vadio s područja u blizini Bočinje. Sa sjeverne strane harema ove džamije ozidana je i napravljena česma, gdje vjernici uzimaju abdest. Ova česma prozvana je Hadžina voda. Vjerovatno je ona podignuta na inicijativu hadžija.²¹

Minber džamije izgrađen je od kamena. Čine ga sljedeći elementi: portal sa stepeništem, kamena ograda i gornji piramidalni dio koji nosi četiri stupa. Bočna strana minbera posjeduje dekoracije, gdje se ističu geometrijski motivi poput trokuta, pravougaonika i lukova. Kamena ograda i kameni završetak ograde sadrži gusto isprepletenu ornamentiku sa zvjezdastim i poligonalnim motivima. Minber je ukrašen različitim bojama, kao što su oker, tamnosiva i boja zlata.

Mihrab je bogato profiliran okvirima, a sadrži i kamenu plastiku visoke kvalitete. Cjelokupna površina je dekorirana, slikarski obrađena, osim niše. Stalaktiti su dekorirani svijetlosivom, a oivičeni su bojom zlata. Površine oko niše mihraba ukrašene su geometrijskim motivima, a sami vrh mihraba je u vidu vertikalnog friza dekoriranog motivima stilizirane floralne ornamentike.²²

Inventar džamije sadrži i četiri izvedene levhe, devet bakrenih čiraka s natpisima, od kojih osam datira iz 1900. godine. U Kuršumliji ima i nekoliko orijentalnih rukopisa, među kojima jedan tursko-bosanski rječnik i veća zbirka fetvi napisanih na komadima papira.²³

Tokom Velikog bečkog rata (1683–1699), vođenog između Osmanskog Carstva i Habsburške Monarhije, habsburški vojskovođa princ Eugen Savojski, s oko 6.000 vojnika, 12. oktobra 1697. godine prelazi rijeku Savu kod Bosanskog Broda. Ubrzo nakon toga, bez značajnijeg otpora, za pet dana zauzima Doboj i Maglaj.²⁴ Tokom ovog pohoda Maglaj je, poput mnogih drugih gradova Bosanskog ejaleta, pretrpio značajnu štetu. Među objektima koji su oštećeni bila je i Kuršumlija džamija. Tom prilikom vojska Eugena Savojskog odnijela je tarih iznad

²¹ Ljuca, *Maglaj na tragovima prošlosti*, 202.

²² Elmedin Mehić, "Obnovljena džamija Kuršumlija u Maglaju u novom ruhu ulazi u mjesec posta", 4. 5. 2019, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/obnovljena-dzamija-kursumlija-u-maglaju-u-novom-ruhu-ulazi-u-mjesec-posta/190503093> (pristupljeno 21. aprila 2024).

²³ Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, II, 237–238.

²⁴ Grupa autora, *Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata*, Sarajevo, 1998, 153.

vrata, pozlatu ispod šerefeta, te zlatni alem s munare. Također, uništena su i tri mramorna stupa.

Na osnovu dostupne historijske građe, ozbiljniji popravci na džamiji urađeni su za vrijeme vladavine sultana Abdulaziza (1861–1876) sredstvima koja je lično dodijelio u visini od 18.000 groša, o čemu je sačuvan i natpis koji datira iz 1867/68. godine. Popravak Kuršumlije iz 1867. godine mogao bi biti drugi, jer je najvjerojatnije jedan uslijedio odmah nakon devastiranja džamije od Savojskove vojske. Iz tariha iznad džamije, koji datira od 1900. do 1902. godine, stoji da je popravak džamije bio treći po redu. Četvrti je počeo 1972. godine, a u izvorima se spominje da je džamija i farbana 1900. godine. Godine 1902. vjetar je prelomio munaru iznad šerefeta, koja je nanovo sazidana, a alem postavljen. Prema pripovijedanju naroda, bivši općinski načelnik Mustaj-beg Uzeirbegović ofarbao je džamiju iznutra o svom trošku. Za vrijeme službovanja u Maglaju, kotarski predsjednik Jul nabavio je za džamiju ogroman ćilim. Također, za vrijeme austrougarske uprave, a prije Prvog svjetskog rata, popravljen je dio krova s južne strane.²⁵

Period od samostalnosti Bosne i Hercegovine je i period velikih ulaganja i sanacija, ali i period kada je džamija Kuršumlija pretrpjela teška oštećenja. U jeku agresije na Bosnu i Hercegovinu 1993. godine s položaja Vojske Republike srpske, s Ravne Fršce, srušen je dio munare do šerefeta. Tokom trogodišnje agresije Kuršumlija je bila česta meta agresora. Oštećene su kupola, kupolice trijema i fasada. Nakon rata izvršena je izgradnja postojeće gasulhane, abdesthane i mokrog čvora 1998. godine, a naredne godine džamija je dobila i centralno grijanje.

Nakon agresije, Švedska agencija za međunarodni razvoj i saradnju (SIDA) izdvojila je jedan milion konvertibilnih maraka za obnovu kupole, šerefeta munare i zamjenu oštećenog stupa, dok su Općina Maglaj, Vlada Federacije BiH i Vlada Zeničko-dobojskog kantona uložile oko 320.000 konvertibilnih maraka za dalju obnovu. Džamija Kuršumlija je narednu restauraciju doživjela u periodu između 2012. i 2015. godine, kada je Turska agencija za saradnju i koordinaciju (TIKA) uložila nešto više od milion konvertibilnih maraka u treću i četvrtu fazu restauracije i konzervacije za zaštitu i očuvanje ovog nacionalnog spomenika kulture. Nakon opsežnih istraživačkih radova džamija je oslikana baš kao i u vrijeme kada je izgrađena, a izvođenje radova povjereno je kompaniji USRA iz Burse.²⁶

²⁵ Ljuca, *Maglaj na tragovima prošlosti*, 205.

²⁶ Mehić, *Obnovljena džamija Kuršumlija u Maglaju u novom ruhu ulazi u mjesec posta*.

Okoliš džamije ukrašen je nišanima i bašlucima, koji su kvalitetno istesani i bogato ukrašeni ornamentima. Groblje koje se nalazi uz Kuršumliju proteže se na sve četiri strane džamije. Nišani ovog groblja, kao i ostali epigrafski spomenici s maglajskog prostora, svjedoče da je ovdje živio veliki broj kvalitetnih kaligrafa, kao i majstora u klesanju nišana. Međutim, nadgrobni spomenici ovog kraja pravljani su od kamena pješčara, zbog čega je veliki broj natpisa slabo čitljiv i oštećen. Tako i uz džamiju Kuršumliju ima nekoliko nečitljivih natpisa na nišanima, a to je vjerovatno i razlog zbog čega na prostoru maglajske općine ne nalazimo nišane iz perioda 15. i 16. stoljeća. Na osnovu epitafa s nišana koji se nalaze oko džamije Kuršumlije, možemo ustanoviti da su tu sahranjivani uglavnom ugledni ljudi i članovi imućnijih porodica, što je praksa i današnjeg vremena. Evidentirano je 13 nišana s natpisom, a najstariji je podignut 1766. godine. Pored natpisa na nišanima, postoji i natpis na česmi u dvorištu zida Kuršumlije, desno od ulaza u samo dvorište, a od strane ulice nalazi se ovaj natpis u prozi na turskom jeziku.²⁷

Prilikom kopanja temelja za izgradnju jedne kuće 1951. godine, pronađeni su u neposrednoj blizini Kuršumlije ostaci hamama s kurnama i ćulhanom. Tom prilikom je iskopano i oko 200 zemljanih čunkova (cijevi) od vodovoda. Hamdija Kreševljaković spominje da je u Maglaju postojao hamam, a koji je, vjerovatno, sagradio dobrotvor Kuršumlije Kalavun Jusuf-paša.²⁸ Jedan od najboljih osvrta na džamiju Kuršumliju dao je rahmetli Ferid-ef. Čičkušić,²⁹ njezin bivši imam:

Prema verziji turskog historičara Jusuf-bega, Kuršumliju je osnovao Jusuf-paša Maglajli, pradjed Jusuf-bega, a ta se porodica poslije odselila u Tursku. I danas ima živih iz te porodice. On odbija da se je Jusuf-paša prezivao Kalauz i kaže (usmeno) da se u Državnom arhivu Istanbula nalaze svi potrebni podaci kako o Jusuf-paši tako i o njegovim hajratima. Malo je pisanih podataka o Kuršumliji, njenom osnivaču, a pogotovo o neimar. Vjerovatno je dokumentacija džamije prilikom demoliranja 1697. odnesena u Beč i nalazi se u Muzeju princa Eugena Savojskog u Beču, a dokumentacija na turskom jeziku je u Državnom arhivu u Istanbulu. Ovo sam iznio da bi naše odgovorne i poznate historičare koji istražuju našu kulturnu baštinu zainteresirao pa da nam jednog dana to blago reprezentiraju i da

²⁷ Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, II, 239.

²⁸ Ibid, 242.

²⁹ Ferid Čičkušić biva postavljen na mjesto imama džamije Kuršumlija i vjerskoprosvjernog referenta Odbora Islamske zajednice Maglaj, 1. februara 1997. godine. Na toj funkciji ostaje sve do penzije. Preselio je na bolji svijet 31. decembra 1997. godine.

nas upoznaju... Necijenjena bi bila vrijednost kada bi neko napisao historiju Kuršumlija-džamije...³⁰

BIBLIOGRAFIJA

- Andrejević, Andrej. *Islamska monumentalna umetnost XVI veka u Jugoslaviji – kupolne džamije*, Beograd, 1984.
- Bećirbegović, Medžida. *Džamije s drvenom munarom u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 1999.
- Bišćević, Vedad. *Bosanski namjesnici osmanskog doba (1463–1878)*, Sarajevo, 2006.
- Bojanovski, Ivo. *Maglaj, srednjovjekovni grad*, Beograd, 1963.
- Čičkušić, Ferid. “Kuršumlija džamija u Maglaju”, *Preporod*, 43–44, Sarajevo, 1972.
- Grupa autora. *Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata*, Sarajevo, 1998.
- Hadžić, Senaid i Selimović, Sead. *Kulturna historija Bosne i Hercegovine*, Tuzla, 2009.
- Islamska zajednica u BiH. *Islamska kultura u BiH – Materijali*, Sarajevo, 2006.
- Ljuca, Adin. *Maglaj: na tragovima prošlosti*, Prag, Općina grada Maglaja, 1999.
- Mehić, Elmedin. *Obnovljena džamija Kuršumlija u Maglaju u novom ruhu ulazi u mjesec posta*, 4.5.2019, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/obnovljena-dzamija-kursumlija-u-maglaju-u-novom-ruhu-ulazi-u-mjesec-posta/190503093> (pristupljeno 21. aprila 2024).
- Mujezinović, Mehmed. *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knjiga II, Sarajevo, 1977.
- Šabanović, Hazim. *Bosanski pašaluk: Postanak i upravna podjela*, Sarajevo, 1959.
- Truhelka, Ćiro. “Naši gradovi: Maglaj”, *Nada*, broj 17, 1903, pp. 231–232.
- Saradnici, “Jusuf-pašina Kuršumlija džamija”, Wikipedia, Slobodna enciklopedija, [/bs.wikipedia.org/w/index.php?title=Jusuf-pa%C5%A1ina_%22Kur%C5%A1umlija%22_d%C5%BEamija&oldid=3642359](https://bs.wikipedia.org/w/index.php?title=Jusuf-pa%C5%A1ina_%22Kur%C5%A1umlija%22_d%C5%BEamija&oldid=3642359) (pristupljeno 21. aprila 2024).

³⁰ Čičkušić, “Kuršumlija džamija u Maglaju”, 16–17.

HAFIZ DR. ELVIR-EF. DURANOVIĆ

**NACIONALIZACIJA VAKUFSKE
IMOVINE U VLASNIŠTVU
ISLAMSKE ZAJEDNICE U MAGLAJU**

NACIONALIZACIJA VAKUFSKE IMOVINE U VLASNIŠTVU ISLAMSKE ZAJEDNICE U MAGLAJU

UVOD

Zakon o nacionalizaciji¹ najamnih zgrada i građevinskog zemljišta objavljen je u *Službenom listu FNRJ* 31. decembra 1958. godine.² Stambene zgrade i posebni dijelovi stambenih zgrada koje je obuhvatao Zakon o nacionalizaciji su: a) najamne stambene zgrade, tj. zgrade u građanskoj svojini s više od dva veća ili s više od tri manja stana;³ b) stambene zgrade i stanovi kao posebni dijelovi zgrada koji su u svojini građanskih pravnih lica, društvenih organizacija i drugih udruženja građana; c) poslovne prostorije u svojini građanskih pravnih lica, društvenih organizacija i drugih udruženja građana ako ne služe njihovoj odobrenoj djelatnosti;⁴ d) višak preko dva stana u svojini jednog građanina; e) poslovne prostorije u stambenoj zgradi u svojini građana.⁵

¹ Nacionalizacija je državna privredno-politička mjera kojom se privatna imovina pretvara u državno ili društveno vlasništvo uz manju nadoknadu dotadašnjim vlasnicima, vidi: Dževad Jahić, *Rječnik bosanskog jezika*, tom 7, Sejtarija, Sarajevo, 2014, p. 24.

² “Zakon o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta”, *Službeni list FNRJ*, god. XIV, br. 52, 31. decembar 1958, pp. 1221–1227.

³ Dakle, jednom tadašnjem odboru Islamske zajednice na raspolaganju su ostajala samo dva veća ili tri manja stana, sve drugo je nacionalizirano.

⁴ Ovom odredbom od Islamske zajednice oduzete su sve zgrade medresa, svi mektebi koji ujedno nisu služili i za izvršavanje vjerskih obreda, kao i neke džamije u kojima se u vrijeme nacionalizacije nisu vršili vjerski obredi.

⁵ “Zakon o nacionalizaciji najamnih zgrada”, čl. 12, p. 1222.

Također, predmet nacionalizacije bile su “sve poslovne zgrade u građanskoj svojini koje služe za vršenje privrednih, administrativnih, prosvjetnih, kulturnih, zdravstvenih, socijalnih i drugih sličnih djelatnosti.”⁶ Pod građevinskim zemljištem, koje je bilo predmet nacionalizacije, smatralo se svako izgrađeno i neizgrađeno zemljište koje se nalazilo u užim građevinskim zonama gradova i naselja gradskog karaktera.⁷ Shodno članu 11 ovog zakona, predmetom nacionalizacije nisu bile:

[...] zgrade i prostorije koje služe vjerskim zajednicama za izvršavanje vjerskih djelatnosti, kao što su: crkve, hramovi, kapele i bogomolje, manastiri i samostani, sjemeništa i vjerske škole, zgrade koje služe kao župski, parohijski, biskupski, patrijarški i drugi slični dvorovi.⁸

Ako se ima u vidu ovaj član Zakona o nacionalizaciji, kako je onda došlo do toga da neke džamije budu nacionalizirane? Do usvajanja Zakona o nacionalizaciji 1958. godine, imovina i prihodi vakufa u Bosni i Hercegovini kontinuirano su smanjivani donošenjem i provođenjem nekog od sljedećih deset zakona i uredbi:

- Zakon o raspolaganju stanovima i poslovnim prostorijama;
- Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji;
- Osnovni zakon o zadrugama;
- Zakon o konfiskaciji imovine i o izvršenju konfiskacije;
- Osnovni zakon o postupanju s eksproprisanim i konfiskovanim šumskim posjedima;
- Zakon o nacionalizaciji privatnih privrednih preduzeća;
- Uredba o arondaciji državnih poljoprivrednih dobara općedržavnog značaja;
- Osnovni zakon o eksproprijaciji;
- Uredba o prodavanju stambenih zgrada iz opštenarodne imovine;
- Uredba o upravljanju stambenim zgradama;
- Zakon o poljoprivrednom zemljišnom fondu općenarodne imovine i dodjeljivanju zemlje poljoprivrednim organizacijama.⁹

⁶ Ibid., čl. 28, p. 1223.

⁷ Ibid., čl. 34, p. 1224.

⁸ Ibid., čl. 11, p. 1222.

⁹ Ibid., p. 173, više o zakonskim propisima na osnovu kojih je vlast u avnojevskoj Jugoslaviji prisvajala imovinu pravnih i fizičkih lica do kraja 1946. godine vidi: Tomislav Anić, “Normativni okvir podržavljenja imovine u Hrvatskoj/Jugoslaviji 1944–1946.,” *Časopis za suvremenu povijest*, br. 1, Zagreb, 2007, pp.

Navedeni zakoni i uredbe negativno su utjecali na finansijsku moć vakufa, nedostajala su sredstva za održavanje, popravljanje i izgradnju novih vjerskih objekata, što je dovelo do toga da do 1958. godine mnogi vjerski, prosvjetni i administrativni objekti Islamske zajednice nisu služili svojoj namjeni, pa ih vlast donoseći Odluku o nacionalizaciji nije prepoznala kao “zgrade i prostorije koje služe vjerskim zajednicama za izvršavanje vjerskih djelatnosti”, odnosno, ako neka džamija, mekteb ili medresa nije služila za izvršavanje vjerskih djelatnosti ili kao vjerska škola (samo je Gazi Husrev-begova medresa u to doba služila kao vjerska škola), postajala je predmet nacionalizacije, kao što su to prvim rješenjem bili gotovo svi mektebi na području Odbora IVZ Maglaj.

NACIONALIZACIJA VAKUFSKE IMOVINE NA PODRUČJU ODBORA IVZ MAGLAJ

Nakon proglašenja Zakona o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta, Savezno izvršno vijeće propisalo je Uredbu o postupku za sprovođenje nacionalizacije najamnih zgrada i građevinskog zemljišta,¹⁰ koja je stupila na snagu 28. januara 1959. godine. Ovom uredbom pobliže su definirani svi mehanizmi potrebni za uspješno provođenje Zakona o nacionalizaciji. Član 1. Uredbe propisuje da je “Za utvrđivanje nacionalizacije – zadužena – komisija za nacionalizaciju pri opštinskim narodnim odborima”,¹¹ na osnovu čega je formirana Komisija za nacionalizaciju pri Narodnom odboru opštine Maglaj, srez Doboj. Ta komisija je na sjednici održanoj 3. marta 1959. godine donijela Odluku o određivanju užitih građevinskih rejonu br. NM-82 u naseljenim mjestima gradskog karaktera, kojom su određene granice u gradu Maglaju, a unutar kojih su se nalazile stambene zgrade, posebni dijelovi stambenih zgrada i građevinsko zemljište na koje se odnosio Zakon o nacionalizaciji. Čini se da prvom Odlukom o određivanju užitih građevinskog rejonu viši državni organi nisu bili zadovoljni, pa je na sastanku Sreskog vijeća i Vijeća proizvođača u Doboju, 24. jula 1959. godine, donesena Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o određivanju užitih građevinskih rejonu broj

25–62; Fikret Karčić, “Vakufi i reprivatizacija”, *Glasnik Rijasetu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*, br. 3, Sarajevo, 1991, pp. 267–277.

¹⁰ “Uredba o postupku za sprovođenje nacionalizacije najamnih zgrada i građevinskog zemljišta”, *Službeni list FNRJ*, god. XV, br. 4, 1959.

¹¹ *Ibid.*, p. 129.

1833/1959 u naseljenim mjestima gradskog karaktera. Ovom odlukom pobrojane su sve katastarske čestice na lijevoj i desnoj strani rijeke Bosne koje su omeđile unutarnje granice rejona u Maglaju.

Poslije toga, shodno članu 4 Uredbe o postupku za sprovođenje nacionalizacije, objavljen je javni oglas kojim su svi građani, građanska pravna lica, društvene organizacije i druga udruženja građana, s prebivalištem na području opštine Maglaj, bili dužni u određenom roku opštinskom odjeljenju za finansije podnijeti prijavu o svim zgradama u svom vlasništvu radi utvrđivanja predmeta nacionalizacije.¹² Nakon provedenog postupka, Komisija za nacionalizaciju pri opštini Maglaj, srez Doboj, donijela je 9. oktobra 1959. godine Rješenje broj 34/59 kojim se utvrđuje da su nacionalizirane sljedeće zgrade, dijelovi zgrada, te izgrađeno i neizgrađeno zemljište u vlasništvu Vakufskog povjerenstva u Maglaju:

- Prizemna zgrada u Ulici Đoke Ilkića br. 16, s jednim dvosobnim stanom.
- Prizemna zgrada u Ulici Đoke Ilkića br. 14, s četiri dvosobna stana.
- Prizemna zgrada u Ulici Đoke Ilkića br. 12, s dva trosobna stana.
- Zgrada u Ulici Đoke Ilkića br. 8, s tri dvosobna strana i dva magacina.
- Zgrada u Ulici Đoke Ilkića br. 4, zvana Stara pošta, s dva trosobna stana i poslovnim prostorom od 230 m².
- Zgrada u Ulici Trg oslobođenja br. 12, s jednim trosobnim stanom i jednim poslovnim prostorom od 100 m². (Na spratu je stanovao mujezin Kuršumli- džamije.)
- Zgrada u Ulici Trg oslobođenja br. 3, s jednosobnim stanom i poslovnim prostorom od 37 m².
- Zgrada u Ulici Trg oslobođenja br. 6, u kojoj se nalazila školska učionica.
- Zgrada u Ulici Ibrišima Obralića br. 14, s jednim dvosobnim stanom.
- Zgrada u Osmanagića sokaku br. 2, s jednim trosobnim stanom ili tri prostorije.
- Zgrada mekteba u selu Misurići. Tokom 1957. godine muallim u mektebu bio je Mahmut Memišević.
- Zgrada mekteba u kojoj se nalazila osnovna škola u selu Ulišnjak. Imam u mektebu 1957. godine bio je Sulejman Osmić. Mekteb je očigledno oduzet za školu 1958. godine.

¹² "Uredba o postupku za provođenje nacionalizacije", čl. 10.

- Zgrada mekteba u selu Jablanica. Imam u mektebu 1957. godine bio je Fejzulah Mulahuseinović.
- Zgrada mekteba u selu Moševac.
- Zgrada mekteba u selu Tujnica.
- Zgrada mekteba u selu Čobe. U zgradi se nalazila škola.
- Zgrada mekteba u selu Kapice. Nakon zabrane rada mektebā, ovu zgradu su državne vlasti od početka 1950. do 1955. godine koristile kao školu. Premještena je 1955. godine u Čobe, ponovo u vakufsku zgradu.
- Zgrada mekteba u selu Domislica. Vlast nije dozvoljavala da se održava mektepska nastava 1957. godine.
- Zgrada mekteba u selu Bradići. Salih Bešo bio je imam 1955, a 1957. Ibrahim Vehabović.
- Zgrada mekteba u selu Straište.¹³

Islamskoj zajednici u Maglaju, istim rješenjem, ostavljene su u vlasništvu sljedeće zgrade ili dijelovi zgrada:

- Zgrada s dva dvosobna stana u Ulici Ibrišima Obralića 12.
- Zgrada s poslovnim prostorom od 60 m² u Ulici Trg oslobođenja 7, u kojem se nalazila knjižara trgovačkog preduzeća “Trgopromet”. Prije toga, u zgradi su bile kancelarije Vakufskog povjerenstva pa je zbog toga izuzeta iz nacionalizacije. U nju se trebalo ponovo vratiti Vakufsko povjerenstvo.
- Stambeno-poslovna zgrada s dva dvosobna stana i poslovnim prostorom od 100 m² u Ulici Trg oslobođenja br. 8. U ovom poslovnom prostoru nalazila se obučarska radnja u vlasništvu Aziza Gračića. Kako se iz drugostepenog Rješenja vidi, ova zgrada bila je toliko trošna da nije imala nikakvog značaja za društvenu zajednicu te je ostavljena Vakufskom povjerenstvu na korištenje.¹⁴
- Novi Šeher, jedan dvosobni stan za imama.

Ostavši bez sredstava za finansiranje svog rada, bez adekvatnih prostorija i gotovo bez svih vjerskih objekata po selima, osim džamija, Islamska zajednica u Maglaju uputila je žalbu drugostepenoj, sreskoj Komisiji za nacionalizaciju u Doboju.

¹³ “Džematski odbor IVZ Maglaj”, br. 2150 od 24. augusta 1960, kutija br. 89, Komisija za nacionalizaciju pri Izvršnom vijeću NR BiH (KNIV), Arhiv Bosne i Hercegovine (ABIH), Sarajevo.

¹⁴ “Rješenje br. 04/1–136/39 od 28. 3–1960”, br. 2150 od 24. augusta 1960, kutija br. 89, KNIV, ABIH, Sarajevo.

U svojoj žalbi naglasili su da su prostorije koje su ostavljene Islamskoj zajednici u Maglaju neadekvatne, da se oduzimanjem nekih objekata krši volja legatora koja se, prema islamskom učenju, mora poštovati. Takav slučaj je bio sa zgradom koju je uvakufila Begzada Mulabdić, u Ulici Trg oslobođenja br. 12, s namjerom da se prostorije na spratu koriste kao stan za mujezina džamije Kuršumlja, u kojem je u vrijeme podnošenja žalbe mujezin stanovao, a da se dobit od poslovnog prostora koristi za održavanje zgrade i podmirivanje troškova za žrtvovanje kurbana, te učenje hatme pred dušu vakife. Inače, nakon Drugog svjetskog rata u poslovne prostorije u ovoj zgradi bila je smještena trgovina preduzeća "Prehrana".¹⁵

Vakufsko povjerenstvo istaklo je da nacionalizirani mektebi ne služe samo za vjersku pouku, koju krajem 50-ih i početkom 60-ih nije bilo dozvoljeno organizirati izvan džamija, već da se u mektebima, kao i u džamijama, uz vjersku pouku, izvršavaju i vjerski obredi tokom mjeseca ramazana i drugim prigodnim prilikama, kada je džezaza i sl. Nakon žalbe, Sreska komisija za nacionalizaciju u Doboju održala je sastanak 28. marta 1960. godine na kojem je razmatrala žalbu Vakufskog povjerenstva u Maglaju i donijela Rješenje br. 04/1-136/59/260 kojim djelimično uvažava žalbu Vakufskog povjerenstva i određuje da se svi mektebi po selima, koji su bili nacionalizirani prvostepenim Rješenjem, izuzmu iz nacionalizacije i ostave u vlasništvu Islamske zajednice.¹⁶ S druge strane, Komisija nije uvažila da se iz nacionalizacije izuzme poslovni prostor u ulici Trg oslobođenja 12, tj. zgrada koju je uvakufila Begzada Mulabdić, s obrazloženjem da se te prostorije nikada nisu koristile za izvršavanje vjerskih obreda.¹⁷

Islamskoj zajednici u Maglaju ostavljena je mogućnost da se na Odluku drugostepene komisije žali republičkoj Komisiji za nacionalizaciju. Budući da su prostorije u Ulici Trg oslobođenja br. 7, koje su ostavljene da služe kao kancelarije Islamskoj zajednici, bile neuslovne, Odbor IVZ u Maglaju je, zajedno s drugim odborima dobojskog sreza, preko Starješinstva Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, uputio žalbu republičkoj Komisiji za nacionalizaciju. Dopisom br. 6316/61 od 15. decembra 1961. godine Abdulah Dervišević, predsjednik Starješinstva IVZ za Bosnu i Hercegovinu, uputio je žalbu republičkoj Komisiji s napomenom da

¹⁵ "Žalba br. 78/60 od 17/8-1960", br. 2150 od 24. augusta 1960, kutija br. 89, KNIV, ABIH, Sarajevo.

¹⁶ "Rješenje br. 04/1-136/39 od 28. marta 1960", br. 2150 od 24. augusta 1960, kutija br. 89, KNIV, ABIH, Sarajevo.

¹⁷ Ibid.

prostorije u prizemnoj zgradi u kojoj je smješten Odbor IVZ Maglaj nisu odgovarajuće za kancelarije jer su stare, vlažne, nehigijenske i toliko trošne da će se ubrzo morati rušiti. Starješinstvo IVZ zamolilo je da se za kancelarije Odbora IVZ u Maglaju i stan džematskog imama iz nacionalizacije izuzme zgrada u Ulici Đoke Ilkića br. 4, zvana Stara pošta. Republička Komisija za nacionalizaciju odgovorila je da je nacionalizacija u Maglaju pravilno izvršena, čime je žalba Starješinstva IVZ odbijena (Fotografija 9, 10 i 11).¹⁸ Inače, u ovoj zgradi u Ulici Đoke Ilkića br. 4 kasnije će biti smještena krojačka zadruga. Danas je u ovoj zgradi Medžlis IZ Maglaj.

ZAKLJUČAK

Provođenjem Zakona o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta iz 1958. godine, Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini je, na svim nivoima, pa tako i na području ondašnjeg Odbora IVZ Maglaj, ostala bez vakufa iz kojih je dotad finansiran njen rad. U uvodnom dijelu rada predstavili smo ključne odredbe Zakona o nacionalizaciji na osnovu kojih je nacionalizirana vakufska imovina u vlasništvu Islamske zajednice. Od Zajednice su oduzeti svi vakufski stambeni i poslovni prostori čija površina je prelazila Zakonom određeni minimalni okvir od dva veća ili tri manja stana za službenike, te najnužnijeg poslovnog prostora za kancelarije. Iako džamije i mesdžidi/mektebi, koji su služili za izvršavanje vjerskih djelatnosti, nisu bili predmet nacionalizacije, to su mogli postati ako se u njima u vrijeme donošenja Zakona o nacionalizaciji krajem 1958. i tokom 1959. godine nisu izvršavali vjerski obredi. Naime, u radu smo pokazali da je do donošenja Zakona o nacionalizaciji država usvojila jedanaest zakona i uredbi čijim provođenjem su kontinuirano oduzimani vakufski posjedi na kojima se temeljila finansijska moć Islamske zajednice. U takvoj situaciji dešavalo se da Zajednica nije imala sredstava da održava i popravlja sve džamije i mesdžide, što je dovelo do toga da do kraja 1958. godine neki vjerskoprosvjerni objekti nisu služili svojoj namjeni te su na taj način, po tumačenju državnih vlasti, postajali predmet nacionalizacije. Uz to, početkom 50-ih godina državne vlasti su zabranile da se vjerska pouka održava u mektepskim zgradama izvan džamija, čime su i mektebi izgubili

¹⁸ "Starješinstvo Islamske vjerske zajednice u NR BiH Sarajevo broj 6316 od 15. decembra 1961", broj 828/62, KNIV, ABIH, Sarajevo.

svoju izvornu namjenu i postajali predmetom nacionalizacije. Slično se desilo i sa zgradama svih medresa u Bosni i Hercegovini koje su do 1958. godine prestale služiti kao vjerske škole, osim Gazi Husrev-begove medrese u Sarajevu.

Poslije provedenog postupka utvrđivanja predmeta nacionalizacije, Komisija za nacionalizaciju pri općini Maglaj, srez Doboju, donijela je 9. oktobra 1959. godine Rješenje broj 34/59 kojim je od Islamske zajednice oduzeto deset mekteba, svi poslovni prostori (oko 400 m²) i sve stambene jedinice (8 dvosobnih, 5 trosobnih i 1 jednosoban stan), dok su u vlasništvu Zajednice ostali neuslovni poslovni prostor u ulici Trag oslobođenja 7 u kojem su se trebale smjestiti kancelarije Odbora IVZ Maglaj, dva dvosobna stana za imame u zgradi u ulici Ibrišima Obralića 12, te dvosoban stan u Novom Šeheru.

Na ovo rješenje Odbor IVZ Maglaj uputio je žalbu sreskoj Komisiji za nacionalizaciju u Doboju koja je djelimično usvojila žalbu te je, nakon što je argumentirano da su mektebi služili za izvršavanje vjerskih obreda, svih deset prvim Rješenjem nacionaliziranih mekteba, izuzeto iz nacionalizacije i vraćeno u posjed Islamske zajednice. S druge strane, dijelove žalbe koji su se odnosili na nacionalizirane stane i poslovne prostore sreska Komisija za nacionalizaciju nije uvažila.

Budući da Zakon o restituciji u Bosni i Hercegovini još uvijek nije usvojen, dokumenti predstavljeni u ovom radu mogli bi pomoći odgovornima u Medžlisu IZ Maglaj da steknu uvid u opseg nacionalizirane vakufske imovine na njihovom području i u vezi s tim poduzmu adekvatne pravne radnje.

BIBLIOGRAFIJA

Neobjavljena građa

“Starješinstvo Islamske vjerske zajednice u NR BiH Sarajevo, broj 6316 od 15. decembra 1961”, broj 828/62, KNIV, ABIH, Sarajevo.

“Džematski odbor IVZ Maglaj”, br. 2150 od 24. augusta 1960, kutija br. 89, Komisija za nacionalizaciju pri Izvršnom vijeću NR BiH (KNIV), Arhiv Bosne i Hercegovine (ABIH), Sarajevo.

“Rješenje br. 04/1-136/39 od 28. marta 1960”, br. 2150 od 24. augusta 1960, kutija br. 89, KNIV, ABIH, Sarajevo.

“Žalba br. 78/60 od 17/8–1960”, br. 2150 od 24. augusta 1960, kutija br. 89, KNIV, ABIH, Sarajevo.

Objavljena građa

Anić, Tomislav. "Normativni okvir podržavljenja imovine u Hrvatskoj/Jugoslaviji 1944–1946", *Časopis za suvremenu povijest*, br. 1, Zagreb, 2007, pp. 25–62.

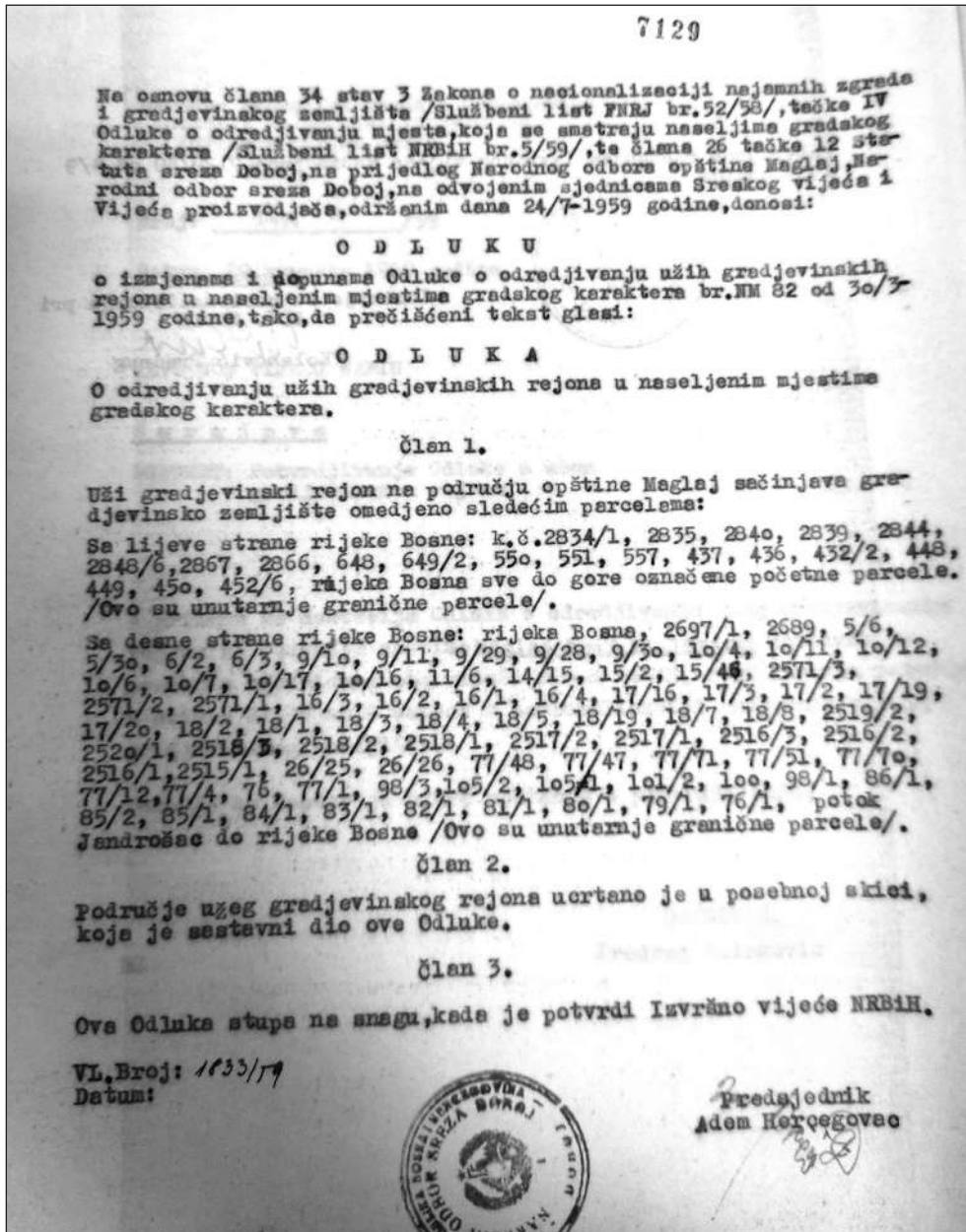
Dževad, Jahić. *Rječnik bosanskog jezika*, tom 7, Sejtarija, Sarajevo, 2014.

Karčić, Fikret, "Vakufi i reprivatizacija", *Glasnik Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*, br. 3, Sarajevo, 1991, pp. 267–277.

"Uredba o postupku za sprovođenje nacionalizacije najamnih zgrada i građevinskog zemljišta", *Službeni list FNRJ*, god. XV, br. 4, 1959.

"Zakon o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta", *Službeni list FNRJ*, god. XIV, 1958.

PRILOZI

Faksimil 1. Odluka o određivanju užih građevinskih rejonu

NACIONALIZACIJA VAKUFSKE IMOVINE U VLASNIŠTVU ISLAMSKE ZAJEDNICE U MAGLAJU

11

Broj: 2150   Referent: Šaurić
 NOO: Maglaj   NOS: Maglaj

I Zhtjev br.	NOO	Ukupno	Komisija				Rep.
			NOO <u>Maglaj</u>		NOS <u>Maglaj</u>		
			rj.br. <u>24/59</u>	nac. ost.	rj.br. <u>136/59</u>	nac. ost.	
1/ Zgrada por.-posl.-komb. <u>D. Žića 16</u> priz.-sprat-podrum-mansarda							✓
1-sobnih							
2-sobnih		1	1	1			
2 3-sobnih <u>D. Žića 14</u>							✓
4-sobnih		4	4	4			
magacina - m2							
poslov.prostorija m2							
2/ Zgrada por.-posl.-komb. <u>Gothića 12</u> 3 priz.-sprat-podrum-mansarda							✓
3 2-sobni		2	2	2			
1-sobni <u>Šćekića</u>		8					
2-sobnih		3	3	3			✓
3-sobnih <u>magacina</u>		2	2	1			
4-sobni <u>D. Žića</u>		4	4				
magacina m2		2	2	2			
5 poslov.prostorija <u>pr</u> m2 <u>230</u>		1	1	1			
3/ Zgrada por.-posl.-komb. <u>Trg Oslobođenja 12</u> priz.-sprat-podrum-mansarda							✓
2-sobnih		1	1	1			
1 4-sobni <u>pr</u> <u>100</u>		1	1	1			
3-sobnih <u>Trg Oslobođenja</u>		3	3				
4-sobnih		1	1	1			
magacina m2							
1 poslov.prostorija <u>pr</u> m2 <u>32</u>		1	1	1			

II Stranka DžEH. odbor MAGLAJ Razlog: Djelomično ispunjena
 izjavila:
 - prigovor - zahtjev za izuzimanje
 - žalbu na opšt.rješenje
 - prigovor Republi.komisije

III Javni pravobranilac - tužilac
 izjavio:
 Žalbu na rješenje NOO-ov
 Zahtjev na rješenje Rep.komisije.

Razlogi

Faksimil 2. Tabela s popisom nacionaliziranih objekata u vlasništvu Islamske zajednice u Maglaju

2

Broj: _____ Referent _____
 NOO _____ NOS _____

I Zahtjev br.	NOO	Ukupno	Komisija						
			NOO		NOS		Rep.		
			rj.br.	rj.br.	rj.br.				
			nac.	ost.	nac.	ost.	nac.	ost.	
1/ Zgrada por.-posl.-komb. <i>Trg Obit. 6</i>			1/2	1/2					
priz.-sprat-podrum-mansarda									
<i>škola n.e. u prirodi</i>			1		1				
1-sobnih									
2-sobnih									
3-sobnih <i>Trg Obit. 7</i>									
4-sobnih									
magacina -	m2								
1 poslov.prostorija	<i>100</i> m2	100	1		1				
2/ Zgrada por.-posl.-komb. <i>Školska ul. 14</i>									
priz.-sprat-podrum-mansarda									
1-sobnih									
2-sobnih			1		1				
3-sobnih <i>Osmanagich sokak</i>			2						
4-sobnih			1		1				
magacina -	m2								
poslov.prostorija	m2								
3/ Zgrada por.-posl.-komb. <i>D. Gvarda</i>									
priz.-sprat-podrum-mansarda									
1-sobnih									
2-sobnih <i>Orlova ul. 8</i>			1		1			1	
3-sobnih									
4-sobnih									
magacina	m2								
4 poslov.prostorija	<i>100</i> m2	100			1			1	

II Stranka _____ Razlozi
 izjavila:
 - prigovor - zahtjev za izuzimanje
 - žalbu na opšt.rješenje
 - prigovor Republ.komisije

III Javni pravobranilac - tužilac _____ Razlozi
 izjavio:
 Žalbu na rješenje NOO-S;
 Zahtjev na rješenje Rep.komisije

9

Faksimil 3. Tabela s popisom nacionaliziranih objekata u vlasništvu Islamske zajednice u Maglaju

DŽEMATSKI ODBOR IVZ
M A G L A J

Broj: 78/60
Datum: 17/8-1960 god.

Narodna Republika Bosna i Hercegovina
NARODNI ODBOR SREZA DOBOJ
DOBOJ

20/9-60

Broj	Prilog	Vrijednost
04-1/114	11/2	

REPUBLIČKA KOMISIJA ZA NACIONALIZACIJU
S A R A J E V O

(Putem komisije za nacionalizaciju pri NOS-a Doboj)

PREDMET: Žalba na rješenje broj 04/1-136/59-260 od 28/3-1960 g.

Na osnovu žalbe po rješenju broj gornji, a u vezi nacionalizacije najamnih zgrada i građevinskog zemljišta ovog Džematskog odbora IVZ-e, koje je primljeno dana 11/8-1960 godine, kao i na osnovu datog nam pravnog lijeka, u zakonskom roku podnosimo Naslovu ovu

Ž A L B U

Na podnesenu našu žalbu broj 2/60 od 26/1-1960 godine, Naslov je ostavio u vlasništvo navedene zgrade od red.broja 2-11, dok poslovni deo zgrade - prizemlje na Trgu oslobođenja broj 12, koja je zgrada navedena u našoj žalbi pod rednim brojem 1, ne ostavlja se u vlasništvo ovog Džematskog odbora s motivacijom da ista ne služi za vršenje vjerske djelatnosti, niti njenoj namjeni, nego da je to faktički poslovna prostorija u kojoj je smještena prodavnica Preduzeća "Prehrana" u Maglaju.

Istina je da je izvijesno vrijeme bila smještena prodavnica Preduzeća "Prehrana" u Maglaju u prizemlju zgrade, koja usled svoje dotrajalosti i nepodesnosti na mjestu gdje se nalazi, obzirom na nagli razvoj Maglaja, nije mogla poslužiti svrsi, te je u istu smješten magacin navedenog preduzeća.

Navedenu zgradu je u vakufu umrla Begzada Mulabdić s namjenom, da na spratu prostorije ostanu isključivo za upotrebu mujezina Kuršumlije džamije, gdje isti i sada stanuje, a prizemlje gdje je smješten magacin preduzeća "Prehrana", služi za iznajmljivanje isključivo u svrhu održavanja zgrade, podmirenja troškova za klanje kuršana i učenja hatme za imenovanu, podmirenja plate imama i mujezina, kako je to rehtmetlija izričito u testamentu i napomenula, a što se je do sada dosljedno izvršavalo, poštujući testament darivaoca.

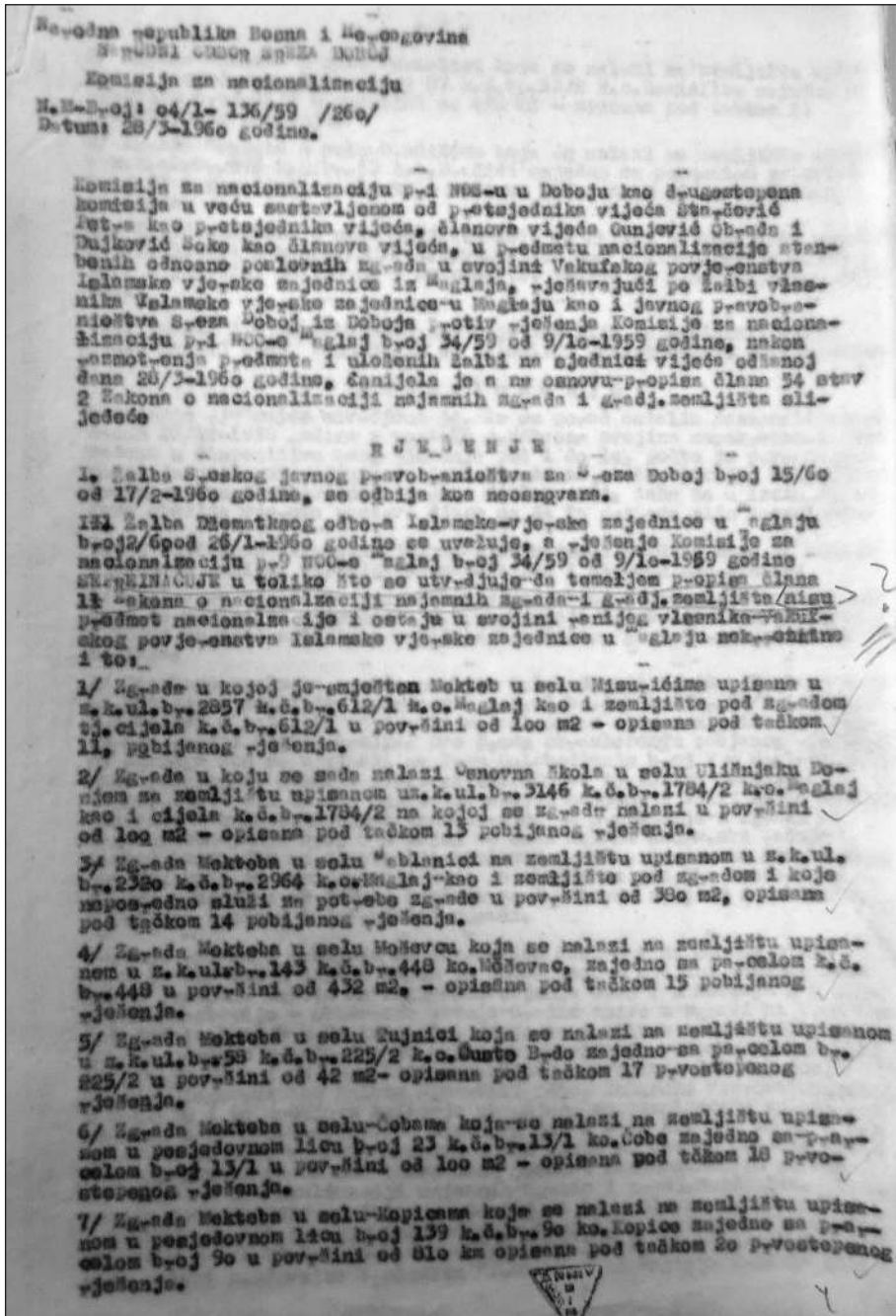
Moli se Naslov, da ovu našu žalbu uvaži i ostavi u ~~vak~~ vlasništvo ovom Džematskom odboru navedeni dio prizemlja zgrade.

Pretsjednik:
Krzić Mustafa

Krzić Mustafa

Faksimil 4. Žalba Odbora IVZ zbog nacionaliziranja poslovnog prostora u Ulici Trg oslobođenja 12

Faksimil 5. Rješenje Komisije za nacionalizaciju
 na žalbu IVZ u Maglaju, p. 1.

8/ Zgrade kateketa u selu Domisluci koje se nalazi na zemljištu upisanom u posjedovnom listu b-0j 87 k.č.b. 12/2 k.o. Domisluci zajedno sa parcelom b-0j-12/2 u površini od 490 m² - opisana pod tačkom 21 prvostopenog rješenja.

9/ Zgrade kateketa u selu Badićima koje se nalazi na zemljištu upisanom u s.k.ul.b. 246 k.č.b. 53 k.o. Badići zajedno sa pomenutom parcelom b-0j 53 u površini od 410 m² - opisana pod tačkom 22 prvostopenog rješenja.

10/ Zgrade kateketa u selu Stejčistu-koje se nalazi na zemljištu upisanom u s.k.ul.b. 178 k.č.b. 38/2 k.o. Stejčiste kao i dio-pomenute k.č.b. 38/2 u površini od 150 m² - opisana pod tačkom 23 prvostopenog rješenja.

III. Ostali dio prvostopenog rješenja komisija za nacionalizaciju u Maglaju b-0j b-0j 34/39 od 9/10-1959 godine ostaje nemišljenim.

O b j a s n o e

Pobijanim rješenjem utvrdjeno je, da su po od ostalih nacionalizovanih danom 26/12-1958 godine i postalo društvena svojina nepokretnosti navedene u dispozitivu ovog rješenja pod 1 do 10, pošto je prvostepena komisija uzela utvrdjeno da te zgrade ne služe vlasniku Vakufskom povjerenstvu za obavljanje vjerske djelatnosti, iako se u istim zgradama obavlja vjerska nastava djece no da ta nastava nije dozvoljena.

Istom rješenjem utvrdjeno je, da nisu nacionalizovane nego da ostaju u svojini vjerske vlasnika po od ostalih i sledeće nekretnosti:

1/ Kancel na zgrade na Trgu Oslobođenja b-0j 7 u Maglaju koja se nalazi na zemljištu upisanom u s.k.ul.b. 1434 k.č.b. 25/32 k.o. Maglaj u kojoj se sada smjestena knjižara T-govačkog p-od. "T-gop-onet" iz Maglaja.

2/ Stanovno-poslovna zgrada na Trgu Oslobođenja b-0j 8 u Maglaju koja se nalazi na zemljištu upisanom u s.k.ul.b. 408 k.č.b. 26/3 i 26/109 k.o. Maglaj u kojoj se na spratu nalazi jedan stan a u prizemlju obdruška udruženja Gadić Asima. Ovo p-ama ob-ukloženju pobijanog rješenja sa-ukloženje što se u zgradi na Trgu Oslobođenja b-0j 7 u Maglaju sada samo privremeno obavlja poslovna djelatnost komunističke p-odruženja "T-gop-onet" ali da ova zgrada po svojoj namjeni i odvijek je služila vlasniku Vakufa za njegove kancelarije, a p-ostojanje u zgradi na Trgu Oslobođenja b-0j 8 u kojoj se sada nalazi obdruška udruženja Gadić Asima što ne p-ostavlja poslovnu p-ostojanje p-ovom smislu nego p-odruška, koji je namijenjen i koji je služio za pot-ebe stana a te zgrade a nije ni od kakvog značaja za društvenu svojina i nalazi se u potpuno t-ušnoj i dot-ajaloj zgradi.

Rješenja rješenja pobijaju blagovremenom žalbom i to s-ukloženje javno p-ovob-eno tvo u dijelu kojem je ostavljeno u svojini vjerske vlasnika poslovnih zgrada na Trgu Oslobođenja b-0j 7 u Maglaju i u poslovnih p-ostojanje - obdruška udruženja Gadić Asima u zgradi na Trgu Oslobođenja b-0j 8 u Maglaju, jer da je to p-otivno zakonu pošto ova zgrada odnosno p-ostojanje ne služe za obavljanje vjerske djelatnosti Vakufske ovom i ne mogu biti ostavljene u svojini iste rješenja pobija blagovremenom žalbom Džematnaka odbe- izlaska vjerske zajednice u Maglaju i to u dijelu kojim je utvrdjeno nacionalizacija zgrada na- uvođenih u ovog prvostopenog rješenja pod 1 - do 10, jer da se u tim zgradama od-ukloženje vjerske nastave i one služe za ostale pot-ebe vjerske zajednice, pa da kao takve nisu p-odmet nacionalizacije po članu 11 Zakona o nacionalizaciji najamnih zgrada i z-udj. zemljište. 2. Kodje u pobija prvostepeno rješenje smat-ajud da bi poslovna p-ostojanje u prizemlju zgrade na Trgu Oslobođenja b-0j 12 u Maglaju na zemljištu upisanom u s.k.ul.b. 644 k.č.b. 26/3 i-2513/7 k.o. Maglaj u kojoj se sada nalazi p-odruženje p-odruženje "T-uk-um" iz Maglaja i-ukloženje biti

Faksimil 6. Rješenje Komisije za nacionalizaciju na žalbu IVZ u Maglaju, p. 2.

izuzeta od nacionalizacije po članku 13 stav 2 Zakona je je po prvini samo 36 m2.

Uputajući se na žalbu ova kao drugostepena komisija a u odnosu na žalbu ova kao prvostepena komisija u Doboju nalazi da iste žalbe nije osnovana. U postupku pred prvostepenom komisijom utvrdjeno je, a to se vidi iz pobijanog rješenja da je poslovnica zgrade na bregu ulobodjenja b-oj 7 u Maglaju na krolj namjenski i uvijek služila za kancelarije vakovskom porje-odstvu a da se na njenoj slici kao i prvo-osteno služi kao poslovna zgrada usko-ist i g. P. Stučića "i-nopromet". I po svadanju ova kao drugostepena komisija tim p-iv. osniva stajenje nije ova zgrada ispravila ovaj p-ovisim namjena nego da je iste ostala zgrada koje služi vje-akoj zajednici na v-tenje vje-akoj zajednici pa da je kao takva po članku 11 Zakona o nacionalizaciji nije predmet nacionalizacije. U pogledu pak poslovne p-ostoj. na ulobodjenja zgrade na bregu ulobodjenja u Maglaju b-oj 8 u kojoj služi kao vje-akoj obud-nku zgradu G. o-đić Azim utvrdjeno je u prvostepenom postupku u a što je odite iz pobijanog rješenja da ta p-ostoj. nije na isprav-njave uslove, a da nije ni od-kakvog značaja za društvenu zajednicu nego da p-ostavlja ap-odnu p-ostoj. u zgradi-ostavljenju u svojini znanijeg sopstvenika koja služi za pot-obe-stena-e, i koja s obzi-om na to po članku 32 citiranog zakona nije predmet nacionalizacije. U ovom dijelu ova kao drugostepena komisija usvaja u cjelosti utvrdjeno činjenično stanje i naloga prvostepene komisije u pobijanog rješenju koji su zakoni valjani i op-ovdani.

Stoga žalba S-oskom javnog p-ovob-aničtva u Doboju nije osnovana pa joj kao takvoj i nije moglo biti udvoljeno.

Uputajući se pak u ocjenu navoda žalbe Bismatskog odbora IVZ u Maglaju ova kao drugostepena komisija smatra istu žalbu djelimično osnovanom. Naime i iz podataka koji se nalaze u spisu kao i iz pobijanog rješenja vidi se da zgrade navedene u ovom drugostepenom rješenju od-1 - do 10 služe vlasniku Islamskoj vje-akoj vje-akoj zajednici za od-šavanje vje-ake nastava i za ostale njene vje-ake djelatnosti. To je utvrdjeno i pobijanim rješenjem od stana prvostepene komisije kako se to vidi iz ob-izloženja istog a to slijedi i iz naknadno prikupljenih podataka od stana ova kao drugostepena komisije. P-ome tome ova kao drugostepena komisija nalazi da odnosne zgrade navedene u ovom drugostepenom rješenju služe vje-akoj zajednici za v-tenje njene vje-ake djelatnosti kako se p-ome p-opisu člana 11 Zakona o nacionalizaciji najmanih-zgrade i g-đij. namjenski ovaj zakon ne primjenjuje na zgrade i p-ostoj. koje služe vje-akim zajednicama za v-tenje njihove vje-ake djelatnosti to je temeljem citiranog zakonskog p-opisa i t-obale utvrditi da iste zgrade nisu predmet nacionalizacije, a da je pobijanim rješenjem rezultat pog-šne primjene zakona.

Stoga je u tome dijelu žalbu Bismatskog odbora IVZ u Maglaju i t-obale uvažiti i utvrditi da odnosne zgrade nisu predmet nacionalizacije.

Uto se pak tiče žalbe i njenog sadržaja za izuzimanje od nacionalizacije poslovne p-ostoj. u zgradi na bregu ulobodjenja b-oj 12 u Maglaju u kojoj se nalazi p-odavnica p-od. "a-ah-ama" u Maglaju ovaj sadržaj žalbe nije osnovan jer iste poslovne p-ostoj. ne služi kralitelju za v-tenje vje-ake djelatnosti niti je toj namjeni kada služila po je desudno tome iste poslovne p-ostoj. temeljem p-opisa člana 12 tačka 3 Zakona o nacionalizaciji predmet nacionalizacije i nacionalizovana. U tome dijelu pobijano rješenje p-ome tome p-ovilno i na zakonu osnovano a žalbe neopozovna.

Protiv prednjeg rješenja nesadovoljno st-ana-e da uložiti žalbu republičkoj komisiji za nacionalizaciju u Doboju u roku od 15 dana po p-ovisim ovog rješenja a tim da se žalbu podnosi ovoj komisiji i da je oslobođena od plaćanja taksa.

Stariji predsjednik Vijeća

Faksimil 7. Rješenje Komisije za nacionalizaciju na žalbu IVZ u Maglaju, p. 3.

HUSO SALIHOVIĆ

**PРАВНА BORBA ZA POVRAT
VAKUFA “VRHPOLJE” I “PODBORIK”
(I DIO)**

PRAVNA BORBA ZA POVRAT VAKUFA “VRHPOLJE” I “PODBORIK” (I DIO)

UVOD

Donošenjem zakonskih propisa u bivšem socijalističkom sistemu, gradsko građevinsko zemljište bilo je u nadležnosti državnog vlasništva. Uzimajući u obzir da je ono važno za razvoj, te bitno kao kapital jednog društva, smatralo se da mora biti u državnom vlasništvu. Ovo se posebno desilo nakon donošenja Zakona o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta iz 1958. godine. U prvom članu Zakona određeno je da se u naseljima i gradovima nacionalizira zemljište na način:

Nacionaliziraju se i postaju društvena svojina najamne stambene zgrade i najamne poslovne zgrade. U gradovima i naseljima gradskog karaktera nacionaliziraju se i postaju društvena svojina građevinska zemljišta.¹

Na osnovu toga, nacionalizirana je skoro sva vakufska imovina u gradovima ili u naseljima gradskog karaktera. Kao napomena, nacionalizirane su i kompletne vakufske zgrade. Jedno lice moglo je imati u vlasništvu samo dva stana. Zanimljiv je iznos naknade 10% od vrijednosti zakupnine, koju je ovaj zakon odredio kao obavezu, a plaćao se jednokratno u intervalima od 50 godina. Ovo znači da je postojao simboličan oblik

---

¹ Zakon o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta, *Službeni list FNRJ*, broj 52/58.

plaćanja naknade za stanove. Za zemljište je bilo određeno da se naknada plaća po tarifi za eksproprijaciju i da će biti plaćena u narednih 50 godina. Naravno, uzimajući u obzir period plaćanja, nije teško zaključiti da najveći broj nacionalizirane imovine nije plaćen, a ako uzmemo u obzir činjenicu da se plaćao neki minimalni iznos, onda takvu naknadu pravni stručnjaci smatraju neadekvatnom. Čak je i Ustavom SR Bosne i Hercegovine bilo propisano da ne može postojati privatno pravo vlasništva na zemljište u gradovima i naseljima gradskog karaktera, kao i drugim područjima predviđenim za stambenu i drugu kompleksnu izgradnju, koje, u skladu s uvjetima i po postupku koji su utvrđeni zakonom, odredi Općina.

Ustav SFRJ iz 1974. godine upravo je odredio da ne može postojati privatno vlasništvo na gradskom građevinskom zemljištu. Članom 81 Ustava bilo je određeno da:

Ne može postojati pravo svojine na zemljište u gradovima i naseljima gradskog karaktera, te drugim područjima predviđenim za stambenu i drugu kompleksnu izgradnju, koje, u skladu s uvjetima i po postupku koji su utvrđeni zakonom, odredi Općina. Uvjeti, način i vrijeme prestanka prava svojine na zemljište, na koje je prije donošenja odluke Općine postojalo pravo svojine, kao i naknada za to zemljište, uređuju se zakonom. Način i uvjete korištenja takvog zemljišta određuje Općina na osnovu zakona.²

TRANZICIJA I PROBLEM RESTITUCIJE

Nakon završetka agresije na Bosnu i Hercegovinu očekivalo se da će biti usvojen zakon o restituciji, koji će rješavati i pitanje građevinskog zemljišta. Budući da se promijenio sistem i da se krenulo u privatizaciju, a i u prikrivenu kapitalizaciju, u smislu pretvaranja državnog, odnosno društvenog u privatno, ovakav status građevinskog zemljišta onemogućavao je razvoj gradskih sredina i urbanizaciju općenito. Bosna i Hercegovina se nalazila u tranzicijskom periodu, a, s druge strane, nije se uhvatila u koštac s rješavanjem nacionalizirane imovine, odnosno restitucije u cjelini. Nažalost, Bosna i Hercegovina je u ovom periodu tranzicije krenula suprotnim pravcem donošenja određenih zakonskih propisa.

Ako uzmemo iskustva država proisteklih iz totalitarnih režima, možemo vidjeti da se prije zakonā koji tretiraju bilo koji oblik imovinsko-pravnih odnosa

² Član 81 Ustav SFRJ, 1974. godine.

donosio prvo zakon o restituciji pa tek onda zakoni o privatizaciji, građevinskom zemljištu, stvarnim pravima i dr. Tranzicija se definira kao skup političkih, socijalnih i ekonomskih procesa koji najčešće podrazumijevaju uvođenje političkog pluralizma i demokratizaciju društva, promjenu svojinskih oblika, pristupanje globalnim svjetskim integracijama i dr. U političkoj literaturi ovaj termin koristi se uglavnom da bi se označio proces transformiranja zatvorenih, autoritarnih političkih režima u otvorena, manje-više stabilizirana demokratska društva i poretke koje karakterizira pluralizam i nepristrana pravila tržišne i političke izborne utakmice. Iz ekonomskog aspekta, najjednostavnije kazano, to je proces prelaska iz netržišne, planske, dirigitane privrede u tržišnu privredu u kojoj ključnu ulogu imaju privatno vlasništvo, otvoreno tržište i slobodno preduzetništvo.

Donošenjem prvih zakona u Bosni i Hercegovini, koji dopuštaju prometovanje nacionalizirane imovine, otežava se mogućnost donošenja zakona o restituciji. Da bi se bar djelimično ublažile ove posljedice, pokreće se donošenje određenih zakonskih propisa koji na mala vrata uvode restituciju. Jedan od takvih propisa je i Zakon o građevinskom zemljištu.

ZAKON O GRAĐEVINSKOM ZEMLJIŠTU IZ 2003. GODINE

Visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu je 16. maja 2003. godine u oba entiteta nametnuo istovjetne zakone o građevinskom zemljištu. Donošenjem ovih zakona ukinula se zabrana prema kojoj gradsko građevinsko zemljište ne može biti u privatnom vlasništvu. Ovi zakoni odredili su da građevinsko zemljište može biti kako u državnom tako i u privatnom vlasništvu (član 4. ZGR FBiH/ ZGZ RS iz 2003. godine). Ovdje nećemo govoriti o značaju ovog zakona u smislu pretvorbe društvenog u privatno vlasništvo, vezano za rješavanje statusa zemljišta ispod zgrada, već o odredbi Zakona koja dopušta vraćanje zemljišta izvornom vlasniku pod određenim uvjetima.

Pretpostavke i postupak vraćanja neizgrađenog građevinskog zemljišta bivšim vlasnicima, odnosno njihovim pravnim nasljednicima propisane su odredbama člana 96 Zakona o građevinskom zemljištu oba entiteta iz 2003. godine:

Prema odredbama člana 96 stav (1) ovih zakona, državno vlasništvo na neizgrađenom zemljištu prestaje ako se kumulativno ispune dvije zakonske pretpostavke:

- da zemljište nije privedeno namjeni u skladu s regulacionim planom,
- da je prešlo u društveno, državno vlasništvo na osnovu odluke Općine.³

Budući da ovi zakoni ne preciziraju značenje sintagme “privođenja namjeni”, neizravno upućuju na raniji Zakon o građevinskom zemljištu iz 1986. godine, a koji je prestao važiti 16. maja 2003. godine, stupanjem na snagu ovih zakona. Prestanak državnog vlasništva na neizgrađenom građevinskom zemljištu pod ranije navedenim pretpostavkama utvrđuje se rješenjem općinskog organa uprave nadležnog za imovinsko- pravne poslove (član 96 stav 2 Zakona o građevinskom zemljištu). Daljim odredbama propisan je pravni lijek te dostavljanje pravosnažnog rješenja po službenoj dužnosti organu nadležnom za evidenciju prava na nekretninama na provođenje (član 96 stav 2 i 3 Zakona o građevinskom zemljištu FBiH i Zakona o građevinskom zemljištu RS iz 2003. godine).

Navedena zakonska rješenja, koja su pravila razliku između neizgrađenog zemljišta, u zavisnosti od toga kako su prešla u društveno vlasništvo, uspostavljala su jasnu diskriminaciju između vlasnika neizgrađenog zemljišta koje je podruštvljeno na osnovu Zakona o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta iz 1958. godine i neizgrađenog zemljišta koje je u društveno vlasništvo prešlo odlukom Općine (na osnovu Zakona o građevinskom zemljištu iz 1974. godine i Zakona o građevinskom zemljištu iz 1986. godine). Vlasnici kojima je prestalo vlasništvo po sili zakona bili su stavljeni u neravnopravan položaj s vlasnicima kojima je vlasništvo prestalo odlukom Općine o proglašenju nekog zemljišta građevinskim. Prvoj kategoriji zemljište je moglo biti trajno oduzeto i nakon stupanja na snagu oba entitetska zakona o građevinskom zemljištu iz 2003. godine, a drugima je upravo bilo vraćeno. Kako iznosi Amela Hasić-Imamović: “Ovdje se pokazuje da pripreme za restituciju traju nedopustivo dugo, odnosno da je zakonodavac napravio krupni propust što, donijevši principijelnu odluku da privatizira gradsko građevinsko zemljište i liši se ovog značajnog resursa, nije na jednak način riješio pitanje cjelokupnog gradskog građevinskog zemljišta.”⁴

Svi oni kojima je oduzeto građevinsko zemljište po sili zakona nisu mogli pokrenuti postupke povrata, čime je urađena jasna diskriminacija tih izvornih vlasnika u odnosu na izvorne vlasnike čije je vlasništvo prestalo odlukom Općine.

³ Zakon o građevinskom zemljištu, Službene novine Federacije BiH, broj 25/03.

⁴ Amela Hasić-Imamović, “Aktualni pravni okvir gradskog građevinskog zemljišta u domaćem pravu”, *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici*, 15 (30), 2002, pp. 174–175.

Može se konstatirati da je u vrijeme donošenja ovih zakona preovladao stav međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini da je predmetno pitanje isključivo pitanje zakona o restituciji i da će isto biti riješeno kroz navedeni zakon za koji je u tom trenutku postojala izvjesnost da će biti donesen.

ZAKLJUČAK

Analizirajući navedenu problematiku, možemo zaključiti da odredbe o prestanku državnog vlasništva na građevinskom zemljištu, koje nije privedeno namjeni, predstavljaju revolucionarnu novinu u odnosu na ranije važeći zakon koji nije predviđao nikakvu mogućnost povrata, a javlja se kao posljedica prijedloga i zahtjeva diktiranih praktičnim potrebama, odnosno životom i stanjem na terenu. Upravo ovim odredbama se otvara mogućnost, prije svega, prestanka društvene svojine na građevinskom zemljištu i povrat nacionaliziranog građevinskog zemljišta izvornom vlasniku koje nije privedeno krajnjoj namjeni i za koje se kroz upravni postupak može utvrditi da ispunjava zakonom predviđene uvjete.

Postavlja se pitanje implementacije zakonske odredbe o povratu nacionaliziranog građevinskog zemljišta, koje nije privedeno krajnjoj namjeni. Kao što je u uvodnom dijelu objašnjeno, radi se o upravnom postupku koji provodi služba lokalne zajednice s pravom žalbe Federalnoj upravi za geodetske i imovinsko-pravne poslove.

Vakufska direkcija zajedno s medžlisima vodila je određeni broj predmeta ove vrste. Kod nekih je postupak brzo završen. U suštini je potrebno dokazati da je zemljište nacionalizirano na osnovu Zakona, putem odluke lokalne zajednice, i da ono nije privedeno krajnjoj namjeni. Dokazivanje da zemljište nije privedeno krajnjoj namjeni vrši se kroz uvid u regulacioni plan i uvidaj na licu mjesta. Međutim, postoje postupci koji se vode duže od deset godina. Budući da se radi o upravnom postupku, teoretski postupak može trajati u nedogled, ako drugostepeni organ poništi prvostepeno rješenje ili ako se pokrene upravni spor protiv rješenja drugostepenog organa. Takav primjer imamo i u predmetima povrat neizgrađenog nacionaliziranog vakufskog zemljišta "Podborik" i "Vrhpolje" u Maglaju. Za navedeni postupak postoji veći broj rješenja u prvostepenom i drugostepenom postupku.

U konkretnim slučajevima, pravna borba za povrat vakufa "Podborik" i "Vrhpolje" započeta je još 2010. godine, i to kao dva odvojena postupka za brisanje državnog vlasništva po članu 96 Zakona o građevinskom zemljištu, pokrenuli su je

Vakufska direkcija i Medžlis IZ Maglaj. Konkretni predmeti “Podborik” i “Vrhpolje” je obrađen kroz drugi rad kao dio ove teme.

BIBLIOGRAFIJA

Član 81 Ustav SFRJ, 1974. godine.

Hasić-Imamović, Amela, “Aktualni pravni okvir gradskog građevinskog zemljišta u domaćem pravu”, *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici*, 15 (30), 2002, pp. 167–186.

Zakon o građevinskom zemljištu, Službene novine Federacije BiH, broj 25/03.

Zakon o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta, *Službeni list FNRJ*, broj 52/58.

ELDIN BAŠIĆ

**PRAVNA BORBA ZA POVRAT VAKUFA
“VRHPOLJE” I “PODBORIK”
(II DIO)**

PРАВНА BORBA ZA POVRAT VAKUFA “VRHPOLJE” I “PODBORIK” (II DIO)

UVOD

Kao uvod ovom radu ne mogu da ne istaknem činjenicu da sam izuzetno počastvovan što sam jedan od izlagača na važnom okruglom stolu na temu “Pravna borba za povrat vakufa ‘Vrhpolje’ i ‘Podborik’” u okviru Manifestacije “Dani vakufa”. Podsjetit ću da je priroda vakufa i njena svrha služiti ljudima i društvenoj zajednici, što svakako ne smijemo zanemariti ako imamo na umu da je tu imovinu vakif ustupio upravo s namjerom da služi zajednici u vjerskom, društvenom, prosvjetnom, privrednom i nekom drugom smislu. Shodno tome, vakufska imovina ima veliki značaj za samu Islamsku zajednicu Bosne i Hercegovine te njeno funkcioniranje i opstanak, jer bez vakufske imovine nema ni jake Islamske zajednice, čime i ova pravna borba dobija na još većem značaju.

U konkretnim slučajevima, pravna borba za povrat vakufa “Podborik” i “Vrhpolje” započeta je 2010. godine, i to kao dva odvojena postupka za brisanje državnog vlasništva po članu 96 Zakona o građevinskom zemljištu, koju je pokrenuo tadašnji punomoćnik Esada Hrvačića, advokata iz Sarajeva, i, evo, u oba slučaja traje i dan-danas.

PРАВНА BORBA ZA VAKUF “PODBORIK”

U predmetu “Podborik” prvo rješenje, kojim se odbija zahtjev za brisanje državnog vlasništva na vakufskoj imovini, doneseno je još 1. jula 2010. godine, uz obrazloženje da se spomenuti član Zakona odnosi samo na zemljišta koja su u državno vlasništvo prešla na temelju članova 13 i 16 tada važećeg zakona o građevinskom zemljištu. Sva buduća donesena rješenja, kojih je do 2018. godine bilo pet, imala su manje-više identična obrazloženja i na svako od njih uložena je žalba koju je Federalna geodetska uprava uvažila, te je predmet vraćan na ponovni postupak, bez meritornog upuštanja u predmet od navedenog organa. Takvo stanje trajalo je godinama. Nakon mog uključivanja u postupak 2018. godine, a zahvaljujući neospornom angažiranju ranijeg punomoćnika Esada Hrvaića, advokata iz Sarajeva, te njegovim stavovima tokom postupka na koje sam se i sâm nadovezao i prihvatio ih kao pravac kojim se treba kretati u ovom postupku, nadovezujući na to svoje dosadašnje iskustvo u upravnim postupcima, uz učešće i svesrdnu podršku i angažiranost glavnog imama Nevres-ef. Hodžića, kao i mojih uvaženih kolega pravnika Huse Salihovića iz Vakufske direkcije i Eldisa Kusura, sekretara Medžlisa IZ Maglaj, napravili smo prvi značajniji pomak 2018. godine, kada je Kantonalni sud u Zenici u upravnom sporu donio presudu u korist Vakufske direkcije.

Bez obzira na to što je, nakon te presude, prvostepeni organ Općine Maglaj, konkretno nadležna Služba za urbanizam, geodetske i imovinsko-pravne poslove, ignorirajući upute date navedenom presudom, i upute drugostepenog organa, donosila rješenja koja su i dalje bila negativna za Vakufsku direkciju, u konačnici je, pod pritiskom činjenica i materijalnih dokaza, a ne treba zaboraviti ni podnesenu krivičnu prijavu protiv voditeljice postupka, donesena 2023. godine prva odluka kojom se utvrđuje da je dana 16. maja 2003. godine stupanjem na snagu Zakona o građevinskom zemljištu FBiH po sili zakona prestalo državno vlasništvo nad zemljištem poblize označenom u izreci rješenja, a koje mi nazivamo “Podborik”, što faktički znači povrat vakufa. Na to rješenje žalbu je uložilo Komunalno javno društvo Maglaj kao učesnik u postupku. Nisam želio hronološki nabrojati sve prvostepene, drugostepene upravne odluke i sudske presude, žalbe i tužbe, jer bi nam oduzelo mnogo prostora, ali mogu reći da bi bili potrebni sati i dani čitanja jedne takve obimne dokumentacije. Teza odbrane stavova Vakufske direkcije mogla bi se sažeti u sljedećem:

Članom 96 Zakona o građevinskom zemljištu propisano je da po sili zakona prestaje državno vlasništvo na građevinskom zemljištu koje nije privedeno namjeni u skladu s regulacionim planom, a u društveno, sada državno vlasništvo, prešlo je na osnovu odluke Općine.

Dakle, ista odredba je široko postavljena, jasna i nedvosmislena i odnosi se na sva zemljišta koja su prešla u društveno, sada državno vlasništvo, na osnovu odluka općina, jer je intencija zakonodavca bila da se sva zemljišta koja nisu privedena namjeni vrate ranijim vlasnicima, što je i u duhu međunarodnih pravnih dokumenata kojima se štiti i garantira neprikosnovo pravo vlasništva nad imovinom. Denacionalizacija gradskog građevinskog zemljišta bila je pravno-politička odluka koju je donio Visoki predstavnik još 2003. godine, te se u odredbi člana 96 Zakona o građevinskom zemljištu, koji je nametnuo Visoki predstavnik, vidi jasno opredjeljenje za denacionalizaciju gradskog građevinskog zemljišta koje nije privedeno namjeni i da se vrši njegova restitucija bivšim vlasnicima, što bi bilo i u duhu Evropske konvencije o ljudskim pravima i članu 1 Protokola iste koja štiti i garantira pravo vlasništva svakoj fizičkoj i pravnoj osobi, kao jedan od osnovnih postulata demokratski uređenih društava, što je i *ratio legis*, tj. cilj koji se želi postići navedenim zakonom.

Napominjem da je do donošenja odluke Općine Maglaj broj: 01-023-54/90 od 11. aprila 1990. godine, kojom je predmetno zemljište “Podborik” izuzeto za izgradnju gradskog groblja, upisani vlasnik bio je Medžlis Islamske zajednice Maglaj, a sada je to društvena svojina s pravom korištenja Komunalnog javnog društva Maglaj. U katastru je situacija drugačija, tamo je i danas kao posjednik upisan Medžlis Islamske zajednice Maglaj, s dijelom 1/1, koji je i u faktičkom posjedu predmetnih nekretnina iste koristi kao mezaristan za ukop isključivo svojih članova. Naglašavam da niko drugi osim članova Islamske zajednice BiH ne može biti ukopan u predmetnom mezaristanu. Stoga nas zabrinjava iznošenje neistinitih tvrdnji predstavnika Komunalnog javnog društva Maglaj da je zemljište djelimično izgrađeno za potrebe groblja i da oni upravljaju istim, a općepoznato je da Medžlis Islamske zajednice Maglaj upravlja tim zemljištem, te da sada postoji novo gradsko groblje na sasvim drugoj lokaciji.

Dakle, neosporno je da gradsko groblje nikada nije izgrađeno na predmetnom lokalitetu, što se vidi i na terenu, niti je Islamska zajednica deposedirana iz tog zemljišta. Bitno je napomenuti da je tokom postupka utvrđeno da od nadležnih organa nije izdata urbanistička saglasnost niti dozvola za građenje gradskog groblja, što

također potvrđuje činjenicu da zemljište nije privedeno namjeni za koju je izuzeto. To je potvrđeno i vještačenjem Jasmina Halilovića, vještaka građevinske struke, koji je jasno i nedvosmisleno dao svoje mišljenje da zemljište nije privedeno namjeni za koju je izuzeto, čime su ispunjeni uvjeti za povrat zemljišta ranijem vlasniku.

Postupak je, nakon navedene žalbe Komunalnog javnog društva Maglaj, ponovno vraćen na ponovni postupak s određenim uputama drugostepenog organa koje smo razjasnili izlazeći na lice mjesta 20. februara 2024. godine, a sada čekamo i nadamo se povoljnom rješenju za Vakufsku direkciju.

SLUČAJ VAKUFA “VRHPOLJE”

S “Vrhpoljem” je bila identična situacija. Da napomenem, na lokalitetu “Vrhpolje” predviđena je izgradnja autoservisa koji nikada nije izgrađen niti mu je izdata građevinska dozvola. Dakle, kao ni “Podborik”, nije priveden namjeni za koju je izuzet. U tom predmetu do 2018. godine šest puta je donesena odluka kojom se odbija zahtjev za brisanje državne svojine, ali je po odbijanju žalbe od strane Federalne geodetske uprave, kao i u predmetu “Podborik”, Kantonalni sud u Zenici napokon svojom odlukom iz 2018. godine tužbu Vakufske direkcije uvažio i predmet vratio na ponovni postupak. Međutim, u ponovnom postupku prvostepeni organ i dalje ostaje pri svom stavu koji iz njima znanih razloga prihvataju u nastavku postupka i drugostepeni organ, te Kantonalni sud u Zenici i Vrhovni sud FBiH, tako da je sada u tom predmetu u decembru 2023. godine podnesena apelacija Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine, te čekamo konačnu odluku.

ZAKLJUČAK

Dakle, posmatrajući ova dva predmeta koja imaju gotovo identične činjenične navode (zemljište izuzeto odlukom Općine i nije privedeno namjeni) i identičan pravni osnov, organi u Bosni i Hercegovini ipak zauzimaju dijametralno suprotne stavove na način da u jednom predmetu usvajaju zahtjev, a u drugom odbijaju, što će biti predmet kasnijih opservacija ukoliko bude potrebe da se ide pred međunarodne sudove. Naime, bilo kakva odluka koja je suprotna našim izraženim stavovima direktno zadire u pravo vlasništva, odnosno pravo na imovinu zagaraniranu članom 1 Protokola 1 Evropske konvencije o ljudskim pravima, kao nadnacionalnim pravom koje ima prioritet nad svim zakonima u Bosni i Hercegovini, pa

je očitо da će Vakufska direkcija svoja prava, ukoliko bude potrebe za tim, pored najviših sudskih instanci u Bosni i Hercegovini (Ustavni sud BiH), tražiti i kod Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu. Pravna borba se u svakom slučaju nastavlja i očekujemo da se okonča u pozitivnom smislu na zadovoljstvo svih nas.

MR. NEVRES-EF. HODŽIĆ

**TREKUTNO STANJE VAKUFSKE
IMOVINE NA PODRUČJU MEDŽLISA
ISLAMSKE ZAJEDNICE MAGLAJ**

TREKUTNO STANJE VAKUFSKE IMOVINE NA PODRUČJU MEDŽLISA ISLAMSKE ZAJEDNICE MAGLAJ

UVOD

Ovaj rad o trenutnom stanju vakufske imovine na području Medžlisa Islamske zajednice Maglaj¹ sažeto će odgovoriti na pitanja koja se odnose na vlasništvo, stanje (kakvoću), značaj (korisnost) i način upotrebe one vakufske imovine koja je i u vlasništvu i u posjedu Medžlisa IZ Maglaj, ili, pak, samo u vlasništvu, ili samo u posjedu Medžlisa IZ Maglaj.² Rad neće opširno tretirati pitanja koja se vežu za historijat vakufske imovine (ranija uvakufljavanja, oduzimanje i devastiranje vakufske imovine u prethodnom periodu i sl.), kao ni pitanja koja se odnose na mogući način korištenja vakufske imovine u budućnosti. Iako bi se pod naslovom rada moglo pisati i o pravnoj borbi za povrat oduzete vakufske imovine, koju Medžlis IZ Maglaj posredstvom Vakufske direkcije Sarajevo vodi skoro petnaest godina, tu temu nećemo tretirati, jer, koliko

¹ U nastavku rada: Medžlis IZ Maglaj.

² Kada je u gruntu ili katastru navedeno da je Medžlis IZ Maglaj vlasnik ili posjednik neke nekretnine, onda je to navedeno ovako: Islamska zajednica u BiH, Medžlis Islamske zajednice Maglaj. Vakufskom imovinom Medžlisa IZ Maglaj smatramo i one nekretnine čiji je krajnji korisnik neki džemat. Naprimjer, u gruntu ili katastru je to navedeno ovako: Islamska zajednica u BiH, Medžlis Islamske zajednice Maglaj, džemat Moševac ili Islamska zajednica u BiH, Medžlis Islamske zajednice Maglaj, a onda u rubrici adresa ili zabilježba stoji: vakuf džemata Moševac. U nastavku ovog rada bit će navedena i ostala imena koja su ranije upotrijebljena da označe vlasnika ili posjednika nekretnina, a koja se danas smatraju vakufskom imovinom Medžlisa IZ Maglaj.

nam je poznato, o istoj će pisati drugi autori. Vakufsku imovinu na području Medžlisa IZ Maglaj možemo podijeliti na četiri kategorije: a) zemljišne površine, b) džamije, mesdžidi i drugi vakufski objekti, c) poslovni objekti i d) objekti od posebnog značaja.

ZEMLJIŠNE POVRŠINE

Vakufske zemljišne površine su one koje su evidentirane i u gruntu (zemljišnim knjigama)³ i u katastru, ili samo u gruntu, ili samo u katastru. Napomenut ćemo da grunt omogućava uvid u stanje vlasništva nad nekretninom, dok su u katastru evidentirani formalni posjednici nekretnine. Dakle, vlasništvo i posjed su dva različita pojma i ne treba ih poistovjećivati.

Površina svih vakufskih zemljišnih parcela na području Medžlisa IZ Maglaj je 700 830 m². U katastru se Medžlis IZ Maglaj vodi kao posjednik vakufske zemlje ukupne površine 700 635 m², dok je Općina Maglaj u katastru navedena kao posjednik objekta Han-muzej, poznatijeg kao Delibegov han, površine 195 m², koji je inače u vlasništvu Medžlisa IZ Maglaj. Pored uobičajenog načina označavanja posjednika skoro svih vakufskih parcela,⁴ za nekoliko vakufskih parcela je navedeno da je posjednik IZ BiH, Medžlis IZ Maglaj, džemat Novi Šeher/Ljubatovići, kao i Vakuf umrlog Mustaj-bega Uzeirbegovića.

U gruntu se Medžlis IZ Maglaj smatra vlasnikom vakufskih zemljišnih parcela površine 505 841 m². Ako u gruntu nije eksplicitno navedeno da je vlasnik vakufske imovine Islamska zajednica u BiH, Medžlis Islamske zajednice Maglaj, sa ili bez napomene da je parcela vakuf jednog od džemata Medžlisa IZ Maglaj, onda je vakufska imovina evidentirana pod sljedećim nazivima: Vakuf općine Muhamedanske Maglaj, Vakuf mekteba u Liješnici, Vakuf džamije Kuršumlije u Maglaju, Vakuf Kuršumlije džamije u Maglaju, Vakuf džamije Moševac, Vakuf mejtefa u Moševcu, Vakuf džamije Fazli-paše u Maglaju, Kosovačka džamija u Kosovoj, Muhamedanska školska zaklada mejtefa u Kosovoj, Vakuf umrlog Mustaj-bega Uzeirbegovića, Vakuf općine Muhamedanske Maglaj, Vakuf hadži Zulejha-hanume iz Maglaja, Vakuf džamije Sukije iz Maglaja, Vakuf ujedinjeni

³ Skraćeno: ZK.

⁴ Islamska zajednica u BiH, Medžlis Islamske zajednice Maglaj, sa ili bez napomene da je parcela vakuf jednog od džemata Medžlisa IZ Maglaj.

u Maglaju, Ujedinjeni vakuf Maglaj, Ujedinjeni vakuf grada Maglaja, Vakuf Zejneb-hanume u Maglaju i Vakuf mejtefa Rječica. Sve vakufske nekretnine koje su u gruntu evidentirane na spomenuti način danas se smatraju vlasništvom Medžlisa IZ Maglaj. Jedna vakufska parcela (prilazni put) u džematu Bijela Ploča, površine 77 m², vlasništvo je Medžlisa IZ Maglaj (korisnik džemat Bijela Ploča) u omjeru 1/2, dok je 1/2 u vlasništvu dva fizička lica. Također, jedna vakufska parcela (prilazni put) u džematu Ulišnjak, površine 73 m², vlasništvo je Medžlisa IZ Maglaj (korisnik džemat Ulišnjak) u omjeru 1/2, dok je 1/2 u vlasništvu jednog fizičkog lica.

Iako je u katastru navedeno da je posjednik određenih vakufskih parcela Medžlis IZ Maglaj, zemljišne parcele površine 82 680 m² u gruntu imaju druge vlasnike. Ta imovina u gruntu je označena kao društvena ili državna, organ upravljanja Zeničko-dobojski kanton – Kantonalna uprava za šumarstvo, ili Općina Maglaj, ili Komunalno javno preduzeće Maglaj, ili Reljić r. Đurić (Nedeljko) Dragica, Manjić r. Đurić (Nedeljko) Milica, Đurić (Nedeljko) Mladenko, ili Suljić (Mujo) Fatima, rođ. Sejmenović.⁵

Pored toga, u gruntu ne postoje nikakvi podaci za vakufske parcele površine 59 408 m² koje pripadaju džematima Kopice, Tujnica, Čobe i poddžematu Straište, koji je sastavni dio džemata Ulišnjak. U gruntu je evidentirana i zabilježba prekinutog postupka za vakufske parcele površine 52 824 m². Riječ je o vakufskoj imovini čiji su krajnji korisnici džemati Bradići/Krušik, Moševac, Jablanica, Kosova, Kuršumlija/Sukija, kao i Medžlis IZ Maglaj.

Medžlis IZ Maglaj je krajnji korisnik svih vakufskih parcela kojima ni u gruntu ni u katastru nije naveden džemat kao krajnji korisnik, tj. koje nisu eksplicitno vakuf nekog džemata. Ipak, postoje takve vakufske parcele koje u stvarnosti koristi džemat, a ne Medžlis IZ Maglaj, jer je prirodno da ih koristi džemat (npr. džamij-ski harem u džematu Misurići, mezarje u džematu Bijela Ploča i sl.). U sljedećoj tabeli prikazana je zastupljenost vakufske imovine po džematima:

⁵ U toku je postupak prenosa vlasništva vakufske parcela u džematu Kosova, površine 1211 m², sa Suljić (Mujo) Fatime, rođ. Sejmenović, na Islamsku zajednicu u Bosni i Hercegovini, Medžlis IZ Maglaj, džemat Kosova.

Džemat/ korisnik	Ukupno (m ²)	Katastar (m ²)		Grunt (m ²)			
		Medžlis	Drugi	Medžlis	Drugi	Bez podataka	Prekinut postupak
Bijela Ploča	2057	2057	-	2057	-	-	-
Bradići/Krušik	14239	14239	-	9762	2950	-	1527
Čobe	76286	76286	-	69763	-	6523	-
Domislica	60895	60895	-	60895	-	-	-
Jablanica	54555	54555	-	24497	4214	-	25844
Kopice	45766	45766	-	-	-	45766	-
Kosova	53937	53937	-	42904	2392	-	8641
Kuršumlja/S.	9702	9702	-	9509	-	-	193
Liješnica	13013	13013	-	13013	-	-	-
Misurići	610	610	-	610	-	-	-
Moševac	65154	65154	-	61626	432	-	3096
Novi grad	1486	1486	-	1486	-	-	-
Novi Šeher	117828	117828	-	117828	-	-	-
Ravna	12686	12686	-	12686	-	-	-
Tujnica	5258	5258	-	-	-	5258	-
Ulišnjak	13117	13117	-	6093	5163	1861	-
Medžlis	154241	154046	195	73189	67529	-	13523
UKUPNO:	700830	700635	195	505918	82680	59408	52824

Kada je riječ o vrsti (kulturi) vakufskih zemljišnih parcela, isto je u katastru i gruntu minuciozno kategorizirano. Mi ćemo u ovom radu, ipak, nekoliko vrsta spojiti u jednu vrstu i nećemo isticati klase unutar jedne vrste (npr. nećemo navoditi klasu oranice, nego ćemo samo istaknuti da je riječ o oranici). U sljedećoj tabeli prikazane su površine (m²) vrsta vakufskih parcela po džematima:

Džemat/ korisnik	Dvorište, kuća/ zgrada	Zgrada vjerske zajednice	Groblje/ mezarje	Oranica/ njiva	Livada, pašnjak	Voćnjak	Šuma	Prilazni put, pjeskara, neplodno zemljište
Bijela Ploča	53	-	-	162	-	1765	-	77
Bradići/K.	1131	248	2910	1893	6867	-	1190	-
Čobe	3437	100	5388	43937	13229	7722	1469	1004
Domislica	2589	34	4718	45705	-	7673	-	176
Jablanica	289	-	6997	41075	2192	-	3132	870
Kopice	953	282	1072	23759	-	1792	17484	424
Kosova	1440	107	5119	39592	2675	1850	2295	859
Kuršumlja/S.	1129	128	1054	3154	719	2079	1387	52

Liješnica	-	-	6107	5075	1631	200	-	-
Misurići	-	-	-	610	-	-	-	-
Moševac	562	79	5158	50828	1431	1292	4584	1220
Novi grad	-	81	563	842	-	-	-	-
Novi Šeher	1421	238	38149	71493	6198	-	-	329
Ravna	319	-	-	9163	-	2742	462	-
Tujnica	330	-	4544	384	-	-	-	-
Ulišnjak	963	93	8006	3725				330
Medžlis	2779	1052	37242	31893	24656	5494	49716	1409
UKUPNO:	17395	2442	127027	373290	59598	32609	81719	6750
	700 830 m²							

Navedeni podaci o vrstama vakufskog zemljišta na području Medžlisa IZ Maglaj zasnovani su na uvidu u grunt i katastar. Sigurni smo da je stanje o ovom pitanju u stvarnosti značajno drugačije. Naime, u određenim džematima izgrađeni su vjerski i drugi vakufski objekti bez provođenja propisane procedure, što znači da su određene zemljišne površine izgubile status koje imaju u gruntu i katastru te da je došlo, bez provođenja potrebne procedure, do pretvorbe zemljišta iz jedne u drugu vrstu. Pored gradnje, na status zemljišta utjecalo je i otvaranje novih mezarja, također bez provođenja potrebnih procedura, kao i pretvaranje određenih zemljišnih parcela u šume i šikare zbog neobrađivanja i neodržavanja istih.

Od ukupne površine vakufskih zemljišnih parcela,⁶ na korištenje⁷ se daje 306 194 m² ili 43,69%. Ovaj podatak temelji se na izjavama predsjednika džematskih odbora koje su dali prilikom anketiranja o davanju u zakup vakufskih parcela u džematima. Utvrdili smo da se tek 176 896 m² vakufskih zemljišnih parcela (ili 49,11% od onoga što se daje pod zakup ili 25,24% od ukupne površine svih vakufa) daje uz sačinjavanje ugovora o korištenju (uz prethodnu saglasnost Izvršnog odbora Medžlisa IZ Maglaj i Vakufske direkcije Sarajeva).

Kako bi se ubuduće sve parcele koje se daju na korištenje davale uz sačinjavanje ugovora o korištenju, u skladu s propisanom procedurom, smatramo korisnim da se odredi datum za licitaciju svih vakufskih parcela, u svim džematima, koje se daju pod zakup za narednu godinu, i isti uvrsti u kalendar aktivnosti Medžlisa IZ Maglaj. Imajući na umu da su parcele koje se daju pod zakup najčešće oranice i

⁶ 700 830 m².

⁷ Vakufske parcele koje se daju na korištenje drugima, daju se, uglavnom, pod zakup. Najveći broj korisnika plaća džematskom odboru naknadu za korištenje istih.

da služe za poljoprivrednu djelatnost, smatramo da je mjesec septembar pogodan za takvu aktivnost – licitaciju. Zadatak pravne službe bi bio da se svim džematima dostavi spisak zemljišnih parcela te da se, nakon provođenja najavljene licitacije, traži povratna informacija o ishodu iste, kako bi se sačinio ugovor o zakupu uz sve potrebne saglasnosti nadležnih.

Na kraju ove sekcije, napomenut ćemo da džematski odbori ne mogu ostvariti značajnu korist od davanja pod zakup vakufskih parcela. Novčani iznosi za zakup vakufskih parcela najčešće su simboličnog karaktera, jer zainteresirani zakupci mogu zakupiti zemljišne parcele kod drugih vlasnika po istoj cijeni ili ih, čak, mogu dobiti besplatno. Krajnji korisnici vakufskih parcela koji žele održavati vakufske parcele čistim i urednim, a koje nisu date pod zakup, najčešće imaju veće troškove za održavanje od svih prihoda koji se dobiju od izdavanja pod zakup drugih vakufskih parcela.

DŽAMIJE, MESDŽIDI I DRUGI VAKUFSKI OBJEKTI

Za kvalitetan vjerskoprosvjtni rad u džematima potrebno je, između ostalog, imati uslovne džamije i mesdžide, kao i uslovne imamske kuće, poslovne prostore, gasulhane itd. Medžlis IZ Maglaj i njegovi džemati imaju takve vjerske⁸ i druge vakufske objekte. U ovom dijelu smatramo potrebnim istaknuti samo broj takvih objekata, ali i dati informaciju da li su ti objekti izgrađeni u skladu s važećim zakonskim propisima ili nisu.⁹ U narednoj tabeli prikazat ćemo te podatke:

⁸ Džamijom, u ovom radu, smatramo svaki vjerski objekat koji ima munaru, dok je mesdžid vjerski objekat bez munare.

⁹ Za vjerske i druge vakufske objekte, koji su izgrađeni u skladu s važećim zakonskim propisima (legalno izgrađeni, upisani i uknjiženi), upotrebljavat ćemo samo termin *uplanjeni*.

TREKUTNO STANJE VAKUFŠKE IMOVINE NA PODRUČJU MEDŽLISA ISLAMSKE ZAJEDNICE MAGLAJ

Džemat	Džamije	Uplanjene džamije ¹⁰	Mesdžidi	Uplanjeni mesdžidi	Kuće	Uplanjene kuće ¹¹	Gasulhane	Uplanjene gasulhane ¹²	Poslovni objekti	Uplanjeni posl. objekti
Bijela Ploča	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Bradići/Krušik	2	1			1	1	2	1	-	-
Čobe	2	1			2	1	1	-	-	-
Domislica	1	-	-	-	1	1	1	-	-	-
Jablanica	1	1	-	-	1	1	-	-	-	-
Kopice	1	1	-	-	1	-	1	-	-	-
Kosova	2	2	-	-	2	2	1	1	-	-
Kuršumlja/Sukija	2	2	1	-	2	2			1	1
Liješnica	2	-	-	-	1	-	2	-	-	-
Misurići	1	-	1	-	1	-	2	-	-	-
Moševac	2	1	-	-	2	1	2	1	-	-
Novi grad	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Novi Šeher	3	1	-	-	1	1	3	-	1	1
Ravna	1	1	-	-	1	-	1	1	-	-
Tujnica	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Ulišnjak	3	1	-	-	1	1	1	-	-	-
Medžlis IZ Maglaj	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1
UKUPNO	28	15	2	-	17	11	19	4	3	3

Kako se vidi iz tabele, postoji značajan broj vjerskih i drugih vakufskih objekata koji nisu izgrađeni u skladu s važećim propisima o gradnji. Uglavnom su ti objekti izgrađeni odmah poslije agresije na Bosnu i Hercegovinu, pa se može razumjeti zašto nije bilo od primarne važnosti da budu legalno upisani i uknjiženi.

¹⁰ Uplanjene su sljedeće džamije: džamija u Kosovi (nova), džamija u gornjoj Kosovi (stara), džamija u Moševcu (stara), Muharem-pašina džamija u Novom Šeheru, džamija u Čobama (nova), džamija u Kopicama, džamija u Bradićima, džamija u Ulišnjaku, Jusuf-pašina džamija (Kuršumlja), Sukija-džamija, Vali Recep Yazicioglu-džamija, Fazli-pašina džamija, džamija u Rječici, džamija u Jablanici i džamija u Ravnoj.

¹¹ Uplanjene su sljedeće vakufske kuće: kuća u Kosovi (nova), kuća u gornjoj Kosovi, kuća u Moševcu (stara), kuća u Novom Šeheru, kuća u Domsilici, kuća u gornjim Čobama (stara), kuća u Bradićima, kuća u Ulišnjaku, dvije kuće džemata Kuršumlja/Sukija i kuća u Jablanici.

¹² Uplanjene su sljedeće gasulhane: u Kosovi (kod stare džamije), u Ravnoj (nalazi se u suterenu džamije), u Bradićima (nalazi se u suterenu džamije) i u Moševcu (stara – nije u funkciji).

POSLOVNI OBJEKTI

Na području Medžlisa IZ Maglaj postoje tri poslovna objekta: a) Delibegov han u Maglaju, b) poslovni objekat džemata Kuršumlja-Sukija u starom gradu i c) poslovni objekat džemata Novi Šeher. Ni u jednom od ova tri objekta trenutno se ne obavljaju poslovne aktivnosti niti se ostvaruju prihodi.

DELIBEGOV HAN U MAGLAJU

Poslovni objekat Delibegov han u Maglaju nalazi se u centru Maglaja,¹³ na obali rijeke Bosne (Fotografija). Kako je Delibegov han bio u potpunosti devastiran, u katastru kao posjednik evidentirana Općina Maglaj, a u gruntu kao vlasnik evidentiran Medžlis IZ Maglaj (Ujedinjeni vakuf grada Maglaja), 2013. godine sačinjen je sporazum između Općine Maglaj i Medžlisa IZ Maglaj o rekonstrukciji i sanaciji vakufskog objekta Delibegov han. Sporazum je predvidio da Općina Maglaj osigura sredstva za rekonstrukciju i sanaciju Delibegovog hana, a da zauzvrat Medžlis IZ Maglaj po okončanju radova i izdavanju upotrebne dozvole isti ustupi Općini Maglaj na desetogodišnje korištenje. Općina Maglaj je sredstva osigurala od Evropske unije, u skladu s ugovorom o partnerstvu u implementaciji projekta “Past for the future”, potpisanom između Općine Maglaj i REZ-agencije. Iako je Delibegov han bio ustupljen Općini Maglaj, tokom ovog perioda nije stavljen u funkciju. Općina Maglaj je godinu dana prije isteka ovog perioda vratila Delibegov han Medžlisu IZ Maglaj. Ovaj poslovni objekat može se koristiti u različite svrhe (poslovne, edukativne, kulturne...), a naročito je pogodan za ugostiteljsku djelatnost. U vrijeme pisanja ovog rada¹⁴ Medžlis IZ Maglaj je raspisao javni poziv za davanje u zakup Delibegovog hana svim zainteresiranim fizičkim i pravnim licima koji žele poslovati u skladu s islamskim propisima. Kakogod, Izvršni odbor Medžlisa IZ Maglaj planira ovaj objekat što prije staviti u funkciju.

¹³ Katastarska općina: Maglaj, katastarska čestica: 1455.

¹⁴ Juli 2024. godine.

Foto 1. Delibegov han u Maglaju

POSLOVNI OBJEKAT DŽEMATA KURŠUMLIJA/SUKIJA

Ovaj vakufski objekat nalazi se u centru starog grada,¹⁵ u neposrednoj blizini Jusuf-pašine džamije – Kuršumlije u Maglaju. Iako je zvanični naziv ovog objekta “Mehmedaginicina kuća”, zbog stana na spratu, koji je u prošlosti koristio mujezin Jusuf-pašine džamije – Kuršumlije, poznat je kao “Mujezinova kuća” (Fotografija 2). Na spratu ovog objekta danas se nalazi lijepo uređena divanhana koja služi kao mektonska učionica, dok je prizemlje rezervirano za poslovni prostor. Poslovni prostor u ovom vakufskom objektu već nekoliko godina nije u upotrebi, ali to ne znači da ne postoji interes za njegovo korištenje. U posljednje dvije godine javljali su se privrednici zainteresirani za ovaj prostor, ali konačni dogovor nije postignut. Stavljanje u funkciju ovog poslovnog prostora doprinijelo bi oživljavanju stare maglajske čaršije, što je želja mnogih nostalgičara i zaljubljenika u stari grad.

¹⁵ Katastarska općina: Maglaj, katastarska čestica: 1862.

Foto 2. Mehmedaginicina/Mujezinova kuća u Maglaju

POSLOVNI OBJEKAT DŽEMATA NOVI ŠEHER

Ovaj moderni poslovni objekt, izgrađen 2020. godine, nalazi se u neposrednoj blizini Muharem-pašine džamije u Novom Šeheru (Fotografija 3), u strogom centru ove najveće i najurbanije mjesne zajednice. Iako je Medžlis IZ Maglaj, u ime džemata Novi Šeher, 2021. godine sklopio Ugovor o zakupu s jednom firmom koja je ovaj poslovni objekt trebala koristiti kao knjižaru i digitalni studio za printanje, u toku su aktivnosti koje će dovesti do raskida ugovora. Zakupac je samo kratko vršio djelatnost pa je zbog neisplativosti prestao s radom. Kako je zakupac uložio određena sredstva u opremanje objekta, što je ugovorom definirano, čim se izvrši procjena vrijednosti obavljenih radova i uložениh sredstava, kao i ostalih međusobnih obaveza, objekat će postati slobodan.

Foto 3. Poslovni objekat džemata Novi Šeher

JARBOL ZA DRŽAVNU ZASTAVU U “PARKU DOMOVINI”

Medžlis IZ Maglaj 2021. godine započeo je izgradnju jarbola za državnu zastavu. Jarbol je izgrađen na vakufskom zemljištu u neposrednoj blizini sjevernog ulaza u Maglaj,¹⁶ pored puta M-17. Kako ova vakufska parcela nije bila uređena, i kako je, shodno regulacionom planu, bila predviđena kao zelena površina pa nije postojala mogućnost gradnje poslovnih objekata, prikupljene su potrebne dozvole za gradnju jarbola za državnu zastavu. Osim što je pored frekventnog puta M-17 podignut jarbol za državnu zastavu, čime je ukazana pažnja na važnost državnih simbola, uređenjem ovog prostora uljepšan je i sâm ulaz u Maglaj. S uređenjem zelenih površina, sadnjom lipa i drugih stabala, postavljanjem klupa za sjedenje i instaliranjem šesnaest postamenata u blizini jarbola na kojima su u kamenu uklesane godine od izuzetne historijske važnosti za Bosnu i Hercegovinu, ovaj prostor je dobio naziv “Park domovini” (Fotografija 4). Zastava na jarbolu u “Parku domovini” mijenja se dva puta godišnje, a obavezno na Dan nezavisnosti Bosne i Hercegovine, kada se priređuje i svečanost.

¹⁶ Katastarska općina: Maglaj, katastarska čestica: 521/3.

Foto 4. Park domovini

“Park domovini” je mjesto koje Medžlis IZ Maglaj redovno održava, u njemu uvijek neko boravi, odmara se i educira o historiji Bosne i Hercegovine. Iako je Medžlis IZ Maglaj inicijator i investitor izgradnje “Parka domovini”, njegovu izgradnju pomogli su brojni građani, privrednici, kao i različiti nivoi vlasti – Općina Maglaj, Ministarstvo za boračka pitanja Zeničko-dobojskog kantona, Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica, susjedne općine itd. Izgradnja “Parka domovini” s jarbolom za državnu zastavu i postamentima s uklesanim godinama od historijske važnosti za Bosnu i Hercegovinu doprinos je Medžlisa IZ Maglaj podizanju svijesti o važnosti države i državnih simbola.

ZAKLJUČAK

Ukratko smo predstavili stanje vakufske imovine na području Medžlisa IZ Maglaj. Kako smo i kazali, Medžlis IZ Maglaj i njegovi džemati ne ostvaruju značajnu materijalnu naknadu od korištenja ili izdavanja u zakup vakufskih nekretnina. Ipak,

rad na evidentiranju svih vakufa i naše nastojanje da se upoznamo s njihovim stanjem pomoglo nam je da steknemo bolji uvid u problematiku koja se veže za upravljanje vakufima. Nova saznanja koristit će nam u poduzimanju mjera koje će imati za cilj odgovornije upravljanje vakufima i njihovu veću iskoristivost.

REUF HUSEJNOVIĆ

**PERSPEKTIVE VAKUFA U MEDŽLISU
ISLAMSKE ZAJEDNICE MAGLAJ
RAZVOJNE MOGUĆNOSTI ZA BUDUĆNOST**

PERSPEKTIVE VAKUFA U MEDŽLISU ISLAMSKE ZAJEDNICE MAGLAJ RAZVOJNE MOGUĆNOSTI ZA BUDUĆNOST

UVOD

Vakufi predstavljaju vitalnu kariku u podršci zajednici i promicanju socijalne pravde u islamskoj tradiciji. U ovoj temi istražiti ćemo perspektive vakufa u Medžlisu Islamske zajednice Maglaj, fokusirajući se na razvojne mogućnosti i strategije koje će osigurati njihovu održivost i prosperitet u budućnosti.

Prvo, osvrnut ćemo se na trenutne aktivnosti vakufa u Maglaju i identificirati ključne oblasti u kojima postoji potreba za daljnjim razvojem. To može uključivati područja poput obrazovanja, zdravstva, socijalne zaštite, kulturnih programa i ekonomskog razvoja. Razumijevanje stvarnih potreba zajednice ključno je za usmjeravanje resursa i napredak vakufa.

Drugo, istražiti ćemo mogućnosti za proširenje djelovanja vakufa izvan lokalne zajednice. To može uključivati uspostavljanje partnerstava s drugim organizacijama ili institucijama kako bi se iskoristili resursi i ekspertiza, kao i pokretanje projekata koji će imati pozitivan utjecaj na globalnoj razini. Internacionalizacija vakufa može pružiti nove izvore prihoda i priliku za širenje pozitivnog utjecaja.

Treće, razmotrit ćemo mogućnosti za inovacije u upravljanju vakufima. To uključuje primjenu tehnoloških inovacija za efikasnije praćenje imovine i komunikaciju s korisnicima, kao i razvoj novih modela

upravljanja koji će omogućiti brže donošenje odluka i bolje iskorištavanje resursa. Inovativni pristupi mogu osigurati da vakufi ostanu relevantni i efikasni u promjenjivom okruženju.

Četvrto, naglasit ćemo važnost edukacije i svijesti o vakufima. Podizanje svijesti o ulozi i važnosti vakufa u lokalnoj zajednici i široj javnosti ključno je za mobilizaciju podrške i angažiranost donatora. Također, ulaganje u edukaciju osoblja koje upravlja vakufima osigurat će da imaju potrebne vještine i znanja za uspješno vođenje institucije.

Konačno, istaknut ćemo važnost dugoročnog planiranja i održivosti. Razvoj dugoročnih strategija za upravljanje vakufima osigurat će njihovu stabilnost i kontinuiranu podršku zajednici. To uključuje planiranje nasljedstva, diversifikaciju prihoda te unapređenje transparentnosti i odgovornosti u svim aspektima rada. U zaključku, perspektive vakufa u Medžlisu Islamske zajednice Maglaj pružaju brojne mogućnosti za razvoj i unapređenje u budućnosti. Kroz usmjeravanje resursa prema stvarnim potrebama zajednice, proširenje djelovanja izvan lokalne sredine, inovativne pristupe upravljanju, ulaganje u edukaciju i svijest te dugoročno planiranje, vakufi mogu ostvariti svoju misiju u promoviranje socijalne pravde i solidarnosti u širem kontekstu.

ZNAČAJ UNAPREĐENJA VAKUFSKE IMOVINE I ISKORIŠTAVANJE PUNOG POTENCIJALA

U današnjem svijetu, unapređenje vakufske imovine predstavlja ključnu strategiju za ostvarivanje brojnih koristi i benefita. Vakufska imovina, koja predstavlja temelj islamske zajednice i kulture, ima ogroman potencijal koji često ostaje nedovoljno iskorišten. Međutim, pravilan i smišljen pristup iskorištavanju ove imovine može donijeti niz pozitivnih promjena. Prvo, unapređenje vakufske imovine doprinosi ekonomskom razvoju zajednice kroz stvaranje novih poslovnih prilika i radnih mjesta. Osim toga, poboljšava se kvaliteta života lokalnog stanovništva kroz razvoj infrastrukture i pružanje raznovrsnih usluga. Drugo, iskorištavanje punog potencijala vakufske imovine pruža mogućnost za očuvanje kulturnog naslijeđa i identiteta. Očuvanje i obnova historijskih i kulturno značajnih objekata, poput hanova ili džamija, doprinosi očuvanju bogate baštine Islamske zajednice.

PERSPEKTIVNE LOKACIJE ZA INVESTIRANJE SREDSTAVA U VAKUFSKU IMOVINU

U skladu s ciljem unapređenja vakufske imovine, identificirane su četiri atraktivne lokacije koje predstavljaju potencijal za investiranje: a) Delibegov han, b) vakufska parcela pored Nove gradske džamije, c) vakufske parcele Bare I i Bare II u blizini “Parka domovini” u Jelovcu i d) izgradnja izletišta i solarne elektrane u Čobama.

DELIBEGOV HAN

Delibegov han (Fotografija 1) predstavlja značajan historijski objekat čija obnova i prenamjena u moderni motel ili restoran s prenoćištem može značajno doprinijeti razvoju turizma i ekonomije na našem području. Ovaj projekat ima za cilj očuvanje kulturne baštine, povećanje turističke atraktivnosti i ekonomski razvoj lokalne zajednice. Kroz pažljivo planiranje i implementaciju, Delibegov han postat će destinacija koja pruža autentično iskustvo boravka u historijskom ambijentu. Projekat prenamjene Delibegovog hana predstavlja jedinstvenu priliku za investitore da doprinesu očuvanju kulturne baštine i razvoju našeg područja. Pored ekonomskih benefita, ovaj projekat će donijeti društvene i kulturne koristi lokalnoj zajednici.

Foto 1. Delibegov han

VAKUFСКА PARCELA PORED NOVE GRADSKE DŽAMIJE

Vakufska parcela pored Nove gradske džamije (Fotografija 2) pruža jedinstvenu priliku za razvoj multifunkcionalnog objekta, koji će obuhvatiti poslovne prostore, dječiji vrtić, stambene jedinice i parking s naplatom. Ovaj projekat ima za cilj unapređenje lokalne infrastrukture, povećanje ekonomske aktivnosti i pružanje raznovrsnih usluga zajednici. Blizina džamije dodatno povećava atraktivnost lokacije, privlačeći stanovnike i poslovne ljude. Projekat izgradnje na vakufskoj parceli pored Nove gradske džamije predstavlja izuzetnu priliku za investitore da doprinesu razvoju lokalne zajednice kroz unapređenje infrastrukture i pružanje raznovrsnih usluga. Pored ekonomskih benefita, značajno će poboljšati kvalitet života lokalnih stanovnika.

Foto 2. Vakufska parcela pored Nove gradske džamije

VAKUFŠKE PARCELE BARE I I BARE II U BLIZINI PARKA DOMOVINI U JELOVCU

Vakufške parcele Bare I i Bare II, smještene u blizini “Parka domovini” u Jelovcu (Fotografija 3), predstavljaju izuzetnu priliku za izgradnju tržnog centra, proizvodne hale ili stambeno-poslovnog kompleksa. Ovaj projekat ima za cilj unapređenje lokalne infrastrukture i povećanje ekonomske aktivnosti na tom području. Razvoj modernih objekata i pružanje raznovrsnih usluga privući će lokalno stanovništvo

i posjetitelje, doprinoseći tako sveukupnom razvoju zajednice. Projekt izgradnje na vakufskim parcelama Bare I i Bare II predstavlja izuzetnu priliku za investitore da doprinesu razvoju lokalne zajednice kroz unapređenje infrastrukture i pružanje raznovrsnih usluga. Pored ekonomskih benefita, ovaj projekat će značajno poboljšati kvalitet života lokalnih stanovnika. Pozivamo sve zainteresirane da nam se pridruže u ovoj inicijativi i zajedno s nama učine ovaj projekat uspješnim i korisnim za našu zajednicu.

Foto 3. Vakufske parcele Bare I i Bare II u blizini "Parka domovini" u Jelovcu

IZGRADNJA IZLETIŠTA I SOLARNE ELEKTRANE U ČOBAMA

Ova investicija ne samo da bi doprinijela energetske neovisnosti, već bi i generirala prihode kroz prodaju električne energije. Uz to, ova lokacija nudi mogućnost kombiniranja izgradnje solarne elektrane, zabavno-sportskog i adrenalinskog parka, s izletištem i drugim sadržajima. Ovaj sveobuhvatni pristup bi donio prihode od proizvodnje električne energije, ali i privukao izletnike i turiste, pružajući im raznovrsne aktivnosti i doživljaje u prirodnom okruženju. Investitori bi imali priliku uložiti u obnovljive izvore energije, osiguravajući tako stabilne i održive prihode. Projekat izgradnje izletišta i solarne elektrane u Čobama predstavlja izuzetnu priliku za investitore da doprinesu energetske neovisnosti i razvoju

turističke ponude. Pored ekonomskih benefita, on će značajno poboljšati kvalitet života lokalnih stanovnika i privući brojne posjetitelje.

ZAKLJUČAK

Svi predloženi projekti predstavljaju izvanredne prilike za unapređenje infrastrukture, povećanje ekonomske aktivnosti i pružanje raznovrsnih usluga lokalnoj zajednici. Realizacija ovih inicijativa doprinijet će očuvanju kulturne baštine, razvoju turističke ponude, unapređenju poslovnog okruženja i energetskej neovisnosti. Kroz pažljivo planiranje i implementaciju, ovi projekti će osigurati dugoročnu održivost i ekonomski rast, poboljšavajući kvalitet života lokalnog stanovništva i privlačeći posjetitelje i investitore.

Investitori će imati priliku ulagati u projekte koji povezuju ekonomske, društvene i ekološke benefite, ostvarujući stabilne i dugoročne prihode. Sveobuhvatan pristup razvoju ovih lokacija stvorit će atraktivne destinacije koje će zadovoljiti različite potrebe i interese, od turizma i poslovanja do stanovanja i zabave. Pozivamo sve zainteresirane da prepoznaju ove jedinstvene prilike i pridruže se u realizaciji ovih inovativnih inicijativa. Zajedno možemo stvoriti bolje, prosperitetnije i održivije zajednice, doprinoseći sveukupnom razvoju i napretku našeg područja.

PROF. DR. ISMET BUŠATLIĆ

**POVIJEST VAKUFA NA
PODRUČJU MEDŽLISA ISLAMSKE
ZAJEDNICE MAGLAJ**

POVIJEST VAKUFA NA PODRUČJU MEDŽLISA ISLAMSKE ZAJEDNICE MAGLAJ

UVOD

Ovaj rad istražuje historijski razvoj vakufa na području Medžlisa Islamske zajednice Maglaj te analizira njihovu ključnu ulogu u urbanom razvoju grada. Posebna pažnja posvećena je doprinosu vakufa u formiranju novih urbanih cjelina, izgradnji gradske infrastrukture, obrazovnih ustanova, te u oblikovanju duhovnog života i prisustvu knjige u ovom prostoru. Kroz analizu historijskih dokumenata i relevantne literature, dokazana je i djelimično prikazana uloga vakufa u osnivanju i urbanom razvoju tri naselja: Maglaja, Novog Šehera, koji se nalaze na sadašnjem području Medžlisa Islamske zajednice Maglaj, te Gostovića, koji danas pripada Medžlisu Islamske zajednice Zavidovići.

ULOGA VAKUFA U URBANOM RAZVOJU MAGLAJA U 16. STOLJEĆU

U 16. stoljeću osnovano je pet značajnih vakufa na području Maglaja, koji su imali ključnu ulogu u razvoju urbanog života. Prvi od njih bio je vakuf Gazi Husrev-bega, osnovan 1531. godine za njegovu džamiju u Sarajevu. Ovim vakufom obuhvaćeno je cijelo imanje u nahiji tešanske tvrđave, uključujući posjede poznate kao Čifluk Muhameda Čelebije, sina Ahmed-bega, te mezru Omanjsku u istom kadiluku. Također,

obuhvaćene su sve mezre kupljene od Ahmed-vojvode, poznate kao Planje, Kuzmadanje, Gornja i Donja Modriča, kao i Česlica, koje se nalaze na granici između današnjih općina Maglaj i Tešanj.

Drugi značajan vakuf osnovao je Ferhad-beg, sin Iskenderov, 1455. godine, koji je podržao izgradnju džamije, muallimhane i musalle u Tešnju, a čija se izgradnja dovršila do 1559. godine. Treći vakuf u ovom razdoblju bio je vakuf Lale Mustafa-paše Sokolovića, osnivača kasabe Rudo i poznatog graditelja džamija u Livnu, Duvnu, Trnu kod Banje Luke i Mokrom kod Sarajeva. Pretpostavlja se da su njegova džamija i vakuf u Maglaju utemeljeni nakon 1555. godine.

Četvrti maglajski vakuf iz ovog stoljeća bio je vakuf hadži Memije, namijenjen njegovoj džamiji i muallimhani smještenoj u samom Maglaju. Peti i najveći vakuf osnovao je Kalavun Jusuf-paša, Čerkez po porijeklu, koji je svoj život okončao kao budimski vezir. Ovaj vakuf, datiran krajem 16. stoljeća, bio je povezan s Kuršumlija-džamijom i gradskom infrastrukturom, obogaćenom hamamom, vodovodom, česmama i drugim hajratima koje je ostavio Maglaju i njegovim stanovnicima, što je odražavalo njegov renome carskog zeta i pomorskog admirala.

Uloga vakufa u razvoju gradske infrastrukture Maglaja dodatno je dopunjena gradnjom sahat-kule u 18. stoljeću, za koju se smatra da je zadužbina Uzeirbegovića, koji su je održavali i obnavljali. Posljednji put je obnova izvršena zahvaljujući Vasva-hanumi, rođenoj Osmanbegović, ženi Mustaj-bega Uzeirbegovića.

MAGLAJSKI VAKUFI OD 17. DO 19. STOLJEĆA

Važno je napomenuti da su vakufe u Maglaju i okolini, kao i širom Bosne, osnivali veziri, među kojima su bili i Maglajlije, kao i bogati građani koji su razumjeli potrebe svojih sugrađana i stanovnika okolnih mjesta. Tokom osmanske vlasti, urbani razvoj Maglaja dodatno je osnažen izgradnjom Ahmed Fazli-pašine džamije i formiranjem istoimene mahale, kao i pripadajućeg vakufa. Osim toga, njegov vakuf obuhvatao je i džamiju u Kupresu.

Posebnu važnost za Maglaj i okolinu imali su vakufi Muharem-paše, koji je bio vezan za njegovu džamiju i mekteb u Novom Šeheru, i Murtez-paše, iz kojeg je obnovljena i održavana jedna džamija u Herceg Novom. Ovi vakufi su se održavali sve do 18. stoljeća, kada je njihovu ulogu preuzeo kolektivni vakuf osnovan od deseterice muškaraca i četiri žene iz Novog Šehera, koji su zajednički uvakufili iznos

od 27.000 akči. Ovaj važan akt vakufljenja potpisao je i ovjerio svojim pečatom tadašnji tešanjski kadija Mustafa Hafizadić, rodom iz Jajca.

U arhivu Gazi Husrev-begove biblioteke čuvaju se dokumenti o vakufima i vakufima iz Maglaja, koje je pripremio Muhamed Hodžić i objavio u Sarajevu 2006. i 2014. godine. Ovi dokumenti detaljno su pregledani u analitičkim inventarima Zemaljske vakufske komisije (1883–1894) i Zemaljskog vakufskog povjerenstva (1890–1895), a regeste je sačinio Arhiv.

Zemaljska vakufska komisija (ZVK) 1883–1894:

4,14, Huseinpašić i Sulejman Nenadović? (imenovanje)

25, Molba Mehmeda Alića za imama u Gornjoj Mahali u Maglaju – Mehage Obraliću

50, Molba da se Rifat-beg Sulejmanpašić imenuje mutevelijom Abas-begova vakufa

62, Izvještaj o vakufu

66, Da se dostave računi Jusuf-pašina vakufa

71, Iskaz razdiobe prihoda vakufa hadži Osman-bega Širbegovića i vakufa Hatidže Dizdarević

78, Izvještaj o sastavljanju vakufskih računa

83, Molbe za imenovanje imama Mustafe Klinčevića, muderisa Muharema Sulića, Saliha Skelića, Mustafe Halilovića, Saliha Mulahusića i molba šejha Sulejmana Maglajlije za imenovanje šejhom

101, Dopis Vakufske komisije u Maglaju da ne postoji vakufnama Širbegovića vakufa

153, Ahmed Fadil-pašin vakuf u Bugojnu, Kupres

269, Vazife Hadži Abas-begova vakufa

291, Obralić Mehe vakuf (ZVK – Izvještaj o ovome maglajskom vakufu vidi u ZVP, 1890–1895)

288, 315, 405: 1. Vakuf Hatidže Atifagić, 2. Vakuf Mehage Obralića, 3. Vakuf Osman-bega Širbegovića

OSTALI VAKUFI MAGLAJA

Maglajski vakufi i knjižna tradicija tokom osmanske vlasti odražavaju važnost prihvatanja islama u ovom kraju, kao i izgradnju džamija, tekija i škola. Ovi vakufi su se karakterizirali ne samo svojom materijalnom podrškom, već i prepisivanjem knjiga koje su bile od vitalnog značaja za obuku službenika i stanovništva. Vlasničke bilješke, pečati i potpisi prepisivača svjedoče o tome da su sve maglajske džamije imale priručne biblioteke, koje su se dopunjavale prepisivanjem knjiga.

Osim toga, Maglajlije su aktivno umnožavali knjige u džamijama, medresama i tekijama. Naprimjer, Rustem b. Abdullah prepisao je djelo *Kavaidul-Kur'an* 1552. godine. Ova praksa se nastavila kroz godine. Muhammed b. Fadlullah, imam u Gostoviću, prepisao je tefsir tridesetog džuzua Kur'ana 1802. godine, dok je Ahmed b. Jusuf jedno djelo iz šerijatskog prava 1715. godine. Također, Isa b. Hasan iz Maglaja je 1845. godine prepisao jedan ilmihal, a Sulejman b. Idris djelo o namazu 1816. godine. Ova lista vakifa i vlasnika knjiga iz tog razdoblja zaslužuje poseban osvrt.

Postojanje i rad musalle, tekije i medrese čije vakufname nisu sačuvane potvrđeni su kroz druge izvore. U Maglaju je, poput drugih gradova, postojala musalla koja je služila kao višenamjenska zelena površina. Na njoj su Maglajlije tokom lijepih dana klanjali bajram-namaze i ispraćali sugrađane na put za hadž. Međutim, nije poznato čiji je bio vakuf, ni koji su imami predvodili namaze i održavali hutbe, kao ni ko ih je plaćao. Moguće je da je za ovu svrhu osnovan zaseban vakuf, o kojem nemamo podataka o osnivaču ili vremenu osnivanja. Musalla se nalazila nizvodno od grada na prostoru koji je bio namijenjen za ovu svrhu.

ZAKLJUČAK

Ovaj historijski pregled osnivanja i djelovanja vakufa u Maglaju i njegovoj okolini oslikava svijest i darežljivost vakifa koji su prepoznavali potrebe svog vremena i stanovništva. Uvakufijavanje prihoda od nekretnina i gotovog novca imalo je ključnu ulogu u urbanom razvoju ovog grada, kao i u izgradnji gradske infrastrukture te vjerskoprosvjernih i duhovnih ustanova. Ova dinamika odvijala se od druge polovine 16. stoljeća, kada su bosanski sandžak-bezi, paše, veziri, kao i bogatiji građani, gradili i obnavljali džamije i škole, osiguravajući sredstva za njihove

službenike i održavanje ovih objekata, sve do početka 20. stoljeća i austrougarske okupacije.

Analiza pokazuje da su prvi vakufi na ovom području nastajali kontinuirano od polovine 16. stoljeća pa sve do danas, kao odgovor na životne potrebe lokalnog stanovništva. Zahvaljujući vizionarskim vakifima, u Maglaju su izgrađeni, obnavljani i održavani vjerskoprosvjerni i duhovni centri, uključujući džamije, škole, te privredne i komunalne objekte. Vakuf je bio poslodavac za pet imama i hatiba, pet džabija i nazira, šest mujezina, šest ferraša, jednog muderisa, jednog šejha, kao i po jednog hamamdžiju i sahačiju.

Dugoročna vizija ovih vakifa omogućila je Maglajlijama od 16. stoljeća korištenje gradskog sahata, javnog kupatila, tržnice, trgovina, investicionih fondova i kreditne banke za obavljanje hadža. Nažalost, imena vakifa koji su uvakufili zemljišta za maglajske mezaristane ostala su nepoznata. Stoga, ovaj rad naglašava značaj vakufa u oblikovanju socijalnog, ekonomskog i kulturnog života Maglaja, čime se ostavlja trajno naslijeđe za buduće generacije.

BIBLIOGRAFIJA

Objavljeni izvori

- Ferhad-pašina vakufnama iz 995. (1587.) godine*, preveo i bilješkama popratio Mehmed Mujezinović, juna 1973. godine, Banja Luka, Bošnjačka zajednica kulture Preporod, 2005.
- Maglajski sidžil 1816–1840*, prevele i priredile Dušanka Bojanić-Lukač i Tatjana Katić, Sarajevo, Bošnjački institut Fondacija Adila Zulfikarpašića, 2005.
- Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, Sarajevo, Bošnjački institut Zürich; Sarajevo, Orijentalni institut, 2000.
- Sidžil maglajskog kadije iz 1236–44/1820–1828*, Gazi Husrev-begova biblioteka – TO/3154.
- Sidžil Tešanjskog kadiluka iz druge polovine XVIII vijeka: (1165–1204/1752–1790)*, vol. 13, priredio Aladin Husić, Tešanj, Opća biblioteka; Sarajevo, Orijentalni institut, 2019.
- Sidžil Tešanjskog kadiluka: (1740–1752)*, vol. 1, prijevod i obrada Hatidža Čar-Drnda, Sarajevo, Orijentalni institut, 2005.
- Sidžil vakufnama II*, Gazi Husrev-begova biblioteka.
- Spaho, Fehim, "Prevod Gazi Husrev-begove vakufname iz 1531. godine", *Spomenica Gazi Husrev-begove četiristogodišnjice*, Sarajevo, 1932, pp. XII–XXII.
- Sumarni popis sandžaka Bosna iz 1468/69. godine*, dešifrirao i s osmanskog turskog jezika preveo, naučno obradio i za štampu priredio Ahmed S. Aličić, Mostar, Islamski kulturni centar, 2008.
- Vakufname iz Bosne i Hercegovine: (XVI i XVII stoljeće)*, vol. 1. Sarajevo, Orijentalni institut, 1985.

Literatura

- Andrejević, Andrej, *Islamska monumentalna umetnost XVI veka u Jugoslaviji: Kupolne džamije*, Beograd, Filozofski fakultet u Beogradu, Institut za istoriju umetnosti, Srpska akademija nauka i umetnosti, Balkanološki institut, 1984.
- Bećirbegović, Madžida, "Prosvjetni objekti islamske arhitekture u Bosni i Hercegovini", *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 20–21 (1974), pp. 355–359.
- Bejtić, Alija, "Prosvjetne prilike u Novom Šeheru polovicom XVIII stoljeća", *El-Hidaje*, VII (1943–44), br. 4–5, pp. 132–135.
- Bosna-Hersek vakfıyeleri*, 2. cilt, Ankara, 2016.
- Ćurić, Hajrudin, *Muslimansko školstvo u Bosni i Hercegovini do 1918. godine*, Sarajevo, Veselin Masleša, 1983.
- Hadžihuseinović, Salih Sidki Muvekkit, *Povijest Bosne*, Sarajevo, Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, El-Kalem, Gazi Husrev-begova biblioteka, 1999.
- Handžić, Adem, *Studije o Bosni: historijski prilozi iz osmansko-turskog perioda*, Istanbul, Research Centre for Islamic History, 1994.
- Husić, Aladin, "Maglaj u ranom osmanskom periodu (15. i 16. stoljeće)", *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, 15 (27–28), 2008, pp. 113–134.
- Husić, Aladin, "O imamskoj službi u tvrđavama Bosanskog sandžaka u XV i prvoj polovini XVI vijeka", *Novi Muallim*, 4 (2000), pp. 84–100.
- Husić, Aladin, "Tešanjski vakufi: S posebnim osvrtom na novčane vakufe", *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, 16 (29–30), 2009, pp. 41–64.
- Husić, Aladin, "Tvrđave Bosanskog sandžaka i njihove posade 1530. godine", *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 49 (1999), pp. 190–228.
- Husić, Aladin, *Prilozi za historiju grada Tešnja*, Tešanj, Centar za kulturu i obrazovanje, 2017.
- Kamberović, Husnija, *Begovski zemljišni posjedi u Bosni i Hercegovini od 1878–1918*, 2. izd [2003], Sarajevo, Naučnoistraživački institut Ibn Sina, 2005.
- Kasumović, Ismet, *Školstvo i obrazovanje u Bosanskom ejaletu za vrijeme osmanske uprave*. Mostar, Islamski kulturni centar, 1999.
- Kreševljaković, Hamdija, "Sahat-kule u Bosni i Hercegovini", *Naše starine*, IV (1957), pp. 17–32.
- Kreševljaković, Hamdija, "Stari bosanski gradovi", *Naše starine*, I (1953), pp. 7–44.
- Kreševljaković, Hamdija, *Kapetanije u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, Svjetlost, 1980.
- Ljuca, Adin, *Maglaj: na tragovima prošlosti*, Prag, Općina grada Maglaja, 1999.
- Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knj. 2, Sarajevo, Veselin Masleša, 1977.
- Mulabdić, Edhem, "Maglajska ruždija", *Školski vjesnik*, Sarajevo, 1895, pp. 49–52.
- Proračuni vakufa u Bosni i Hercegovini za godinu 1889*, Sastavljeni po Zemaljskom vakufskom povjerenstvu u Sarajevu, štamparija Bosanske pošte.
- Sokolović, Osman, "Kreditne prilike u Tešnju prije tri stoljeća", *Novi Behar*, VII (1933–1934), br. 8–10, pp. 126–127.
- Sokolović, Osman, "Vakufi kao komunalne ustanove", *Novi Behar*, XVI (1944), br. 15, pp. 235–236.
- Ždralović, Muhamed, *Prepisivači djela u arabičkim rukopisima*, I i II tom, Sarajevo, Svjetlost, 1988.